

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Jan Švehla

**Mezi ideologií a sportem. Československý armádní
sport mezi léty 1948-1963**

Between sport and ideology. Czechoslovak military sport in the
Years 1948–1963

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci na téma „Mezi ideologií a sportem. Československý armádní sport mezi léty 1948-1963“ vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne 10. srpna 2017

.....

Jan Švehla

Poděkování

Chtěl bych tímto poděkovat svému školiteli – panu prof. PhDr. Ivanu Šedivému, CSc., za odborné vedení mé bakalářské práce, pevné nervy a obdivuhodnou trpělivost. Také za to, že navzdory ne vždy příznivé době si na mě pokaždé našel čas.

Klíčová slova (česky):

Armádní sport, ideologie, Československá armáda, ATK, ÚDA, Dukla, vrcholový sport, nový socialistický člověk.

Klíčová slova (anglicky):

Military sport, ideology, Czechoslovak army, ATK, UDA, Dukla, high performance sport, new socialist man.

Abstrakt

V této bakalářské práci se zabývám armádním sportem v Československu v letech 1948-1963. Zkoumám podobu sjednocené tělesné výchovy a sportu, armádního sportu na vrcholové úrovni a masovou sportovní činnost. Značnou pozornost věnuji vrcholovému sportu. Po uchopení moci komunistickou stranou se sport stal významným činitelem ve československé společnosti. Armáda byla důležitou součástí procesu změn v československém sportu, které nastaly po roce 1948. Umožnila talentovaným sportovcům dosažení vrcholové sportovní úrovně a zajistila jim řádné podmínky. Tělesná výchova a sport se staly povinnými součástmi vojenského výcviku. V úvodní kapitole pojednávám o vývoji a charakteru sportu v Československu od konce druhé světové války po vytvoření Československého svazu tělesné výchovy. V druhé kapitole objasňuji pojem vrcholový sport a popisuji periodizaci armádního vrcholového sportu. Třetí kapitola zahrnuje údaje o tělesné výchově a masové sportovní činnosti v československé armádě. V závěrečné kapitole demonstruji přístup komunistického režimu k výchově „nového socialistického člověka“.

Abstract

In this bachelor thesis I deal with military sport in Czechoslovakia in the Years 1948-1963. I examine the patterns of unified physical education and sport, military sport at high performance level and mass sport activity. I pay great attention to high performance sport. After the Communist Party seized the power sport became a significant factor in Czechoslovak society. The Army was an important part of the complex of changes in Czechoslovak sport that occurred after 1948. It allowed the talented athletes to achieve a high performance level of sport and provided them with proper conditions. Physical education and sport became compulsory parts of military training. In the initial chapter I discuss the development and character of sport in Czechoslovakia since the end of World War Two until the establishing of Czechoslovakia union of physical education. In the second chapter I clarify the concept of high performance sport and present the periodization of military high performance sport. Third chapter contains data on physical education and mass sport activity in Czechoslovak Army. In the last chapter I demonstrate an attitude of communist regime to the making of the New socialist man.

Obsah

1	Úvod.....	1
1.1	Zdůvodnění tématu.....	4
1.2	Teoreticko-metodologické východisko.....	7
1.2.1	Současný stav bádání.....	7
1.2.2	Metodologický přístup.....	15
1.2.3	Popis práce s respondentem.....	15
2	Vývoj organizace sportu v Československu po druhé světové válce.....	17
2.1.1	Po osvobození v květnu 1945.....	19
2.1.2	Ustanovení ČSTS.....	21
2.1.3	Únor 1948.....	22
2.1.4	Zřízení SVTVS.....	23
2.1.5	50. léta a zákon o státním řízení sportu.....	24
2.1.6	Změna v roce 1956.....	26
3	Vrcholový sport a vývoj vrcholového sportu v československé armádě mezi roky 1948–1963.....	29
3.1	Armádní vrcholový sport po druhé světové válce.....	34
3.2	Po roce 1948.....	36
3.3	Rok 1950 - změna vedení na MNO.....	38
3.4	Vznik ÚDA Praha.....	41
3.5	Decentralizace a vznik Dukel.....	43
3.6	Sportovní výbor spřátelených armád.....	46
4	Tělesná příprava a masová sportovní činnost.....	48
4.1	Vojenská tělesná výchova od roku 1945.....	50
4.1.1	Po roce 1948.....	51
4.1.2	Změna v roce 1950.....	52
4.1.3	Rok 1956.....	54
4.2	Masová sportovní činnost.....	55
4.2.1	Armádní sportovní hry.....	56
4.3	Celostátní spartakiáda.....	57
5	Nový socialistický člověk a armádní sport.....	59
5.1	Socialistické Československo.....	64
5.2	Tělesná výchova a utváření „nového člověka“.....	65
5.3	Armádní tělesná výchova a tvorba „nového člověka“.....	66

5.4	Nový člověk jako člen kolektivu	67
5.5	Hrdina	68
6	Závěr.....	71
7	Seznam použité literatury	77
8	Seznam zkratk.....	83

1 Úvod

Sport je významným fenoménem naší doby. O jeho existenci jsme dnes a denně pravidelně informováni v masových médiích. Milióny lidí po celém světě se na sport dívají, aktivně ho provozují, popřípadě z něho profitují. Má nesporný dopad v rovině sociální, ekonomické i kulturní. Na první místo je všeobecně přijímána jeho zdravotní funkce, je zdůrazněn vliv na rozvoj osobnosti a vliv na sociální vědomí. U mládeže je způsobem prevence před sociálně patologickými jevy.¹ Průnik sportu do historického výzkumu je stále častější, ovšem je mu přisuzován pouze malý vliv na novodobý dějinný vývoj společnosti. Zdá se dokonce jakýmsi nedůstojným tématem,² kterým se zabývají pouze historikové-fanoušci sportu. Ovšem sport je součástí širokého komplexu společnosti. Sport není apolitický a politika do něj zasahuje, cíleně ovlivňuje dění ve sportu a její zájmy jsou skrze něj prosazovány. Jak tvrdí James Riordan ve své práci *Sport, politics and Communism*, byl sport ve státech komunistických režimů podroben státní kontrole a stranickému řízení, sport se stal součástí státní politiky.³ Autor také tvrdí, že sport a politika jsou neoddelitelné.⁴ Ke stejnému závěru dochází také Howard Nixon a James H. Frey *Sociology of sport*. Tvrdí, že mnohé symbolické a tragické události na olympijských hrách dokazují toto tvrzení, jako příklady uvádějí OH 1936 v Berlíně a nacistickou snahu využití her k propagandě; tichou demonstraci se zdviženými pěsti sportovců Tommyho Smithe a Johna Carlose na OH 1968 v Mexiko City; únos a zavraždění izraelských atletů na OH 1972 v Mnichově; bojkot olympijských her, nejdříve Američany v roce 1980 v Moskvě, posléze Sověty v roce 1984 v Los Angeles. Poslední dvě události jako příklady soupeření v průběhu Studené války.⁵ Olympijské hnutí, založené na

---

¹ V literatuře a filmu se setkáváme s příběhy mladíků, kteří místo potulování po nocích v ulicích tráví čas v tělocvičnách s boxovacím pytle. Box vyžaduje pevný režim, smysl pro disciplínu, psychický a fyzický asketismus. Viz: KAREN, David a WASHINGTON, Robert E. *Sociological perspectives on sport: the games outside the games*. 1. vyd. London, Routledge, Taylor & Francis Group, 2015. s. 55.

² KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. s. 9.

³ RIORDAN, James. *Sport, politics and communism*. Manchester: Manchester University Press, 1991. s. 64.

⁴ Tamtéž.

⁵ NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. Belmont: Wadsworth, 1996. s. 273.

duchu fair play a úctě k soupeři, mělo vést ke sblížení národů, prostřednictvím konání letní a zimní části olympijských her, jejíž první moderní obdoba byla pořádána v roce 1896 v Aténách. Sám zakladatel Mezinárodního olympijského výboru, francouzský pedagog baron Pierre de Coubertin, si byl vědom, že: „*Sport může mít blahodárný či škodlivý vliv. Záleží na tom, jak se k němu postavíme, jaké mu dáme zaměření. Může vyvolat nejušlechtlejší touhy, ale také nejnižší pudy, může rozvíjet smysl pro čest a spravedlnost, ale také chamtivost. Může být rytířský i zkažený. Sportu můžeme použít k upevňování míru, stejně jako k přípravě války.*“⁶

Sport se v určité podobě objevuje v různých částech světa v rozdílných epochách. Vyvinul se z praktik, které pomáhaly lidstvu přežít, především z lovu. Jako příklad můžeme uvést soupeření mezi panovníky a nobilitou v lovu na lvy ve starověké Mezopotámii.⁷ Zápolení podle daných pravidel se objevuje ve starověké Číně, v Aztécké říši, na olympijských hrách v antickém Řecku a na mnoha dalších místech. Zápas mezi mladíky měl význam především jako fyzický trénink, jistý druh tělesné přípravy pro budoucí vojenské uplatnění. Moderní podoba sportu se začíná utvářet na přelomu 18. a 19. století ve Velké Británii.⁸ V druhé polovině 19. století se sport začíná postupně internacionalizovat a začínají vznikat první mezinárodní soutěže.⁹ Pro soutěžení na světové platformě mělo zásadní význam ustálení mezinárodně platných sportovních pravidel, jejichž prosazování šlo ruku v ruce se vznikem mezinárodních sportovních organizací.¹⁰

Sport je charakteristický svojí dobrovolností. Autoři Velkého sociologického slovníku¹¹ vycházejí z jeho etymologie. Původ odvozují ze staroanglického „disport“, což znamená rozptýlení, povyražení. Slovo samotné pochází z latinského „disportare“, bavit se, trávit příjemně volný čas.¹² Lidé si hrají, protože chtějí. Hra sama o sobě je bezúčelná, ale má svůj vlastní význam a

---

⁶ DOVALIL, Josef et al. *Olympismus*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2004. s. 8.

⁷ OSAMA, Amin S. M. *Assyrian Lion-Hunting at the British Museum*. In: *Ancienthistoryetcetera.eu* [online]. 15.3.2016 [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://etc.ancient.eu/photos/assyrian-lion-hunting-british-museum/>.

⁸ OLIVOVÁ, Věra. *Lidé a hry: historická geneze sportu*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1979. s. 381-423.

⁹ GREXA, Ján a STRACHOVÁ, Milena. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. s. 90-92.

¹⁰ KÖSSL, Jiří, KRÁTKÝ, František a MAREK, Jaroslav. *Dějiny tělesné výchovy. Od roku 1848 do současnosti*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1986. s. 42.

¹¹ PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv.

¹² Tamtéž, s. 368.

cíle.¹³ Rozlišení mezi náhodnou hrou a sportem je dáno ustálenými pravidly, které určují směřování a průběh sportovní aktivity, ta vede k rozdělení účastníků na vítěze a poražené. Úroveň organizace a profesionalismu určuje, zda se jedná o sport relaxační, výkonnostní, nebo vrcholový. Toto rozdělení není dokonale přesné, ale rétorika konce 40., 50. a zač. 60. let v Československu s ním pracovala a pro tuto práci je postačující.

Téma sportu přesahuje do více oborů. Je vděčným objektem umění, zasahuje do oblasti kultury, je zkoumáno z pozic sociologie, historie, psychologie, antropologie a antropometrie, mechaniky a mnoha dalších vědních oborů. Zajímavým se jeví výzkum sportu spolu s problémem hygieny, lidského zdraví a tělesnosti.¹⁴

Výzkum sportu je také cílem gender studies.¹⁵ Přestože role ženy byla a je ve sportovním prostředí značná a stále se zvyrazňuje, ať v počtu sportovkyň, nebo žen ve vedoucích funkcích, a to také v armádním vrcholovém sportu, nezabývám se tímto problémem. Mám na zřeteli, že jde o široké téma, které si zaslouží pozornosti samostatného studia, popřípadě pozornosti cílené diplomové práce.

Se zavedením povinných testů u vrcholových sportovců na zakázané látky je značně oblíbené téma historického a sociologického výzkumu zneužití dopingu ve vrcholovém sportu, a to jak na straně Sovětského svazu a jeho spojenců, tak na straně kapitalistických zemí. Na sovětské straně fungoval státní program na zvýšení fyzické zdatnosti mladých, talentovaných, anebo již vrcholových sportovců pomocí zakázaných látek, který byl součástí státní manipulace se sportem.¹⁶ Nezabývám se tímto problémem, protože jsem při svém výzkumu nenalezl zmínky o užití dopingových látek. Pravděpodobně je to dáno stanoveným obdobím, jelikož doping byl definovaný a zakázaný Mezinárodním olympijským výborem v roce 1967.¹⁷

Ve své bakalářské práci se zabývám českým prostředím československého sportu. Vycházím z důvodu koncentrace vrcholového armádního sportu v českých

---

¹³ KAREN, David a WASHINGTON, Robert E. *Sociological perspectives on sport*. c. d., s. 3.

¹⁴ K tématu například: HANULÍK, Vladan. *Tělo muže*. In: LENDEROVÁ, Milena, TINKOVÁ, Daniela a HANULÍK, Vladan. *Tělo mezi medicinou a disciplínou: proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*. Praha, 2014. s. 100-126.

¹⁵ Například: LAURENCOVÁ, Sandra. *Ženy, sport a emancipace*. Praha, 2011. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav hospodářských a sociálních dějin.

¹⁶ RIORDAN, James. *Sport, politics and communism*. c. d., s. 5.

¹⁷ NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. c. d., s. 3.

zemích. Slovenskému prostředí se věnuji minimálně. Slovenská tělovýchova byla určována jednotnými postupy sjednocené tělovýchovy, ale vyskytovaly se charakteristické zvláštnosti, dané slovenským prostředím. Protože se jedná o široké téma, je vhodné pro samostatnou práci.

1.1 Zdůvodnění tématu

Výzkum vztahu sportu a armády se jeví jako značně přitažlivé téma. Tento vztah se objevuje v mnoha prostředích napříč společnostmi. Ve druhé pol. 20. století bylo spojení blízké především v rozvíjejících se společnostech, kde nastal odklon od tradičního způsobu života, jako byly mnohé africké a asijské země, ale také země komunistických režimů.¹⁸ Výrazná podpora fyzické aktivity, ať už v rámci povinné tělesné přípravy, nebo volnočasového sportovního vyžití, je v ozbrojených silách pochopitelná. Sportovní soutěžení pomáhalo utvářet týmový duch mužstva, stejně jako vedlo ke zvýšení fyzické zdatnosti. Po druhé světové válce československá armáda zavedla, po vzoru ze Sovětského svazu, řadu opatření, která měla pozvednout zdatnost mužstva.

Bezpečnostní složky, jako byla tajná policie a armáda, dominovaly sportovnímu světu komunistických zemí. Týmy policejních složek Dynamo hrály v Albánii, Rumunsku, ve východním Německu, v Chorvatsku, na Ukrajině, v Bělorusku, Bulharsku a také v Sovětském svazu (v Československu Rudá Hvězda); armádní týmy tvořily úspěchy ve sportovním světě, byly to CDNV Sofia v Bulharsku, CDSA Moskva v Sovětském svazu, Honvéd Budapešť v Maďarsku, CWSK Varšava v Polsku, Steaua Bukurešť v Rumunsku, Partyzán Bělehrad v Jugoslávii, ÚDA Praha v Československu a Vorwats Berlín ve východním Německu. Vznik sportovních složek bezpečnostních sil byl přebrán po sovětském vzoru. Státy osvobozené Rudou armádou, přes svá sportovní specifika, dána historickým vývojem, přejímala po roce 1945 zkušenosti a postupy Sovětského svazu.¹⁹ Přejaté postupy a principy byly uplatněny na celou oblast sportu a tělesné výchovy, ve které vojsko zaujímalo specifické postavení.

Armáda byla pevnou součástí socialistické společnosti, podílela se na branném výcviku a výchově mládeže a dospělých. Při nástupu do základní vojenské služby se v armádě vyskytli muži se širokou škálou fyzické zdatnosti.

---

¹⁸ RIORDAN, James. *Sport, politics and communism*. c. d., s. 68.

¹⁹ Tamtéž, s. 4.

Na jednom konci stáli ti, kteří buď nikdy nesportovali, ale v lepším případě vykonávali fyzicky namáhavou práci, v horším ani to ne. V prvním případě tento styl života vedl k tělesnému rozvoji určité části těla, ovšem k zanedbání jiné. Takto byli muži schopni splnit vstupní fyzické testy na počet shybů, ale nedokázali například uběhnout vzdálenosti na 100 m a 1000 m na čas daný tabulkami. V obou případech se vyskytovaly časté problémy s plaváním, kdy část mužů neuměla plavat vůbec, velká část nesplňovala limity.²⁰ Na druhém konci škály se pohybovali sportovci, kteří již před nástupem aktivně trénovali, byli členy tělovýchovných jednot, nebo civilních klubů, účastnili se nebo hráli ve vrcholných soutěžích v Československu a u několika z nich se jevila reálná možnost účasti v reprezentaci. V tomto případě mohla dvouroční služba znamenat citelné zpomalení v růstu sportovce, popřípadě úplný útlum.

Pro cíl této práce použiji metody a postupy historie a sociologie. Sociologie sportu pojímá sport jako instituci, společenský subsystém či kulturní vzor, jehož prostřednictvím lze lépe porozumět společnosti. Sociologové také zkoumají vliv sportu na vztahy jedince s okolím, na životní styl člověka a na celkové postavení a roli sportu v životě daného jedince. Pohled historie na tuto problematiku je dosti specifický. Prvotní záměry se soustřeďovaly na přehled významných zápasů, soutěží, výkonů a sportovních osobností. Z historie sportu se tak stal, po vzoru politických dějin, přehled událostí velkých osobností a bitev. Historikův zájem ale musí jít mnohem dál. Historik se ptá po vnímání sportu samotnými sportovci, diváky i kritiky. Historik zkoumá rozdíly, které vystupují ze vztahu k jednotlivým odvětvím i ke sportu obecně. Jsou zkoumány kulturní, sociální, ekonomické a hospodářské aspekty a jejich dopad na sport. Ten je sledován podle jeho výkonnostní úrovně, sleduje se tak jeho vrcholová část na jedné straně, na druhé straně masová sportovní činnost, která má velice blízko k tělesné výchově a relaxační činnosti.²¹

Kladu si otázku, jakou podobu a roli měl sport v Československu po událostech v únoru 1948; jakým způsobem bylo ke sportu přistupováno; jakou pozici v procesu zaujímal armáda jako důležitá složka společnosti. Chci zjistit,

---

²⁰ VHA, fond MNO, ročník 1958, inv. č. 137, sig. 4/16, kart. 37, Výsledky zkoušek nováčků u tělesné přípravy.

²¹ PELC, Martin. *Dějiny sportu: od kuriozity k vědecké historii*. In: Slu.cz [online]. Ústav historických věd. Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě. [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://www.slu.cz/slu.cz/projekty/webs/popularizace/postery-sylaby-publikace-1/poster/5-cyklus/0410-sylabus.pdf>.

jakým způsobem se přistupovalo k proklamované tvorbě „nového člověka“ a zda armádní sport a tělesná výchova byly použity při utváření tzv. „nového socialistického člověka“.

Struktura mé práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první se věnuji chronologické organizaci čs. sportu od konce druhé světové války po vznik Československého svazu tělesné výchovy, s dopadem na armádu. Armáda byla důležitou součástí společnosti ve sledovaném období, v jejím rámci také sport. V druhé kapitole se zabývám vrcholovým sportem a periodickým vývojem vrcholového sportu v armádě, jako důležité složky čs. sportovní reprezentace. V třetí kapitole se zaměřím na tělesnou výchovu a masovou sportovní činnost vojáků, jejíž provádění mělo mít význam i po vyřazení ze služby. V poslední kapitole budu zkoumat termín „nový člověk“ a proces jeho tvorby v socialistickém Československu, za přispění tělesné výchovy a sportu.

Jako celek je práce vymezena roky 1948–1963. Toto období je ohraničeno organizačními změnami, které jsou spjaté s armádním vrcholovým sportem. Další výraznější změny doznal armádní sport až v sedmdesátých letech.

1.2 Teoreticko-metodologické východisko

1.2.1 Současný stav bádání

Armádní sport, především jeho vrcholová část, je velice populární téma. Elitní armádní sportovci úspěšně plnili funkci reprezentace Československa na mezinárodní sportovní scéně a tato výsada či poslání je jím v některých sportech dána stále. Je tedy nasnadě, že k tématu vzniklo mnoho badatelských výstupů.

Z odborných a vědeckých prací zmiňuji v první řadě diplomovou práci *Historie a současnost českého armádního sportu* od Marka Okleštěka, která byla obhájena v roce 2015 na Fakultě sportovních studií na Masarykově Univerzitě.²² Badatel práci rozdělil do tří částí. V první sleduje historický vývoj armádního sportu od roku 1945 do 2014, se zaměřením na jeho vrcholovou část. V druhé kapitole uveřejnil výpovědi respondentů z řad aktivních armádních sportovců, i těch na odpočinku. V třetí části se věnuje financování armádního sportu v jeho současné době. Ve své další diplomové práci, obhájené v roce 2013 na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, nazvané *Únor 1948 a organizace československého sportu* autor periodicky popisuje vývoj československé tělesné výchovy, přičemž se v jedné kapitole věnuje také tělesné výchově a sportu v armádě mezi lety 1948-1956.²³ Vzhledem k tomu, že autor čerpá povětšinou ze sekundární literatury a jeho nová zjištění nejsou pro moji práci relevantní, rozuměj vzhledem k období a zaměření bakalářské práce, mi vědecké práce Martina Okleštěka nebyly zdrojem poznatků. Na druhou stranu mi byly zdrojem dílčí bibliografie.

Mezi práce, zabírající se tématem, zařazuji také diplomovou práci Hany Valtové *Armádní tělesná příprava v historickém kontextu vývoje společnosti*, která byla obhájena v roce 2006 na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy.²⁴ Vývoj tělesné přípravy je sledován od nejstarších civilizací až po moderní dobu, československé armádě po druhé světové válce je věnována část

---

²² OKLEŠTĚK, Martin. *Historie a současnost českého armádního sportu*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta sportovních studií. Katedra společenských věd a managementu sportu.

²³ OKLEŠTĚK, Martin. *Únor a organizace československého sportu*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra dějin a didaktiky dějepisu.

²⁴ VALTOVÁ, Hana. *Armádní tělesná příprava v kontextu vývoje společnosti*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta tělesné výchovy a sportu.

jedné kapitoly. Hana Valtová se soustředila na široké historické období, a proto jsem z její práce čerpal především poznatky o tělovýchovný předpisech, které jsem posléze našel v archivech MNO.

Vydaná odborná literatura na téma čs. armádní sport, pokud je mi známo, neexistuje. Existuje ovšem množství populárně naučné literatury, jejichž podoba zpracování je zaměřena na širokou čtenářskou obec. Literaturu, která je zaměřena na armádní sport, můžeme rozdělit na tři části. První se soustřeďuje na sport v armádě jako pouhou část historie československé armády. Takovými příklady jsou *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí: květen 1945–květen 1955*²⁵ a *Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy: květen 1955–1968*²⁶ od kolektivu autorů Jiří Bílek, Jaroslav Láník a Jan Šach. Badatelé zpracovávají široké téma čs. armády a jejích částí a navazují na edici *Vojenské dějiny Československa*²⁷ z nakladatelství Naše vojsko, jehož pátý díl, sledující období 1945–1955, byl poslední. Jednotlivé kapitoly jsou velice obsáhlé, obsahují široké penzum informací a jsou zdrojem informací mé práce. Při studiu *Vojenské dějiny Československa* je nutné brát na zřetel, že publikace vznikala v 80. letech min. století, informace v ní obsažené jsou poznamenány marxistickou ideologií a výkladem dějin.

Druhá část pojímá armádní sport jako součást sjednocené tělovýchovy a sportu. Jde o *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*,²⁸ která se svými články soustřeďuje na kontroverzní momenty československého sportu v druhé polovině 20. století, jedná se především o perzekuce sportovců, jejich emigraci, neúčast na OH 1984 v Los Angeles, ale cílem zkoumání je také vývoj tělovýchovy, sportu a českého olympijského hnutí. Z této publikace byly pro moji práci přínosné kapitoly *Sjednocování československé tělesné výchovy a sportu po druhé světové válce* od Marka Waice a *Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989* od Mileny Strachové. Sborem českých, polských a

---

²⁵ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí: květen 1945–květen 1955*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006. 197 s. Historie československé armády; 6. ISBN 80-7278-377-7.

²⁶ BÍLEK, Jiří et al. *Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy: květen 1955–srpen 1968*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. 257 s. Historie československé armády; 7. ISBN 978-80-7278-472-1.

²⁷ KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1989. V. díl. ISBN 80-206-0056-6.

²⁸ KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. 236 stran. ISBN 978-80-87912-38-6.

maďarských historiků vznikla práce *In the shadow of totalitarianism*,²⁹ v jejíž kapitolách jsou popsány dějiny sportu a olympijského hnutí v zemích dnešní Visegrádské čtyřky mezi roky 1945-1989. Jedná se o výstup, který propojuje pohled na přístup ke sportu v zemích lidových demokracií, který si byl podobný, ale byl vytvářen v lokálních podmínkách, které byly dány tradicí a kulturou. V kapitole, pojednávající o československém prostředí po druhé světové válce užívá Marek Waic zjištění ze své dřívější práce *Sokol proti totalitě*,³⁰ ze které jsem čerpal některé poznatky.

Pro práci byly také využity učebnice zabývající se sportem a tělovýchovou. Jedná se především o *Dějiny sportu* od Jána Grexy a Mileny Strachové,³¹ *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury* od kolektivu autorů Jiřího Kössla, Jana Štumbauera a Marka Waice,³² *Dějiny československé tělesné kultury: (od roku 1848 do současnosti)* od Jindřicha Marka.³³ Poslední zmíněná, i když napsána v období 80. let min. stol, se vyznačuje jistou kritikou kroků KSČ v počátcích sjednocování a obsahuje mnoho důležitých poznatků.

Třetí podobou jsou tituly, které se zabývají armádním sportem cíleně, většinou jeho vrcholovou složkou. Je pro ně typické, že vycházejí v momentech výročí vzniku armádního vrcholového sportu, který se počítá od 1. října 1948. Prvním z těchto titulů je *15 let v armádním dresu Dukla Praha* od Ivana Schurmana.³⁴ Publikace obsahuje krátké příběhy a reportáže ze zápasů a sportovních klání armádních vrcholových sportovců. Pro moji práci sloužila publikace pouze jako zdroj inspirace. Pro moji bakalářskou práci byly využity poznatky z publikace Ivana Mohority *20 let Dukly Praha*.³⁵ Autor vycházel ze svých zkušeností, které čerpal z prostředí, když se podílel na utváření podoby

---

²⁹ WAIC, Marek et al. *In the shadow of totalitarianism: sport and the olympic movement in the "Visegrád countries" 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014. 251 s. ISBN 978-80-246-2463-1.

³⁰ UHLÍŘ, Jan B. a WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. 175 s. ISBN 80-86317-11-0.

³¹ GREXA, Ján a STRACHOVÁ, Milena. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 235 s. ISBN 978-80-210-5458-5.

³² KOSSL, Jiří, ŠTUMBAUER, Jan a WAIC, Marek. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 159 s. SBN 978-80-246-1566-0.

³³ MAREK, Jaroslav. *Dějiny československé tělesné kultury: (od roku 1848 do současnosti): skripta pro posl. fak. tělesné výchovy a sportu Univ. Karlovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1983. 119 s.

³⁴ SCHURMAN, Ivan. *15 let v armádním dresu Dukla Praha*. Praha: Naše vojsko, 1963. 46 s.

³⁵ MOHORITA, Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha: příspěvek k dějinám tělovýchovy a sportu v Čs. lidové armádě*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1968. 374 s.

tělovýchovy a sportu v armádě. Zachytil vývoj, cíle, poslání a činnost útvaru ve 20 letech jeho trvání. Kapitoly jsou prokládány vývojem v nejúspěšnějších sportovních odvětvích. Velkým nedostatkem publikace je absence poznámkového aparátu.

K pětadvacátému výročí armádního sportu byla v roce 1973 vydána publikace *Červenožlutý svět: k 25. výročí Dukly Praha*.³⁶ Kniha obsahuje rozhovory s armádními veliteli, sportovci, vedoucími pracovníky MNO v oblasti sportu, lékaři a známými osobnostmi. Respondenti vysvětlují svůj vztah k Dukle, k armádnímu sportu a jeho budoucnosti. Pamětníci popisují utváření vrcholového sportu, od ATK přes ÚDA Praha po Duklu Praha. Sportovci jsou tázáni, jak se dostali do Dukly a co jim armádní sport dal. Autoři doplnili některé pasáže životopisy slavných armádních sportovců a týmů. Prostor je věnován nejvíce oblíbeným sportům, jako je fotbal, hokej a házená, dále sportům, ve kterých vojáci slavili mnoho úspěchů, jako jsou lehká a těžká atletika, box, parašutismus, vodní sporty, cyklistika, střelba apod. V práci jsem citoval z této publikace, ovšem je nutné mít na paměti, že obsahuje především vzpomínky sportovců a činovníků a doba jejího vydání jí určuje pozitivní naladění.

Ve stejném roce vychází informační brožura *25 let Dukly Prahy*,³⁷ ve které jsou chronologicky seřazeny úspěchy armádních sportovců se zaměřením na fotbal, házenou, lehkou atletiku, plavání, kanoistiku a veslování. Pozornost je také zaměřena na výchovu mládeže u armádních sportovních družstev, činnost armádních sportovců na mezinárodní scéně, jako například působení na závodech organizovaných Sportovním výborem spřátelených armád apod. Tato publikace mi poskytla základní informace o fungování některých složek armádního vrcholového sportu a údaje o počtech úspěchů a medailí armádních sportovců.

V roce 2003 byla vydána publikace *Dukla mezi tisíciletími: armádní vrcholový sport*, sestavená Zdeňkem Benešem. Autor pracuje s historií vrcholového sportu v armádě, posléze přechází ke jednotlivým sportovním odvětvím pěstovaným v armádě, prostor je dán také úspěšným sportovcům.

K šedesátému výročí vrcholového sportu v armádě byla vydána publikace s názvem *Sport se jménem Dukla: šedesát let armádního vrcholového sportu*

---

³⁶ GLÜCKSELIG, Josef, ed. *Červenožlutý svět: publ. k 25. výročí Dukly Praha*. Praha: Magnet, 1973. 160 s.

³⁷ RŮŽIČKA, Josef. *25 let Dukly Praha. Dukla Praha 1948–1973*, Praha, VZÚ Praha, 1973. s. 11.

1948-2008,³⁸ která byla editována Jaroslavem Priščákem, současným ředitelem ASC Dukla (2017). Publikace byla zdrojem poznatků, které jsem nejvíce využil v kapitole o armádním vrcholovém sportu. Obsahuje značné množství fotografického materiálu a také pasáže k jednotlivým sportovním odvětvím v prostředí armády s důrazem na jejich historický vývoj.

Nejnovější publikaci vypracovala Ivana Roháčková v roce 2013 u příležitosti výstavy k šedesáti pětiletému výročí vrcholového sportu v armádě. Informační publikace nese název *Šedesát pět let armádního vrcholového sportu: kapitoly z dějin a současnosti ASC Dukla*³⁹ a ve stručnosti charakterizuje vývoj od ATK až po nové tisíciletí se zaměřením na populární a branné sporty. Přínosem publikace jsou především chronologické tabulky a informace o počtech medailí a úspěchů armádních sportovců.

Mimo rámeček výše zmíněných, ale pro moji práci důležitou, je učební text pro studenty Vojenského oboru FTVS UK *Vojenská tělovýchova* od Lubomíra Přivětivého.⁴⁰ Autor popisuje vývoj vojenské tělovýchovy a sportu u nás, také ve světle prostřednictvím dnešních vztahů české armády a jednotek NATO.

Pramenná základna byla získána v Národním archivu (NA) na Chodově, fond SVTVS; a Vojenském ústředním archivu (VHA), fond MNO a jeho příslušné ročníky. Fond SVTVS obsahuje závěry z celostátních porad tělovýchovných pracovníků, rozhodnutí přijatá pro československou tělesnou výchovu a sport, návrhy a poznatky k utváření masové sportovní a tělovýchovné činnosti a mnoho dalších; fond MNO obsahuje především materiály týkající se organizační struktury fungování armádního vrcholového sportu, zprávy a rozkazy k masové sportovní činnosti, plány mezinárodních utkání armádních celků a zprávy z cest do zahraničí, v neposlední řadě také dokumenty z aktiv trenérů a porad mezi tělovýchovnými pracovníky socialistických zemí. Poznámám, že existuje fond Sport v československé armádě, uložený v Archivu tělesné výchovy a sportu národního muzea, který ale není zpřístupněn badatelům.

---

³⁸ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla: šedesát let armádního vrcholového sportu 1948-2008*. 2., upr. vyd. Praha: Ministerstvo obrany – Prezentační a informační centrum MO, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7278-488-2.

³⁹ ROHÁČKOVÁ, Ivana. *Šedesát pět let armádního vrcholového sportu: kapitoly z dějin a současnosti ASC Dukla*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2013. 51 s. ISBN 978-80-7278-624-4.

⁴⁰ PŘÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 109 s. ISBN 80-246-0805-7.

Pramenná základna byla obohacena o vydané přepisy projevů a rozhodnutí na poli sjednocené tělovýchovy. Jedná se o sborník *Za nerozbornou obranu vlasti*, která shromažďuje projevy, rozkazy a statě ministra národní obrany Alexeje Čepičky.⁴¹ Sborník dokumentárně zachycuje průběh přetvoření československé armády od r. 1950 podle vzoru Sovětské armády. Podstatná část sborníku je věnována otázkám vojenské výchovy. Mnoho statí a projevů se týká jednotlivých úkolů vytyčených ÚV KSČ. Zdůrazněn je v nich význam spojení se Sovětským svazem, nutnost těsného spojení armády s lidem, zvyšování morálních i bojových vlastností vojáků, upevňování organizovanosti armády, zdokonalování jejího vybavení a zkvalitnění přípravy velitelského sboru. Dále se jedná o sborník *Za socialistický systém tělesné výchovy*, který připravil Jaroslav Marek.⁴² Sborník přináší důležité stranické materiály, dokumenty státních orgánů, ČSTV, ROH, SSM a Svazarmu, týkající se budování socialistické tělovýchovy od r. 1945 do 15. sjezdu KSČ.

Pro získání informací byla také využita periodika, jedná se o deníky *Rudé Právo*, *Obranu lidu*, *Sokolské noviny* a čtvrtletník *Dukla sport*.

Zdrojem jistých poznatků mi byly vojenské příručky a předpisy. Jako příklad lze uvést obsáhlou brožuru s názvem *Československá armáda. Otázky a odpovědi o vojenské základní službě* z roku 1982, dále pak *Příručka pro poddůstojníky* roku 1975. Tělovýchovné předpisy jsem získal z Vojenského historického archivu (VHA), fond Sběrka československých vojenských předpisů. Jedná se o Těl-I-1 (1950, 1952) Těl-1-1 (1961, 1969), Těl-I-2 (1950), Těl-1-2 (1970).

Sociologický pohled na sport je široce probádaný zejména v anglosaských zemích. V bakalářské práci pracuji s poznatky ze *Sport, politics and Communism* Jamese Riordana.⁴³ Autor pojednává o přístupu komunistických režimů, především Sovětského svazu, Číny, východního Německa a Kuby, ke sportovnímu hnutí ve svých zemích. Zamýšlí se nad změnami, které probíhaly v prostředí nejen východní Evropy a které vedly k propojení sportu a politiky. V druhé části práce pojednává o opuštění státního řízení sportu po kolapsu

---

⁴¹ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti: sborník statí, projevů a rozkazů*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1954. 443 s.

⁴² MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém tělesné výchovy: Dokumenty od nár. a demokratické revoluce po 15. sjezd KSČ*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1978. 315 s.

⁴³ Riordan, James. *Sport, politics and communism*. Manchester: Manchester University Press, 1991. 169 s. ISBN 0-7190-2850-7.

komunistických režimů v Evropě. Podobné téma zpracovávají Howard L. Nixon a James H. Frey v práci *Sociology of sport*.⁴⁴ V českém prostředí publikuje především sociolog Aleš Sekot, s jehož závěry pracuji, předně to jsou práce *Sociologie sportu*⁴⁵ a *Kapitoly ze sportu*.⁴⁶ Aleš Sekot se zaměřuje obzvláště na vztah dnešní soudobé společnosti ke sportu a čerpá ze znalostí anglosaské literatury. Před rokem 1989 byla vydána práce od autorů Vladimíra Čecháka a Jiřího Linhartu *Sociologie sportu*,⁴⁷ se kterou také pracuji.

Téma nového člověka je široce pojatý koncept, jehož výzkum je uplatňován v oblastech lékařských, přírodních a také humanitních věd. Pro moji práci jsem použil poznatky Vladimíra Macury *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*.⁴⁸ Jedná se soubor esejů na jejichž základě je provedena analýza české socialistické kultury.

Dále využívám závěrů Michaely Peškové z publikace *Idea "nového člověka" v ruské literatuře 20. a 30. let 20. století*.⁴⁹ Autorka pracuje s konceptem socialistického člověka, utvářeného v Sovětském svazu v první polovině 20. století, přičemž autorka používá srovnání na podkladě dobové literatury.

Novému člověku a totalitním systémům je věnována kapitola ve sborníku prací *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*.⁵⁰ Peter Fritzsche a Jochen Hellbeck se v kapitole *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa* věnují utváření obrazu tohoto sociálního pokusu ve dvou zločinných režimech 20. století.

Dalšími pracemi jsou především socialistické příručky s poznatky k výchově „nového socialistického člověka“. Tedy například *O komunistické*

---

⁴⁴ NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. Belmont: Wadsworth, 1996. 363 s. ISBN 0-534-24762-8.

⁴⁵ SEKOT, Aleš. *Sociologie sportu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 410 s. ISBN 80-210-4201-X.

⁴⁶ SEKOT, Aleš, ed. et al. *Kapitoly ze sportu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sportovních studií, 2004. 200 s. ISBN 80-210-3531-5.

⁴⁷ ČECHÁK, Vladimír. *Sociologie sportu*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1986. 240 s.

⁴⁸ MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 351 s. ISBN 978-80-200-1669-0.

⁴⁹ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka" v ruské literatuře 20. a 30. let 20. století*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. 221 s. ISBN 978-80-261-0134-5.

⁵⁰ FRITZSCHE, Peter a HELLBECK, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa*. In: GEYER, Michael, ed. a FITZPATRICK, Sheila, ed. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. Historie. s. 406. ISBN 978-80-200-2035-2.

výchově⁵¹ M. I. Kalinina a *Socialistický humanismus a výchova*⁵² od Vladimíra Grulichy.

S konceptem „nového člověka“ je spjat také termín hrdina. V mojí práci jsem čerpal ze sborníku *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století*, který sestavili Jan Randák a Petr Kovář.⁵³ Použil jsem poznatky z kapitol *O hrdinech a hrdinství* od Stefana Zwickera a *Socialističtí hrdinové a škodovák František Zíka* od Jana Randáka.

V práci se drobně věnuji Emilu Zátopkovi, jakož to neúspěšnějším armádním sportovci, jehož úspěchy byly použity pro propagandistické účely. Vrcholoví sportovci v éře socialismu mohli fungovat jako vzor hodný nápodoby, představovali ideál „nového člověka“. Zátopek a jeho úspěchy byly a jsou oblíbené téma, vzniklo mnoho životopisných publikací na tato témata. Jedná se o monografii *Dana a Emil Zátopkovi vypravují* z roku 1960,⁵⁴ na jehož tvorbě se podíleli oba manželé. Publikace byla přepracována, rozšířena a v roce 2016 znovu vydána pod názvem *Náš život pod pěti kruhy*.⁵⁵ Obě publikace obsahují ponejvíce životopisná vyprávění, jejich závěry jsou pro tuto práci spíše doplňkovým zdrojem.

Životopisná vyprávění vznikala také po Zátopkově smrti v roce 2000. Mezi poslední patří *Emil Běžec*⁵⁶ od Pavla Kosatíka; *Zatracený Zátopek* Richarda Kozohorského; *Vytrvalost: pozoruhodný život a doba Emila Zátopka*⁵⁷ od zahraničního autora Ricka Bradbenta. Téma života Zátopka je široce probádané, proto se autoři v těchto případech snaží postupovat přes vyprávění pamětníků a blízkých přátel.

---

⁵¹ KALININ, Michail Ivanovič. *O komunistické výchově*. 5. vydání. Praha: Mladá fronta, 1952. 224 s.

⁵² GRULICH, Vladimír. *Socialistický humanismus a výchova*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. s. 73

⁵³ RANDÁK, Jan, KOURA, Petr. *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století: Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.-27. října 2006 [v Praze]*. 1. vyd. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2008. s. 391.

⁵⁴ ZÁTOPKOVÁ, Dana a ZÁTOPEK, Emil. *Dana a Emil Zátopkovi vypravují*. 1. vyd., Praha: STN, 1960. 255 s.

⁵⁵ ZÁTOPKOVÁ, Dana a ZÁTOPEK, Emil. *Náš život pod pěti kruhy*. 1. vyd. Praha: Academia, 2016. 597 s. ISBN 978-80-200-2599-9.

⁵⁶ KOSATÍK, Pavel. *Emil Běžec*. 1. vyd. Praha: Prostor – architektura, interiér, design, 2015. 285 s. ISBN 978-80-87064-18-4.

⁵⁷ BROADBENT, Rick. *Vytrvalost: pozoruhodný život a doba Emila Zátopka*. Překlad Pavel Kreuziger. 1. vyd., Praha: Slovart, 2016. 311 s.

1.2.2 Metodologický přístup

Pro zkoumání jsem zvolil pozitivistickou metodu výzkumu. Soustředil jsem se na výběr faktů, objektivismus a popisnost. Přestože se práce může jevit jako příliš popisná, bylo pro mě důležité popsat jednotlivé podrobnosti a zvolil jsem tuto metodu, jelikož se v jejím použití cítím nejlépe.

Ve výběru metod jsem dále zvolil obecně teoretické vědní metody. Jedná se o analýzu, syntézu, dedukci a generalizaci. Na začátku jsem si zvolil téma: Sport v československé armádě, téma jsem ohraničil roky 1948 až 1963. Budu se věnovat vrcholovému sportu a masové sportovní činnosti. Armáda byla jednou ze součástí celku společnosti, proto se zabývám také československou sjednocenou tělovýchovou a sportem. Tělesná výchova a sport byly použity jako činitele při utváření tzv. „nového člověka“, proto se zabývám také tímto tématem. Pro výzkum použiji primárních a sekundárních pramenů, které podrobím důsledné vnitřní a vnější kritice. Dále si rozdělím témata na jednotlivé části. Pro vrcholový sport jsou to Armádní sportovní klub, ÚDA Praha a Dukla Praha. Pro masovou sportovní činnost jsou to především Armádní sportovní hry, které vyvrcholily přeborem v podobě Armádní spartakiády. Sjednocená tělovýchova prošla řadou organizačních změn, které jí udávaly podobu. Koncept „nového člověka“ byl převzat po vzoru a ze zkušeností Sovětského svazu, které byly aplikovány v Československu po druhé světové válce. Na jednotlivostech budu pozorovat, jak byl utvářen sport v Československu, v československé armádě a jaké možnosti aktivního vyžití měli vojáci ve službě. Jednotlivá tvrzení, získaná z poznatků o armádním sportu, podrobím kritice a poté z premis, za použití pravidel formální logiky, získám tvrzení. V závěru práce upotřebím syntézu, při které si z jednotlivých poznatků utvořím názor na sport a armádní sport v Československu v rozmezí let 1948–1963.

1.2.3 Popis práce s respondentem

Jako doplňující zdroj byl veden rozhovor s pamětníkem. Původně se jednalo o tři respondenty z prostředí armádního vrcholového sportu, ale pouze pan Jiří Čtvrtečka poskytl dovolení použít přepis rozhovoru.

Rozhovor byl veden v prostředí panu Čtvrtečkovi známém, trval 1 hodinu a 13 minut. Rozhovor byl veden jako strukturovaný, respondentovi byla položena

první otázka a dostal prostor pro své vyprávění. Místy byl mnou rozhovor přerušen, a to za účelem objasnění některých nejasností. Respondentovi jsem kladl otázky, které směřovaly k jeho zkušenostem z prostředí armádního vrcholového sportu, jeho názory, poznatky apod. Pan Čtvrtečka odpovídal klidně a s rozmyslem. Rozhovor této podoby neposkytl poprvé.

Pan Jiří Čtvrtečka se narodil 2. prosince 1942 v Praze, pochází ze sportovní rodiny, otec Jaroslav Čtvrtečka byl lyžařský teoretik a působil jako pedagog na Fakultě tělesné výchovy a sportu v Praze. Respondent podle svého vyprávění prošel většinou sportů, až zůstal u kanoistiky, jelikož k ní našel v Praze výhodné podmínky. Mezi roky 1961-1963 absolvoval povinnou vojenskou službu, nastoupil do Dukly Praha, poté byl aktivován jako voják z povolání. Jako rychlostní kanoista se třikrát představil na olympijských hrách. V Mexiku byl na kilometru čtvrtý, do finále postoupil také o čtyři roky později v Mnichově i v obou závodech na deblkanoi v Montrealu. Na světových šampionátech vybojoval jednu stříbrnou a dvě bronzové medaile.

2 Vývoj organizace sportu v Československu po druhé světové válce

V literatuře a v pramenech se setkáváme se zdůvodněním velké podpory sportu ze strany vlády a vládnoucí garnitury. Sportovní hnutí bylo, podobně jako v jiných zemích komunistického zřízení, podřízeno vedení strany a ta rozhodovala, jakým směrem se bude ubírat a kdo povede instituci odpovědnou za sport.⁵⁸ Sport a tělesná výchova měly mít dalekosáhlý význam pro Československo a jeho obyvatelstvo, a to z důvodu získávání cenných fyzických a psychofyzických vlastností se zásadním dopadem na zvyšování produktivity práce a v případě potřeby také na obranu československého lidově demokratického zřízení.⁵⁹ Socialistický stát ve velké míře podporoval sport ve sjednocené tělovýchově jako výrazného činitele v upevňování zdraví jeho obyvatel, pro význam zvýšení zdatnosti, pracovní výkonnosti a branné odolnosti lidu. Podpora byla deklarována především sportu v jeho nejširší působnosti. „*Republika a její socialistická výstavba potřebuje všechen lid zdravý a fyzicky zdatný...*“⁶⁰ tělesná výchova a sport měly dbát na harmonickou, všestrannou výchovu za předpokladu, že by důraz nebyl kladen na elitu – tedy nejvýkonnější sportovce, ale širokou vrstvu obyvatel.⁶¹ Ovšem nelze hovořit o odporu k vrcholovému sportu. Prezident republiky Klement Gottwald tvrdil, že: „*Bylo by chybou se domnívat, že pro tuto snahu pěstovat tělesnou zdatnost nejširších vrstev lidových mas jsme lhostejní k vynikajícím sportovním talentům, a že nemáme smysl pro tzv. špičkové výkony a rekordy. Nic podobného. Ostatně již to, jak jsme se všichni radovali z výkonů našich olympijských vítězů a mistrů světa, dokazuje, že máme velký význam i o tyto vynikající sportovce a že chceme, aby jejich počet rostl. Jsme si dobře vědomi jejich velkého významu pro propagaci sportu a neméně pro čest a slávu naší země za hranicemi.*“⁶²

Podpora byla, po vzoru ze Sovětského svazu, chápána jako nutný krok k budování socialistické společnosti a k vytvoření „nového socialistického

---

⁵⁸ RIORDAN, James. *Sport, politics and communism*. c. d., s. 64.

⁵⁹ Národní archiv, fond SVTVS, inv. č. 432, sig.43154, kart. 141. Zápis ze schůze o Sokolovském závodě branné zdatnosti.

⁶⁰ *Ideová část TOZ: Budování socialismu v ČSR a boj za mír*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ČOS, 1951. s. 5.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž, s. 6-7.

člověka“.⁶³ Sport byl po roce 1948 předmětem silného zájmu stranických a státních orgánů a skrze něj měly být uplatňovány cíle jednotné linie politiky socialistického státu.⁶⁴ Vybudováním jednotné státní organizace bylo uplatněno politické řízení na formování sportovní činnosti. Byl vytvořen široký komplex technického, zdravotnického, ekonomického i vědeckého zabezpečení sportovních aktivit.⁶⁵

Podoba poválečné organizace tělesné výchovy, sportu a turistiky byla nastíněna již vývojem předcházejícím mnichovským událostem. Sílící nebezpečí ze strany fašistů zapříčinilo sblížení a překonání animozity největších organizací – Československé obce sokolské (ČOS), Svazu dělnických tělovýchovných jednot (SDTJ), Orla a Junáka.⁶⁶ Tělovýchovné organizace se v roce 1937 podílely na tvorbě a uskutečňování zákona o branné výchově č. 184/1937 Sb.⁶⁷ Výhoda spolupráce tělovýchovných organizací se prokázala při péči o uprchlíky ze zabraných území po přijetí Mnichovské dohody. Jako jedna z hlavních příčin tehdejších událostí byla vnímána stranická a politická roztržičnost, která bránila jednotě československého lidu.⁶⁸ Proto byla vedena snaha o sjednocení v jediné organizaci, za kterou byl, vzhledem k velikosti členské základny, považován Sokol.⁶⁹ Ideologický odpor mezi Sokolem a Orlem, laxnost jednání a neústupnost vedení tělovýchovných organizací Sokola, Orla a SDTJ zapříčinila, že sjednocení bylo v březnu 1939 v nedohlednu.⁷⁰ Další jednání již neumožnily události po obsazení Československa německou armádou a vyhlášení Protektorátu Čechy a

---

⁶³ Podle vzoru sovětské fyskultury vybudujeme ze Sokola mohutnou organizaci lidové tělovýchovy a sportu: *Projevy a dokumenty z 9. sjezdu ČOS 21.-24.6.1951 v Praze*. Praha: Nakladatelství ČOS, 1951. s. 14.

⁶⁴ ČECHÁK, Vladimír. *Sociologie sportu*. 1. vyd. Praha: Olympia 1986. s. 67-68.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. s. 15

⁶⁷ Zákon č. 184/1937 Sb., o branné výchově. In: *Sbírka zákonů*. 1. 7. 1937. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-documentId=onrf6mjzgm3v6mjyqgwa>.

⁶⁸ WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. s. 16.

⁶⁹ Tamtéž, s. 17.

⁷⁰ UHLÍŘ, Jan B. a WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. s. 23.

Morava. Nacističtí okupanti neměli zájem na sjednocení tělesné výchovy a sportu.⁷¹

Idea sjednocení v době války nezanikla, z jednání mezi exilovou vládou v Londýně a československými komunisty v Moskvě vyplývá snaha ihned od počátku organizovat a budovat jednotné masové organizace, tělovýchovné a sportovní nevyjímaje.⁷²

2.1.1 Po osvobození v květnu 1945

Budoucí podoba sportu v Československu se začala rýsovat již při květnovém povstání v Praze 1945. 5. května se v Praze v Obecním domě sešli zástupci Sokola, SDTJ, Československého všesportovního výboru (ČVV), Junáka a Federace proletářské tělovýchovy (FTP). Z jejich jednání vzešlo prohlášení Sjednocením tělovýchovy k budování nového Československa.⁷³ Manifest deklaroval cíl sjednocení tělesné výchovy a sportu v jednotné organizaci. Sjednocení mělo proběhnout na tzv. organickém principu, v nové organizaci by se tedy sjednotilo členstvo, majetek a činnost sjednocených organizací. Dne 9. května 1945 byl zástupci organizací na ustavující schůzi svolán Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV), jehož předsedou byl zvolen Antonín Hřebík, funkcionář Československé strany národně sociální a také starosta Sokola.⁷⁴

Dne 2. září 1945 ÚNTV vydal prohlášení k sjednocení do Tělovýchovného svazu Sokol (TSS). Prohlášení podepsali, kromě Orla, Junáka a zástupců fotbalového svazu, všichni představitelé velkých tělovýchovných organizací a většina sportovních svazů.⁷⁵ Postoj fotbalového svazu a požadavky jeho představitelů ve své podstatě odmítaly organické sloučení s dalšími organizacemi. Svaz vyžadoval značnou míru autonomie, podobně jako turistická organizace

---

⁷¹ WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c.d., s. 18.

⁷² Příspěvky k dějinám KSČ, roč. 1961, č. 3. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém tělesné výchovy: Dokumenty od nár. a demokratické revoluce po 15. sjezd KSČ*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1978., s. 11.

⁷³ Prohlášení Ústřední národní tělovýchovného výboru z 5. května 1945 k sjednocení tělovýchovného hnutí a vytvoření jednotné pokrokové tělovýchovné organizace. Cit. podle: Tamtéž, s. 13.

⁷⁴ WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 21.

⁷⁵ Naše cesta, 7. září 1945. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. C. d., s. 21.

Junák.⁷⁶ Orel již od samého začátku odmítl projekt tzv. organického sjednocení všech tělovýchovných organizací. Pro katolicky založené Orly byl nemyslitelný vstup do organizace státem řízené organizace Sokola, ve které by se smísilo tradiční sokolské volnomyšlenkářství s levicovými idejemi sociálních demokratů a komunistů.⁷⁷ Ustavující sjezd TSS se měl konat 15. a 16. září v Praze, k němuž ale nedošlo, protože se proti prohlášení postavily organizace Orel, Čs. fotbalový svaz, ČVV a SDTJ.

Podle historika Jaroslava Marka argumentovali zástupci Orla encyklikou papeže Pia XI. která jim stanovovala nutnost samostatné existence. SDTJ uváděl převedení Junáka pod Svaz české mládeže (SČM), přičemž jeho zástupci argumentovali vlastními turistickými oddíly.⁷⁸

Představitelé organizací byli ochotni spíše přistoupit na federativní sjednocení, stav, při kterém by si organizace zachovaly samostatnost, ale byly by zastřešeny jedním celostátním svazem. Výsledkem bylo ustanovení Přípravného výboru Československého tělovýchovného svazu. Na jeho zasedání dne 2. dubna 1946 předseda Antonín Hřebík prohlásil, že přes všechnu snahu se „...*přece jenom na organizačním sjednocení neshodneme*“.⁷⁹ Kritika se snesla především ze strany FTP a lidí blízkých KSČ. Rudé právo přineslo glosu ministra národní obrany Ludvíka Svobody, který se zasedání účastnil: „*Přišel jsem k vám jednak ze svého vlastního zájmu, jednak za souhlasu vlády, abych vás informoval, jak pokročil proces organického sjednocení tělesné výchovy. Musím vám říci, že spokojen nejsem, ani za sebe, ani za MNO, ani za armádu. Děkuji Vám, že jste byli tak upřímní, a děkuji všem, kdo pracovali pro organické sjednocení. Kdybyste byli dali ve svém dosavadním jednání na první místo zájem státu, za jehož obranu já odpovídám, a ne zájem organizací, osob a politických stran, nemohlo k dnešnímu stavu dojít. Je to naprosto neodpovědné jednání před národem a odpovědnost padá na vás na všechny. Zjistí-li se, že někdo brzdí organické*

---

⁷⁶ WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 27.

⁷⁷ UHLÍŘ, Jan B. a WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952*. c. d., s. 102.

⁷⁸ MAREK, Jaroslav. *Dějiny československé tělesné kultury: (od roku 1848 do současnosti): skripta pro posl. fak. tělesné výchovy a sportu Univ. Karlovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1983. s. 84.

⁷⁹ WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 30.

*sjednocení, učiním vše, aby byl pohnán k odpovědnosti, a vyslovuji nelibost všem, kde se za tak strašné období naší národní poroby ničemu nenaučili. Československý tělovýchovný svaz je snad cestou k organickému sjednocení, ale cestou pomalou. A sjednocení není věcí organisací svazů, ale celého národa. Jsme nucen prohlásit, že o vašem jednání bude projednáno ve vládě.*⁸⁰

2.1.2 Ustanovení ČSTS

Dne 16. září 1946 se sešla ustanovující valná hromada Československého tělovýchovného svazu (ČSTS) v čele s Antonínem Hřebíkem, starostou Sokola.⁸¹ ČSTS byl kompromisem, který umožnil fungování různorodých organizací v jediném tělese se zachováním demokratických principů. Byl také možností pro zlepšení česko-slovenských vztahů, mj. i v oblasti tělesné výchovy. V červnu 1947 vznikla Slovenská tělovýchovná rada, která měla pracovat v rámci ČSTS.⁸² Reakcí komunistů na vývoj, který nesměřoval k organickému sjednocení, bylo prohlášení ústředního výboru FTP z 18. prosince 1946. Organizace byla rozpuštěna a jeho členové byli vyzváni ke vstupu do Sokola, jakožto organizace, ve které se sjednotí československá tělovýchova.⁸³ Marek Waic uvádí, že tato „*nová sokolská politika je jen dalším důmyslným převlekem určeným k ošálení nepřátel a nutnou pomůckou k uchopení moci*“.⁸⁴

V druhé polovině roku 1947 se zástupci velkých organizací shodli na federativním uspořádání. V září t.r. byl na sjezdu SDTJ schválen Akční program svazu, který schvaloval ponechání samostatnosti.⁸⁵ Také Orel argumentoval svými zásluhami na vítězství a zdůrazňoval potřebu vlastní svébytnosti.⁸⁶ Vlastní cestu si zvolil také Sokol.⁸⁷

---

⁸⁰ Rudé právo, 3. 4. 1946. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. c. d., s. 26.

⁸¹ MAREK, Jaroslav. *Dějiny československé tělesné kultury: od roku 1848 do současnosti*. c. d., s. 89.

⁸² WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d.s. s. 34.

⁸³ Rudé právo, 18. prosince 1946. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. c. d., s. 29.

⁸⁴ WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 34.

⁸⁵ Akční program Dělnických tělovýchovných jednot, Praha 1947. Cit. podle: Tamtéž, s. 34.

⁸⁶ Zprávy k VIII. Sjezdu Čs. Orla 1947. Cit. podle: Tamtéž, s. 32.

⁸⁷ Usnesení VIII. Valného sjezdu ČOS 28. října 1947. Cit. podle: Tamtéž, s. 36.

2.1.3 Únor 1948

Výrazné změny nastaly až s událostmi v únoru 1948. Po převzetí moci komunisty vydalo předsednictvo Ústředního akčního výboru Národní fronty (ÚAV NF) dne 28. února prohlášení o sjednocení tělesné výchovy v jediné organizaci Sokol.⁸⁸ Hovořilo se v ní o „*nutnosti napravení zhoubných důsledků roztržitého organizace tělovýchovy*“ a „*soustředění veškeré péče o tělovýchovu ve všech jejích oborech a také v oboru sportu do jednotné tělovýchovné organizace, již se stane Sokol*“. Dne 31. března 1948 bylo ve Smetanově síni v Obecním domě vyhlášeno organické sjednocení tělesné výchovy a sportu.⁸⁹ Sjednocení uvítala také armáda. Plk. genš. Vilém Sacher, budoucí předseda Armádního sokolského výboru, uvedl, že: „*Armáda plní svůj úkol svědomitě a promyšleně. Tím radostněji vítá vpravdě revoluční událost, jakou je sjednocení celé tělesné výchovy v Sokole*“.⁹⁰ Ke zvýšení brannosti národa mohla prý přispět jen sjednocená tělesná výchova, doplňovaná výcvikem ve Svazu brannosti. „*Tělesně zdatný občan bude i zdatným bojovníkem. Ovšem jen tehdy, bude-li sjednocená občanská tělesná výchova účelně organisována. Je třeba vynahrádit armádě místo, které jí náleží.*“⁹¹

Po převzetí moci komunisty probíhaly čistky ve vedení organizací, například byl vyloučen starosta ČOS Antonín Hřebík. Čistky nenabýly radikálních rozměrů, neboť se společnost připravovala na XI.⁹² všesokolský slet, pořádaný v červnu a začátkem července, masovou tělovýchovnou událost, která se na dlouhou dobu stala posledním sokolským sletem. Sokolský průvod, který na závěr sletu procházel Prahou, se stal manifestací odporu sokolstva proti únorovému puči, 50 tis. sokolů se také účastnilo pohřbu bývalého prezidenta Edvarda Beneše.⁹³ Čistky, které následovaly po těchto vystoupeních, zapříčinily značný

---

⁸⁸ Sokolský věstník, 1948, č. 9, s. 137. Cit. podle: Tamtéž, s. 45.

⁸⁹ Obrana lidu: list Československé armády. Praha: Naše vojsko, 2. 4. 1948, roč. 2, č. 78, s. 6. Armáda spoléhá na sjednocenou tělovýchovu.

⁹⁰ Obrana lidu: list Československé armády. Praha: Naše vojsko, 11. 3. 1948, roč. 2, č. 60, s. 5. Předpoklady tělesné zdatnosti armády.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² WAIC, Marek. *Sjednocení československé tělovýchovy a sportu po druhé světové válce*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 41.

⁹³ MAREK, Jaroslav. *Dějiny československé tělesné kultury: (od roku 1848 do současnosti)*. c. d., s. 91.

úbytek členské základny. Ke zvýšení počtu cvičenců byly zakládány závodní a školní sokolské jednoty, v armádě vojenské jednoty.⁹⁴

2.1.4 Zřízení SVTVS

Snaha vytvořit státní instituci, která by kontrolovala a řídila sjednocenou tělesnou výchovu a sport, se projevila na konci července. Dnem 30. července 1948 byl zřízen Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS).⁹⁵ Strana na IX. sjezdu deklarovala cílenou podporu tělesné výchovy a sportu všemi prostředky.⁹⁶ Dne 14. července 1949 byl přijat zákon č. 187/1949 Sb. o státní péči o tělesnou výchovu a sport.⁹⁷

První odstavec tohoto zákona udává, že stát pečuje o rozvoj tělesné výchovy a sportu, protože: „*úkolem tělesné výchovy a sportu v lidové demokracii je udržovat a zlepšovat zdraví lidu, zvyšovat jeho tělesnou a brannou zdatnost a pracovní výkonnost a vychovávat k odhodlanosti a statečnosti při obraně vlasti a jejího lidově demokratického státního zřízení*“.⁹⁸ Deklarovaným úkolem SVTVS bylo vystupovat jako představitel péče lidové demokracie o tělovýchovu a sport. Předsedu SVTVS jmenoval prezident republiky z řad členů vlády, ten byl pověřený řízením Státního úřadu pro tělovýchovu a sport (SÚTVS), který prováděl praktické úkony.⁹⁹ Ostatní členy jmenovala vláda ze zástupců ČOS, lidových organizací a tělovýchovných pracovníků. Na Slovensku fungoval Slovenský výbor pro tělesnou výchovu a sport, jehož předsedou a vedoucím Slovenského úřadu pro tělovýchovu a sport byl člen Sboru pověřenců. ČOS byla dána kompetence v dobrovolné tělesné výchově. Zákon zaváděl tituly „zasloužilý pracovník v tělesné výchově a sportu“, který udílel prezident na návrh vlády. Za vynikající sportovní výkony mohly být sportovcům propůjčeny tituly „mistr sportu“ a „zasloužilý mistr sportu“.¹⁰⁰ Tituly měly představovat formu odměny, místo deklarované nežádoucí peněžní prémie, která byla ztotožňována se

---

⁹⁴ Tamtéž, s. 92.

⁹⁵ UHLÍŘ, Jan B. a WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952*. c. d, s. 152.

⁹⁶ Protokol IX. Řádného sjezdu Komunistické strany Československa v Praze 25. – 29. května 1949. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. c. d., s. 54-55.

⁹⁷ Zákon č. 187/1949 Sb., o státní péči o tělesnou výchovu a sport. In: Sbirka zákonů. 14. 7. 1949. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-187>.

⁹⁸ Tamtéž, § 1.

⁹⁹ Tamtéž, § 5.

¹⁰⁰ Tamtéž, § 7.

sportovním profesionalismem.¹⁰¹ U sportovců a trenérů bylo zdůrazňováno politické uvědomění, aktivní účast v organizacích NF, na besedách a instruktážích, a mravní vyspělost a sportovní výkony.¹⁰² Tyto tituly udílel předseda SVTVS. Po vzoru ze Sovětského svazu¹⁰³ byl zaveden Tyršův odznak zdatnosti (TOZ) a jednotná sportovní klasifikace. Petr Roubal udává, že: „*namísto všestranné a nesoutěživé sokolské přípravy se povinnou náplní tělovýchovných jednot staly soutěživé sporty a plnění – po sovětském vzoru – výkonnostního odznaku zdatnosti*“.¹⁰⁴ První pověřený řízením SÚTVS se stal ministr národní obrany Ludvík Svoboda.¹⁰⁵

2.1.5 50. léta a zákon o státním řízení sportu

Přes široké změny a sportovní úspěchy, které se udály na konci 40. a začátku 50. let, nevládla spokojenost s vývojem československé tělesné výchovy a sportu. Dosavadním organizacím, Sokolu a SÚTVS, bylo vytýkáno nedostatečné využití možností, které socialistické zřízení nabízelo: slabá politická výchova sportovců, trenérů a diváků, nízká masovost – nízká čísla v plnění odznaku zdatnosti, nízký počet dobrovolných pracovníků mezi trenéry a cvičiteli, a nedostatečná inspirace sovětskou fyzkulturou (fyskulturou) a její náplně – odstranění sezónnosti sportu, špatné plánování a nedostatečná centralizace.¹⁰⁶

Zákon č. 71/1952 Sb. z 12. prosince 1952 o organizaci tělesné výchovy a sportu¹⁰⁷ zrušil organizaci Sokol, zavedl státní řízení a kontrolu prostřednictvím

---

¹⁰¹ NA, fond SVTVS, inv. č. 17, kart. 18. Udělování čestných titulů v tělesné výchově a sportu.

¹⁰² NA, fond SVTVS, inv. č. 47, čj. 987, kart. 46. Posudky na sportovce navržené na udělení mistra sportu.: Například u fotbalisty Svatoslava Pluskala: „*Je opravdovým typem nového sportovce – fotbalisty. Je dobrým činitelem v každém kolektivu, ve kterém se nachází. Jako člen ČSM zastával funkci předsedy v našem odd. Je dobrou oporou pro práci trenéra, ve kterém s ním spolupracuje. Jeho poměr k dnešnímu zřízení je kladný. Jako takový se projevuje i na hřišti., kde patří k nejsnaživějším. Jeho činnost je proto dobrá, protože je podložena dobrými mravními základy a velmi dobrou a snaživou přípravou, na které poctivě plní všechny své úkoly a disciplíny PPOV II. Své poznatky ze sportovní činnosti předává jak mládeži, veřejnosti, ta i příslušníkům armády v besedách a instruktážích.*“

¹⁰³ RIORDAN, James. *Sport, politics and communism*. c. d., s. 72.: V roce 1931 byly zavedeny normy GTO (Gotov k trudu i oboroně CCCP). Jednalo se vládní program, se širokým zaměřením směřujícím ke zlepšení kondice obyvatel, po mentální a fyzické stránce.

¹⁰⁴ ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*. 1. vyd. Praha: Academia, 2016. s. 115.

¹⁰⁵ UHLÍŘ, Jan B. a WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952*. c. d., s. 153.

¹⁰⁶ JANDA, František. *Po vzoru sovětské fyskultury kupředu za další rozvoj tělesné kultury v Československu, za nejlepší čas a nejvyšší sportovní výkony, za nová světová prvenství*. In: *Nástup československé tělesné výchovy a sportu na novou cestu*. Praha: Orbis, 1953. s. 78.

¹⁰⁷ Zákon č. 71/1952 Sb., o organizaci tělesné výchovy a sportu. In: Sbíрка zákonů. 12. 12. 1952. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=26671&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

SVTVS. Byla vytvořena nová organizační struktura pro provádění tělesné výchovy a sportu podle pracovišť, vedením bylo pověřeno šest center. Tělesnou výchovu a sport organizovali ÚRO¹⁰⁸, ministerstvo školství, věd a osvěty, ministerstvo pracovních sil, Sokol, ministerstvo národní obrany a ministerstvo národní bezpečnosti. ROH převzalo všechna dosavadní tělovýchovná zařízení tělovýchovných jednot (TJ). Armáda obstarávala péči o dobrovolnou činnost vojáků z povolání, občanských zaměstnanců civilní správy a vojáků základní služby prostřednictvím DSO, vedla armádní oddíly Armádní tělovýchovný klub (ATK), Tankista a Křídla Vlasti. Ministerstvo národní bezpečnosti zabezpečovalo tělesnou výchovu a sport prostřednictvím DSO Rudá hvězda. Na venkově byla péčí o tělesnou výchovu a sport pověřena DSO Sokol.¹⁰⁹ Zákon zřizoval řady odznaků zdatnosti Připraven k práci a obraně vlasti (PPOV) a Bud' připraven k práci a obraně vlasti (BPPOV). Do popředí bylo vyzdviženo heslo „Za masovost – za rekordy“. Maximální snaha zapojit do sportu a provádění tělesné výchovy co největší počet cvičenců vycházela z přesvědčení o možnostech široké základny neustálým produkováním talentů zásobit reprezentační sport. *„Z masové základny aktivních sportovců nejrůznějších oborů, z jejich celoroční všestranné činnosti vyrůstají další řady závodníků a závodnic nového typu o nadprůměrné výkonnosti.“*¹¹⁰

Po roce 1952 se zlepšily podmínky pro rozvoj výkonnostního a vrcholového sportu,¹¹¹ podle sovětského vzoru se státní reprezentace a mezinárodní úspěchy měly stát tzv. „výkladní skříní socialismu,¹¹² ovšem s vývojem nepanovala všeobecná spokojenost. Ve společnosti se objevovaly příklady kritiky centrálního řízení prostřednictvím SVTVS, organizační roztržitosti tělesné výchovy a sportu, slabý tlak na dobrovolnickou práci a

---

¹⁰⁸ Příslušníci ROH a jejich rodinní příslušníci byli organizováni podle odvětví v devíti dobrovolných sportovních organizacích "DSO" - Spartak, Baník, Tatran, Jiskra, Dynamo, Slavoj, Slovan, Lokomotiva, Slávia.

¹⁰⁹ STRACHOVÁ, Milena. *Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 48.

¹¹⁰ Nástup československé tělesné výchovy a sportu na novou cestu, Praha, 1953. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. c. d., s. 77.

¹¹¹ MAREK, Jaroslav. *Dějiny československé tělesné kultury: (od roku 1848 do současnosti)*. c. d., s. 97.

¹¹² STRACHOVÁ, Milena. *Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 50.

upřednostňování sportu bezpečnostních složek.¹¹³ Nevoli vzbudilo mj. přímé nasazení fotbalových oddílů Křidel vlasti a Rudá hvězda do fotbalové přeboru republiky bez nutnosti projít kvalifikací.¹¹⁴ V armádě a u složek ministerstva národní bezpečnosti (DSO Rudá Hvězda) se soustředila státní reprezentace napříč sportovními odbory. Nejvíce viditelná byla atletika. Jeho členové překonali desítky evropských a mezinárodních rekordů, stovky československých. Armádní lehcí atleti tvořili „*hnací motor státní reprezentace, která mezi roky 1952–1958 byla na světovém výsluní*“.¹¹⁵ Byli to armádní sportovci, kteří na OH 1952 v Helsinkách získali nejvíce medailí a zasloužili se o 6. místo v neoficiálním hodnocení zúčastněných zemí. Podpora byla směřována i ke kolektivním sportům, například fotbal a házená, stejně jako u sportů s brannými prvky – box, plavání, judo. Kritika směřovala především k aktivování vojáků, jelikož nejvýkonnějším sportovcům bylo umožněno po skončení povinné vojenské služby pokračovat jako vojáci z povolání. Především toto odčerpávání nejlepších bylo bráno jako „znárodnění hráče bez náhrady“ civilním jednotám. Pro příště měla armáda spoléhat ve větší míře na vojáky základní vojenské služby.¹¹⁶

Jak uvádí Milena Strachová: „... *přechod na státní řízení a kontrolu tělesné výchovy a sportu podle sovětského vzoru přinesl více negativního než pozitivního. Došlo k oslabení iniciativy dobrovolných tělovýchovných pracovníků, převládá direktivní, centralizovaný a administrativní způsob práce, doprovázený přílišnou ideologizací a politizací, narůstala byrokratizace práce*“.¹¹⁷

2.1.6 Změna v roce 1956

Reakcí na vývoj v Československu, daný také změnami v Sovětském svazu, bylo opustit od modelu státního řízení tělesné výchovy a sportu prostřednictvím SVTVS, a nahradit ho Jednotnou dobrovolnou tělovýchovnou organizací (JDTO). 7. června 1956 se politické byro ÚV KSČ usneslo, že novou

---

¹¹³ Nová mysl, zvláštní číslo, červen 1956. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. c. d., s. 112.

¹¹⁴ NA, fond SVTVS, inv. č. 17, k. 18. Zařazení fotbalových mužstev Křidel vlasti a Rudá hvězda do I. ligy přeboru ČSR.

¹¹⁵ GLUCKSELIG, Josef, ed. *Červenožlutý svět: publ. k 25. výročí Dukly Praha*. Praha: Magnet, 1973. s. 32.

¹¹⁶ NA, fond SVTVS, inv. č. 159, k. 57. Návrh na organizaci státní péče o tělesnou výchovu a sport.

¹¹⁷ STRACHOVÁ, Milena. *Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. c. d., s. 51.

organizací bude Československý svaz tělesné výchovy a sportu (ČSTVS), na Slovensku bude fungovat Slovenský svaz tělovýchovy a sportu.¹¹⁸ Mělo se jednat o dobrovolnou organizaci, fungující na principech demokratického centralismu – jeho orgány byly voleny odspoda nahoru. Odpovědnost měla spadat na nižší stupně, organizační struktura byla založena na územním principu. Nejvyšším orgánem tělovýchovné organizace byl celostátní sjezd, který vytyčoval hlavní cíle a volil ústřední výbor. Ten řídil chod organizace mezi sjezdy a volil ze svých řad předsedu. V krajích a okresech řídily práci krajské a okresní výbory, volené na krajských a okresních konferencích.¹¹⁹ Avizovaná dobrovolnost a princip demokratičnosti ovšem byl iluzorní, s vedoucí úlohou strany, zakotvenou v ústavě, nelze chápat změnu jako zřeknutí se vlády záměru určovat směřování sportovního hnutí v Československu.

Dne 20. prosince 1956 byl přijat zákon č. 68/1956 Sb. o organizaci tělesné výchovy.¹²⁰ Její organizace byla svěřena JDTO, která na ustanovující schůzi 3. – 4. března 1957 přijala název Československý svaz tělesné výchovy (ČSTV). V prvním odstavci zákona se hovoří, že: *„Tělovýchovná organisace je představitelkou celého tělovýchovného hnutí. Její vrcholné orgány zejména vytyčují jednotné zásady pro provádění veškeré tělesné výchovy, pečují o vědeckou a výzkumnou činnost v tělesné výchově, o výchovu tělovýchovných pracovníků a o jejich rozmisťování, o mezinárodní sportovní styky a o plánovitou výstavbu a údržbu tělovýchovných zařízení a o jejich účelné využití.“*¹²¹ Na organizaci byl převeden majetek SVTVS a DSO.

Na pořádání tělovýchovného a sportovního života se ovšem podílelo více organizací. Jak uvádí Milena Strachová: *„Svazarm pečoval o branné a motoristické sporty, ROH o rekreační tělesnou výchovu a masové soutěže, Československý svaz mládeže a jeho Pionýrská organizace o mimoškolní tělesnou výchovu a sport, ministerstvo národní obrany pečovalo o služební tělesnou výchovu a armádní vrcholový sport (Dukla), ministerstvo vnitra o služební tělesnou výchovu a vrcholový sport (Rudá Hvězda), ministerstvo školství o školní*

---

¹¹⁸ Od X. do XI. sjezdu KSČ. Usnesení a dokumenty ÚV KSČ. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. c. d., s. 111.

¹¹⁹ Protokol ustavujícího sjezdu Československého svazu tělesné výchovy v Praze 3. - 4. března 1957. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém*. c. d., s. 119.

¹²⁰ Zákon č. 68/1956 Sb., o organizaci tělesné výchovy. In: Sbirka zákonů. 20. 12. 1956. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1956-68>.

¹²¹ Tamtéž, § 1.

tělesnou výchovu, o vysokoškolský sport a částečně také o rozvoj vědy a výzkumu v tělesné výchově a sportu.“¹²²

Výraznější organizační přeměna již neproběhla a organizace ČSTV spravovala československou tělesnou výchovu a sport až do devadesátých let, kdy po rozdělení byla transformována do Českého svazu tělesné výchovy.

---

¹²² STRACHOVÁ, Milena. *Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. c. d., s. 52.

3 Vrcholový sport a vývoj vrcholového sportu v československé armádě mezi roky 1948–1963

Po konci druhé světové války se soupeření mezi státy ve velké míře přeneslo na sportovní kolbiště¹²³ a vrcholový sport se stal stabilní součástí společností ve všech koutech světa – socialistických, kapitalistických, v neposlední řadě, prostřednictvím a po vzoru svých ochránců a spojenců, také v zemích tzv. třetího světa. Pro tyto země znamenal soutěžní sport možnost získání prestiže na světové scéně, které se jim nedostávalo po ekonomické stránce.¹²⁴ Jak udávají Nixon a Frey, tyto země se chtěly stát hráči na politické scéně, toužily být uznány jako důležité a rovnoprávní členové světové společnosti, k čemuž jim měl přispět vrcholový sportovní úspěch.¹²⁵

Ve článku *Why do governments invest in elite sport* autor Johnatan Grix vysvětluje, že sportovní úspěch má také dopad uvnitř země. Úspěch vrcholového sportu, v individuální nebo týmové podobě, působí na obyvatele jako pozitivní faktor, který jim přináší pocit štěstí a dobré nálady, a motivuje širokou skupinu obyvatel k provádění sportu.¹²⁶ „*Mimo to vrcholový sportovní výkon ve velké většině sportovních odvětví a disciplín – podobně jako třeba výkon herecký, baletní, zpěvácký – působí na diváka i hluboce esteticky, vyvolává u něj hluboké vnitřní uspokojení nad krásnou tělesného pohybu, technickou dokonalostí či bravurou. Špičkoví sportovci byli a jsou často ve svých zemích a leckdy i ve světě tak populární, jako největší hvězdy filmového plátna, televizní obrazovky nebo různých žánrů moderní hudby. Tím vším plní vrcholový sport důležitou vnitřní funkci – přispívá k masové zábavě lidí a k obohacení jejich kulturního života.*“¹²⁷

Aleše Sekot ve své práci *Sociologie sportu* přisuzuje vrcholovému sportu tyto atributy: zdůrazňuje zejména sílu, rychlost, ovládnutí protivníka, posouvání hranic lidských možností, nezměrné úsilí o vítězství a mistrovský titul. Klade důraz na vytváření a překonávání rekordních výkonů, vymezováním lidského těla

---

¹²³ NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. c. d., s. 279.: Autoři používají pojem „válka bez zbraní“.

¹²⁴ RIORDAN, James. *Sport, politics and communism*. c. d., s. 62.

¹²⁵ NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. Belmont, 1996. s. 278.

¹²⁶ GRIX, Johnatan, a CARMICHAEL, Fiona. *Why do governments invest in elite sport?* [online]. International Journal of Sport Policy and Politics [cit. 7. 8. 2017] Dostupné z: https://www.academia.edu/3585498/Why_do_states_invest_in_elite_sport International Journal of Sport Policy and Politics.

¹²⁷ KOTRBA, Jan. *Léta plná medailí*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988. s. 13.

nikoli jako cíle, nýbrž prostředku sportovní činnosti při využívání technologie jeho kontroly a monitorování.¹²⁸

Vrcholový sport je sportovní činnost špičkových sportovců, která se vyděluje z masové základny tělesné výchovy a sportu, je zaměřena k dosahování vynikajících výkonů a výsledků a upoutává pozornost široké veřejnosti. Může být motivována řadou různých a protichůdných zájmů.¹²⁹

Vrcholový, v nejvyšší úrovni také reprezentační, sport plní funkci zprostředkovatele cesty ke sblížení národů, utlumení politických, náboženských a rasových konfliktů, předsudků a nedůvěry. Úspěšné sportovní kontakty mohou vytvořit prostředí pro vážnější vyjednávání diplomatického rázu. Může se jednat o turnaj ve stolním tenise mezi izraelskými a palestinskými sportovci, následovaný podepsáním diplomatických dokumentů.¹³⁰ V optimistické literatuře je vyzdvihována jeho funkce mírotvorná, po vzoru ideálu antických olympijských her.¹³¹

Vrcholový sport je přímo záležitostí pouhé minoritní části obyvatelstva. Většinová část populace nedisponuje talentem a nedosahuje takových výkonů, aby mohla přímo participovat v nejvyšších soutěžích, popřípadě reprezentovat stát. Proto se vrcholový sport týká lidí především prostřednictvím média – noviny, rozhlas a zvláště televize. Ta přivedla vrcholový sport před oči diváků, kteří svým počtem daleko převyšují počet stálých návštěvníků na stadiónech. Televizi je možno pokládat za nejdůležitější masově sdělovací prostředek pro sport. Její prudký rozvoj a nové, zcela specifické možnosti způsobily převrat v poměru široké sportovní veřejnosti k vrcholovému sportu.¹³² Některými badateli je proto hodnocen negativně, argumentují tvrzením, že odvádí masy lidí od aktivního sportování, zároveň však nabízí pozitivní impulz aktivního přístupu ke zdraví a fyzické kondici.¹³³

Vrcholový sportovec je člen skupiny vybraných jedinců schopných dosáhnout rekordních výkonů a vynikajících výsledků ve sportu. Náročný

---

¹²⁸ SEKOT, Aleš. *Sociologie sportu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 55.

¹²⁹ KOCEK, Rudolf a ŠKVAŘIL, Jaroslav, ed. *Vrcholový sport ve vyspělé společnosti*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 15.

¹³⁰ NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. c. d., s. 279.

¹³¹ Olympic truce [online]. [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <https://www.olympic.org/olympic-truce>: Ve starověkém Řecku měl být při pořádání olympijských her dodržován posvátný mír.

¹³² KOCEK, Rudolf a ŠKVAŘIL, Jaroslav, ed. *Vrcholový sport ve vyspělé společnosti*. c. d., s. 48.

¹³³ SEKOT, Aleš, ed. et al. *Kapitoly ze sportu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sportovních studií, 2004. s. 55.

trénink, přísný životní styl a zápasové vyčerpání vyžadují zvýšenou pozornost a speciální podmínky, typické pro životní styl elitního sportovce. Podmínky pro rozvoj sportovního talentu v socialistické společnosti měly být zabezpečeny centrálním plánováním a státním řízením tělesné výchovy a sportu.¹³⁴

Vyvstává otázka, vhodná k jinému výzkumu, zda státní podpora sportu fungovala paralelně i v zemích západní polokoule. Platové podmínky, které měly úspěšní vrcholoví sportovci v kapitalistických zemích byly nesrovnatelně lepší než v zemích socialistického bloku.¹³⁵ Jednalo se především o příjmy z reklam, kdy do sportu vstupují různé soukromé společnosti a využívá se popularita sportu k reklamní činnosti, především prostřednictvím televizního vysílání, ale také zprostředkováním reklamních akcí přímo na hřišti. Cenným zdrojem příjmů je prodej sportovního náčiní nebo nabídka služeb sportovního charakteru. Vrcholový sportovec získává finanční odměnu za své úspěchy, většina příjmů ale pochází ze smluv se sponzory. Sportovní kariéra je pro úspěšného sportovce živobytím, jeho zaměstnáním. Tento profesionalismus sportovců nebyl v socialistické společnosti možný, tedy spíše nebyl veřejně deklarovaný. Vrcholoví sportovci byli vedeni jako zaměstnanci, věnovali se ale svému tréninku. „*Nutnost fiktivního zaměstnání reprezentantů souvisela se zákonnou všeobecnou pracovní povinností, ale také vyplývala z ideologicky podložené snahy označovat i vysloveně profesionální sportovce za sportovní amatéry kvůli potřebě motivačního odlišení od jejich profesionálních (míněno kapitalistických) protějšků.*“¹³⁶

Velká část československých reprezentantů sloužila v armádě jako vojáci z povolání, nebo civilní zaměstnanci vojenské správy a většinu času trávili tréninkem a sportovní přípravou. Ostatní sportovci, kteří nedosahovali nejlepších výkonů, kterým nebylo nabídnuto zůstat v armádě jako vojáci v povolání, ale soutěžili v přeboru republiky, nebo v II. lize jakéhokoliv sportu, pracovali nejčastěji v dělnických profesích, závodech, ale také například v redakcích novin a sportovních časopisů. Na těchto místech po nich nebylo vyžadováno běžné

---

¹³⁴ STRACHOVÁ, Milena. *Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. c. d., s. 46.

¹³⁵ V zemích socialistického zřízení neexistovala možnost vstupu soukromého investora, podnikatele či sponzora.

¹³⁶ STRACHOVÁ, Milena. *Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989*. In: KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. c. d., s. 50.

pracovní nasazení, sportovci měli mnoho úlev a uvolnění na trénink.¹³⁷ Vycházelo se z tvrzení, že není možné, aby vrcholoví sportovci měli celodenní zaměstnání. „Činnost těchto sportovců je nutno označit za privilegovanou, neboť výkonů a výsledků, kterými se mohou zařadit mezi nejlepší v daném sportovním odvětví, zpravidla je možné jich dosáhnout jen za předpokladu vytvoření výjimečných podmínek, které ostatní (amatérští) sportovci nemají.“¹³⁸

Pan Čtvrtečka mi poskytl svůj názor:

„Tak tam třeba byli v tom civilním sektoru, tam museli mít všichni razítko, že jsou zaměstnanci, někde. Tenkrát to nebylo jen právo pracovat, ale byla povinnost pracovat taky, takže všichni museli mít v občance razítko, kde pracují. A tam, když pracovali, tak dělali takový ty, nechci říct podřadný práce, [...], ale byli vedeni jako, nevím co, nějaký technici, s platem šest set korun, s nejnižším platem no. A teď ale byl průšvih, že tihle kluci se dostali do let a ta penze se vypočítává z platu, ne z odměn. Týkalo se to především fotbalistů a hokejistů.“¹³⁹

Vrcholovým sportovcům v armádě byla dána možnost pravidelného a vydatného tréninku. Služba pana Čtvrtečky, od přijímače, jak sám udává, vypadala následovně:

„No, absolvovali jsme vojenských přijímač, kterej byl asi trochu jinej, než u normálních útvarů, nicméně jsme to jako měli, tam jsme se naučili hlavně zdravit, chodit v tý formaci a sportovali jsme jenom trošku. Ono bylo po sezóně, protože my jsme vlastně nastupovali na vojnu, když skončila sezóna, kanoistická i ostatní, spolu s atletama jsme šli na vojnu, takže tam byla dobrá parta všech sportovců. ... No a ten přijímač proběhl, řádově měsíc, ani ne. Pak jsme složili přísahu, od té doby jsme byli jako sportovci, byli jsme přiděleni, tenkrát se to jmenovalo, ta rota byla rozdělena na družstva, sportovní družstva, později se to přejmenovalo na ASD, Armádní sportovní družstvo. Tam jsme v dopoledne, bylo plno věnovaný tréninku, po obědě byl spánek, klid, což bylo zavedený už za Čepičky. A potom byl nějaký vojenskej výcvik, takovej chvilkovéj, nebylo to zas

---

¹³⁷ NA, fond SVTVS, inv. č. 17, kart. 18, Péče o sportovní reprezentanty.

¹³⁸ KOCEK, Rudolf a ŠKVAŘIL, Jaroslav, ed. *Vrcholový sport ve vyspělé společnosti*. c. d., s. 31.

¹³⁹ Interview s Jiřím Čtvrtečkou (*1942), bývalým vrcholovým sportovcem, 18. 4. 2017. Soukromý archiv J.Š.

celý odpoledne. A po tom byl další trénink pozdě odpoledne, pak byla večere. Po večeri jsme si chodili zaběhat nebo zapsilovat. ¹⁴⁰

Po otázce, zda bylo v rámci dne vojenské zaměstnání, odpověděl pan Čtvrtečka takto:

„To vojenský zaměstnání bylo, to probíhalo vlastně každé den, kromě soboty. Tenkrát se v sobotu ještě pracovalo, takže v sobotu byl úklid, to jsme museli všichni všechno uklízet, pak bylo 2x týdně politické školení mužstva a zbytek byl vojenský výcvik. Buď to byla nějaká pořadová příprava, nebo jsme seděli a jsme se teoreticky se učili střílet. Každopádně jsme na střelnici taky vyjeli, asi dvakrát nebo třikrát do roka. Protože nám vlastně dělali velitele, tam byli, náš přímý velitel byl kapitán Ospalík, to byl fanda sportu, ale nebyl přímo sportovec. No a další všechno byli, (přemýšlí) Jarda Šourek [...] to byl maratonec, ten vedl naše družstvo přímo, pak tam byl Jirásek, Janeček, Bohatý, Jirka Skobla. Všichni sportovci, takhle když dosluhovali, tak měli na starosti tyhle věci, tak to nikdy nechtěli přehánět, s tou vojnou moc, protože věděli, že jsme utahaný z tréninku, takže nemá cenu, aby nás někde honili. Nejdál jsme jezdili do Motola na cvičiště, tam jsme většinou necvičili (usmívá se).“ ¹⁴¹

Možnost plného tréninkového využití byla proklamovaná výhodou armádního vrcholového sportu. Pan Čtvrtečka mi poskytl své důvody pokračování v armádě po konci povinné vojenské služby:

„Za první, člověk se většinou na tu špičku dostal v tý Dukle, v tom středisku. A tam byla nějaká parta, nějaké kolektiv, ve kterém jsme trénovali, se kterým jsme tam dva roky spolu žili, takže když člověk mohl s tou partou pokračovat dál, tak to byl přínos. A pak tam byla výhoda, že jsme teda měli každé den tréninky dopoledne, odpoledne, měli jsme zadarmo přístupy do všech posiloven, tělocvičen, plavat jsme chodili na Julisku, když jsme tam měli vyhrazený hodiny, když jsme trénovali. Takže podmínky po tréninkové stránce byly nesrovnatelně lepší. A v čem si já myslím, že ta Dukla byla taky dobrá, že to byl takovej polo-vojenský režim v tom sportu, že tam byla taková disciplína. Trénink nikdy nezačínal tím, že někdo říkal: „Jdeme na trénink“. Tam pěkně, Franta Čapek to šéfoval, tak si nás srovnal do latě, postavil si nás do dvojřadu a řek, co

---

¹⁴⁰ Interview s Jiřím Čtvrtečkou (*1942), bývalým vrcholovým sportovcem, 18. 4. 2017. Soukromý archiv J.Š.

¹⁴¹ Interview s Jiřím Čtvrtečkou (*1942), bývalým vrcholovým sportovcem, 18. 4. 2017. Soukromý archiv J.Š.

se bude trénovat a „rozchod, jdeme“. Nastartoval člun, nebo motorku a jel po břehu na motorce (usmívá se).¹⁴²

Povinnosti pro pana Čtvrtečku nekončili tréninkem, sportovci také pracovali s mládeží:

„Když já byl voják základní služby, tak u nás bylo pět dorostenců, kteří závodili za Duklu. Tam byl Capoušek, [...] no tak toho jsem trénoval vlastně, když byl v Dukle, protože jsme tam byli, to jsem chodil s Alešem Vernerem, to byl kajakář, a my dva jsme dostali za úkol trénovat mládež, takže my jsme měli zajištěnou zábavu. Ve škole v Dejvicích jsme měli tělocvičnu k zimní přípravě, pak jsme s nima chodili běhat, na Julisku chodili plavat. No a pak v létě, když se jezdilo na vodě, tak vždycky ten, kdo nemohl, tam to nešlo, abych se jim věnoval, protože jsem byl po soustředěních nebo závodech, takže tam se k nim dostali ti, co se nenominovali na žádný závody. Ti se jim věnovali, třeba jim měřili časy a tak.“¹⁴³

Tréninkové zatížení bylo vedeno podle tréninkových plánů. Ty sestavovali trenéři podle tréninkových deníků, které si vedli sami sportovci. Sestavení tréninkového plánu, podle pana Čtvrtečky, vypadalo asi následovně:

„Nejdřív jsme se sešli, já jsem mu (Františkovi Čapkovi, trenér kanoistů, poznaček J.Š.), říkal, že bych rád byl tady. Třeba, nevím, matka měla narozeniny nebo to, tak jsem řekl: „Tady bych se toho chtěl účastnit, tady bych chtěl, tady bych nechtěl, tady bych trénoval někdy jindy“. No a tak se vždycky připravil ten plán podle toho, potom jsem trénoval, co bylo napsáno, ale někdy se to taky měnilo, podle počasí, nebo jak jsem byl unavený. My jsme tenkrát na sobě neměli nějaký sport-testry nebo takový, co zaznamenávají tepovou frekvenci, takže když některý tréninky jsem přehnal, tak další se ubralo.“¹⁴⁴

3.1 Armádní vrcholový sport po druhé světové válce

Ve složitých poválečných podmínkách, při skromném zásobování, stále ještě systémem potravinových lístků a za vysokého pracovního nasazení v civilním sektoru, se jevilo v této době jako nejpřirozenější položit těžiště

¹⁴² Interview s Jiřím Čtvrtečkou (*1942), bývalým vrcholovým sportovcem, 18. 4. 2017. Soukromý archiv J.Š.

¹⁴³ Interview s Jiřím Čtvrtečkou (*1942), bývalým vrcholovým sportovcem, 18. 4. 2017. Soukromý archiv J.Š.

¹⁴⁴ Interview s Jiřím Čtvrtečkou (*1942), bývalým vrcholovým sportovcem, 18. 4. 2017. Soukromý archiv J.Š.

sportovní přípravy státních reprezentantů do armády, v níž byly tělesná výchova a sport nedílnou součástí výcviku. Toto období se stalo počátkem sjednocení tělesné výchovy a diferencované péče o armádní sport.¹⁴⁵

Československá armáda po válce vstoupila do Tělovýchovného výboru spojeneckých armád a byla účastníkem několika mezinárodních sportovních klání, z nichž nejvýznamnější byla soutěž Štít Británie¹⁴⁶ a Mistrovství spojeneckých armád v Berlíně v roce 1946.¹⁴⁷

Zisk štítu a Zátokovo vítězství v Berlíně znamenaly úspěch i pro vojenskou tělesnou výchovu a sport obecně, jelikož ukázaly nutnost zaopatření sportu v armádě pro její reprezentaci. Dne 27. února 1946, na poradě Hlavní správy výchovy a osvěty (HSVO), jehož úřad řídil tělesnou výchovu a sport v armádě, padlo rozhodnutí soustředit špičkové sportovce v základní vojenské službě nebo sportovce-vojáky z povolání u jedné jednotky.¹⁴⁸ Vynikající sportovci v činné službě byli v čs. vojsku soustředěni u posádkového velitelství Velká Praha (PVVP), kde tvořili zvláštní vojenskou jednotku v síle čtyř. Byli to povětšinou fotbalisté, rohovníci a lehcí atleti. Oddíl byl ustanoven pro významná vojenská nebo mezistátní utkání a instruktorskou práci ve vojenské tělesné výchově, zejména v tělovýchovných kursech při Učilišti vojenské tělesné výchovy (UVT). Tato četa byla od 3. listopadu 1946 přičleněna pro instruktorskou činnost UVT jako Ústřední tělovýchovný oddíl (ÚTO), jehož velitelem byl zástupce UVT škpt. Adolf Dosoudil. Četa byla ubytována v internátě učiliště.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla: šedesát let armádního vrcholového sportu 1948-2008*. Praha, 2008. s. 29.

¹⁴⁶ Soutěž byla poprvé pořádána v roce 1946. Soutěžilo se ve střelbě, plavání, šermu, přespolním běhu a boxu ve všech vahách. Cenou byl putovní pohár v podobě dubového štítu, který byl zachráněn z londýnské radnice po vypuknutí požáru následkem německého bombardování. Ve druhé polovině čtyřicátých let se účastnila družstva britského letectva, britské pozemní armády, Belgie, Československa, Francie, Holandska, a USA. Československá reprezentace soutěž v roce 1946, konané v Londýně, vyhrála, v roce 1947 v Hannoveru skončila druhá za Francií. Na jaře roku 1948 ze soutěže armádní sportovci účastnili, ale pouze prvních několika kol v boxu, poté odstoupili.

¹⁴⁷ ZÁTOPKOVÁ, Dana a ZÁTOPEK, Emil. *Dana a Emil Zátokovi vypravují*. 2. vyd., Praha: STN, 1962. s. 50-52.: Za československou reprezentaci se účastnil pouze běžec Emil Zátok, který zvítězil v trati na 5 km. Závodily měly prostřednictvím sportu vyplnit nucenou nečinnost spojeneckých vojsk, která po vítězství ve válečném konfliktu čekala na demobilizaci.

¹⁴⁸ VHA, fond MNO, ročník 1946, inv. č. 4205, sign. 69/8/10, kart. 88, Součinnost civilní a vojenské tělovýchovy.

¹⁴⁹ VHA, fond MNO, ročník 1946, inv. č. 4195, sign. 69/1/2, kart. 88, Sport – vojenští sportovci.: K oddílu ÚTO byli přiřazováni přeborníci, jejichž výkon byl zaznamenán jako nejlepší národní výkon; mistři ČSR; vítězové významných závodů mezinárodních a celostátních; členové mistrovských družstev ČSR; členové družstev zastupujících ČSR v mezinárodních závodech;

Účelem tohoto opatření bylo, aby po dobu presenční vojenské služby byla vynikajícím závodníkům a cvičitelům umožněna jejich tělocvičná činnost z důvodů národní a státní propagace a reprezentace na poli tělocvičném a také aby jim byla dána možnost dosáhnout vojenského výcviku a vzdělání, které by umožňovalo jejich pozdější uplatnění ve vojenské tělesné výchově.¹⁵⁰ Kromě praktického důvodu stálo za organizováním vrcholových sportovců v jedné jednotce rovněž pragmatické hledisko. Až do 15. srpna 1948 totiž sportovci mohli nastupovat za své civilní oddíly k utkáním a účastnit se s nimi tréninků.¹⁵¹ To bylo umožněno formou dovolenek, anebo snahou umístit vojáka do posádky blízko k civilnímu klubu. Velitelé útvarů jen velmi nelibě nesli účast vojáků-sportovců, kteří vykonávali základní vojenskou službu, v civilních oddílech. Uvolnění dostávali především zástupci populárních sportů, jako byl fotbal a hokej. Toto privilegium, spojené s dalšími výhodami (voják se dostal mimo kasárna, setkal se s přáteli, dostal odměnu za výkon apod.) bylo kritizováno mezi zbytkem mužstva a narušovalo bojový výcvik.¹⁵²

Počátkem prosince pak HŠVO rozhodla, aby od poloviny února 1947 proběhl analogický proces i v jednotlivých vojenských oblastech. A tak vznikala obdobná sportovní vojenská tělovýchovná střediska také v Táboře, Brně a Bratislavě.¹⁵³ Jednotka měla mít 2 až 3 čety, velitelem měl být vždy tělovýchovný důstojník. Před významným nebo mezinárodním utkáním či závodem byli sportovci povoláváni do Prahy, aby se účastnili vyřazovacích závodů. Tímto způsobem byli vybíráni vojáci k vojenské reprezentaci.¹⁵⁴

3.2 Po roce 1948

K výraznějším změnám dochází až po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 a sjednocení československé tělesné výchovy 31. března 1948. Dne 15. srpna 1948 byl ustanoven z rozhodnutí tělovýchovné komise ÚV KSČ Armádní tělovýchovný svaz (ATS) jako „*vrcholná organizace vojenského*

---

závodníci, kteří budou svými ústředími pro svoje vynikající výkony zvláště doporučení a význační cvičitelé různých tělovýchovných odvětví pro přípravu vynikajících závodníků.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Obrana lidu: list Československé armády. Praha: Naše vojsko, 20. 8. 1948, roč. 2, č. 194, s. 4. Ustanovení Armádního tělovýchovného svazu.

¹⁵² VHA, fond MNO, ročník 1946, inv. č. 4205, sign. 69/8/10, kart. 88, Součinnost civilní a vojenské tělovýchovy.

¹⁵³ VHA, fond MNO, ročník 1946, inv. č. 4195, sign. 69/1/2, kart. 88, Sport – vojenští sportovci

¹⁵⁴ Tamtéž.

zájmového a závodního tělocviku“.¹⁵⁵ Jeho vznik byl podnícen snahou armádního velení o nalezení kompromisu mezi masovou sportovní prací a vrcholovým sportem.¹⁵⁶ Ovšem ihned vyvstal požadavek širšího zapojení armádního sportu do sjednocené tělovýchovy v novém Sokole, proto v armádě vzniká dnem 1. září 1948 místo ATS Armádní sokolský výbor (ASV), který byl strukturně napojen na Sokol. ASV se skládal ze čtyř sborů – tělovýchovného, vzdělávacího, organizačního a zdravotnického, pěti komisí a z předsednictva, předsedou ASV se stal plk. genš. Vilém Sacher. U útvarů byly utvářeny vojenské sokolské jednoty (VSJ), které v posádkách a útvech zajišťovaly dobrovolnou tělesnou výchovu i závodní sport pro vojáky z povolání a v prezenční službě.¹⁵⁷ ASV dále zajišťoval přípravu a výchovu vrcholových armádních sportovců.

Potřeba zajistit a kontrolovat výcvik a přípravu reprezentantů vyvstala po XIV. olympijských hrách 1948 v Londýně, kde československá výprava získala 6 zlatých, 2 stříbrné a 3 bronzové medaile.¹⁵⁸ Vrcholoví sportovci byli od října 1948 soustředováni v Armádním tělocvičném klubu (ATK).¹⁵⁹ Ten byl ústřední výkonnou složkou vojenského zájmového a závodního tělocviku a jeho povinností bylo především být představitelem armády ve vojenské závodní tělesné výchově, měl sdružovat nejlepší armádní závodníky, připravit jim zázemí, vyhledávat zvláště nadané cvičence, podporovat výzkumnou činnost a předávat informace a poznatky dál.¹⁶⁰ ATK byl vojenským útvarem a měl tuto organizaci: velitelství, skupinu zdravotní služby, hospodářské a pomocné orgány, dopravní oddíl a 3

---

¹⁵⁵ Obrana lidu: list Československé armády. Praha: Naše vojsko, 20. 8. 1948, roč. 2, č. 194, s. 4. Ustanovení Armádního tělovýchovného svazu.

¹⁵⁶ Obrana lidu: list Československé armády. Praha: Naše vojsko, 22. 9. 1948, roč. 2, č. 222, s. 4. Vojákům, hráčům kopaném, na vysvětlenou.: Mezi zásadní rozhodnutí, které svaz učinil, patřil zákaz startu armádním sportovcům za civilní kluby. Argumentace byla taková, že se vojáci nedostatečně účastní bojového výcviku, mimo kasárna si upevňují špatné návyky a je tak podkopávána vojenská morálka. Aby se vojenská tělovýchova začlenila do soc. tělovýchovy měli sportovci nadále využívat soutěží pořádaných uvnitř armády. Sportovní vyžití probíhalo ve sportovních oddílech u Vojenských tělovýchovných jednot (VTJ). Sportovní oddíl mohl být zakládán jen v posádkách, kde se nacházel aspoň jeden vojenský oddíl. U menších útvarů mohli vojáci vstupovat do místního Sokola (speciálního oddílu). Dále u VTJ nemuselo být jen jedno družstvo, ale více, ovšem k reprezentaci VTJ by se použilo jen nejlepší mužstvo.

¹⁵⁷ MOHORITA Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha: příspěvek k dějinám tělovýchovy a sportu v Čs. lidové armádě*. Praha, 1968. s. 17.

¹⁵⁸ Olympijské hry v Londýně 1948 [online]. ČOV: ©2012 [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://www.olympic.cz/olympiada/25--londyn-1948>: Zlatou na 10 km a stříbrnou na 5k m získal běžec npor. Emil Zátopek, zlatou ve welterové váze boxer Július Torma a bronzovou gymnasta Leo Sotorník v přeskoce koně naděl.

¹⁵⁹ PŘÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. Praha, 2004. s. 85.: Datum založení 1. října 1948 lze považovat za vznik armádního vrcholového sportu.

¹⁶⁰ Obrana lidu: list Československé armády. Praha: Naše vojsko, 21. 11. 1948, roč. 2, č. 272, s. 10. Pomohou pražští vojenští gážísté ATK?

roty, které na konci roku 1949 sdružovaly 219 sportovců z 21 sportovních odvětví (atletika, basketbal, box, cyklistika, fotbal, gymnastika, házená, jezdectví, kanoistika, lední hokej, lukostřelba, lyžování, moderní pětiboj, plavání, střelectví, šerm, tenis, veslování, volejbal, vzpírání, zápas). Výběr do ATK byl prováděn každoročně v srpnu, jak z branců nastupujících základní službu, tak z vítězů armádních sportovních soutěží. Velitelství ATK se nacházelo ve starém zámečku v Malé Chuchli, jedna rota sídlila v tribunách sletového stadionu na Strahově, třetí rota byla umístěna na Zbraslavi.¹⁶¹ Prvním velitelem ATK byl v letech 1948–1949 pplk. Josef Novák, po něm v letech 1949–1950 mjr. Josef Malík.¹⁶²

Po organizaci armádního sportu byla vedena snaha co nejvíce sportovních kolektivů zapojit do nejvyšších soutěží. Například fotbalisté¹⁶³ v srpnu svedli vítěznou bitvu s MZK Pardubice o účast v přeboru republiky.¹⁶⁴ Úspěchy na sebe nenechaly dlouho čekat. Na schůzi ASV v roce 1949 bylo zhodnoceno vystoupení armádních sportovců s výsledkem sedm mistrovských titulů družstev, tři druhá a dvě třetí místa v celostátních soutěžích.¹⁶⁵ Působení armádních mužstev v soutěžích a přeborech republiky bylo zdůvodňováno snahou včlenit vojenskou tělesnou výchovu do systému socialistické tělesné výchovy a zároveň armádní družstva a jejich účinkování v civilních soutěžích bylo zdůvodňováno jako cesta k uzdravení socialistického sportu - změna myšlení hráčů, diváků, odklon od primadonství a dalších tzv. buržoasních přežitků.¹⁶⁶ Historik Vít Smetana udává, že cílem zapojení armádních celků do přeborů republiky byla snaha rozbit tradiční struktury civilních klubů.¹⁶⁷

3.3 Rok 1950 - změna vedení na MNO

Oddíl se v roce 1950 přemístil na pražský Strahov, do čela byl jako velitel jmenován škpt. Josef Janíček.¹⁶⁸ V témže roce došlo k několika zásadním

---

¹⁶¹ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla*. c. d., s. 30.

¹⁶² MOHORITA Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha*. c. d., s. 21.

¹⁶³ Tehdy ještě pod názvem Armádní XI.

¹⁶⁴ Obrana lidu: list Československé armády. Praha, 24. 8. 1948, roč. 2, č. 197, s. 6. Armádní XI. triumfovala a postupuje do ligy.

¹⁶⁵ MOHORITA Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha*. c. d., s. 23.

¹⁶⁶ Obrana lidu: list Československé armády. Praha, 3. 10. 1948, roč. 2, č. 232, s. 10. Armádní tělovýchova v Sokole.

¹⁶⁷ SMETANA, Vít. *Tvrď proti primadonám*. In: *Dějiny a současnost*. 2006, č. 6, s. 36.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 32.

změnám, které byly spojené s novým vedením ministerstva národní obrany.¹⁶⁹ Dne 19. července 1950 vydal ministr národní obrany Alexej Čepička „Rozkaz o zřízení Stadionu Československé armády a o rozvoji armádní tělovýchovy a sportu“,¹⁷⁰ který přinesl zásadní reorganizaci celé oblasti, především v tělesné výchově. Čs. armáda získala stadion na Strahově, který byl přejmenován na Stadion československé armády.¹⁷¹ Na tomto stadionu měla být soustředěna činnost ATK a vrcholné armádní soutěže a závody.¹⁷²

Markantní výhodou, kterou přineslo nové vedení na ministerstvu národní obrany byl přístup ke stravování sportovců. Armádní vrcholoví sportovci se stravovali od 1. ledna 1951 stravovací normou L.¹⁷³ Aleš Poděbrad uvádí, že tato dávka stačila nejen jemu, ale dokonce jí nakrmil více rodinných příslušníků.¹⁷⁴

Po svém nástupu nový ministr národní obrany kritizoval přístup sjednocené tělesné výchovy k armádnímu sportu. Na celoarmádním aktivu tělovýchovných pracovníků v Praze dne 13. září 1951 předkládal kritiku a tvrzení, že Sokol a SÚTVS dostatečně nepodporují změny, například jedinci ve vedení – funkcionáři, byli proti ATK, například ve fotbale: „*Nechtějí, aby jim fotbalisti zůstávali v armádě.*“¹⁷⁵ Podle Čepičky bylo nutné ATK pomoci seshora. Protekce pro armádní sport byla zdůvodňovaná tvrzením, že: „*Otázky obrany státu a armády nejsou jen otázkami jejich příslušníků nebo několika jejich vedoucích lidí, nýbrž otázkami nové společnosti, obrany socialismu. Armáda s celým svým posláním hraje progresivní úlohu ve výstavbě společnosti, a to nikoli jenom v otázce obrany státu.*“¹⁷⁶

---

¹⁶⁹ Alexej Čepička nahradil 25. dubna 1950 na pozici ministra národní obrany Ludvíka Svobodu. Po Čepičkově nástupu byl v armádě zavedeny nové základní řády a předpisy. V úřadu zůstal až do 25. dubna 1956, po XX. sjezdu KSSS předal úřad Bohumíru Lomskému. Poté byl přemístěn do funkce předsedy Státního úřadu pro vynálezy a normalizaci.

¹⁷⁰ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti: sborník statí, projevů a rozkazů*. Praha, 1954. s. 52.

¹⁷¹ Dnešní stadion Evžena Rošického.

¹⁷² ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 53.

¹⁷³ VHA, fond MNO, ročník 1952, inv. č. 74, sig. 10/4/2, kart. 15, Návrh na kádrový rozkaz ve věci nábory do AKT.

¹⁷⁴ Česká televize. *Retro*. Rok 1956 [online]. [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10176269182-retro/213411000360012/titulky>.: Čas 3:50.

¹⁷⁵ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 177-178.

¹⁷⁶ Tamtéž.: „*Armáda a obrana státu je otázka nové společnosti, otázka socialismu, na které má zájem celá společnost.*“ K armádě bylo přistupována jako k výkvětu socialistické společnosti. Po společnosti bylo požadováno, aby armádě přenechala „*nejlepší lidi a odborníky*“ a armáda se měla těšit přízni celého národa. Proto bylo nutné v mnoha případech podporovat armádu, v tomto případě armádní klub.

Dne 1. října 1951 došlo k vytvoření Útvaru armádní tělesné přípravy (ÚATP). Stalo se tak spojením ATK a UVT.¹⁷⁷ ÚATP měl školský oddíl a oddíl reprezentantů, výzkumnou skupinu a lékařskou stanici. Vrcholoví sportovci byli soustředěni v Oddíle reprezentantů (OR), na veřejnosti ale stále vystupovali pod názvem ATK. Sportovci byli podle odvětví rozděleni do pěti rot a vícero čet – v první rotě byli gymnasté, plavci, vodní pólisté, veslaři a kanoisté, lukostřelba a drobné sporty, ve druhé atleti a cyklisté, ve třetí fotbalisté, házenkáři, ragbisté a volejbalisté, ve čtvrté boxeři, šermíři, vzpěrači, zápasníci, judisté a konečně v páté lední a pozemní hokejisté, tenisté, basketbalisté a lyžaři.¹⁷⁸ Velitelem ÚATP byl v letech 1951 až 1953 kpt. Bohdan Konáš, velitelem OR se stal tehdy kpt. Oldřich Hradec a po něm škpt. Karel Bártů.¹⁷⁹

Nový útvar byl podřízen Správě bojové přípravy (SBP) a měl tři hlavní úkoly – výcvikový, školský a reprezentační – armádní vrcholoví sportovci měli být cvičeni jako průzkumníci, měli být vyškoleni jako organizátoři a instruktoři sportu, ale především z nich měl ÚATP vychovat vzorné reprezentanty, nejen pro armádu, ale také pro státní reprezentaci.¹⁸⁰ Armádní sport měl převzít plnou zodpovědnost za reprezentaci lidově demokratického státu, přičemž prvním časovým horizontem byly XV. olympijské hry 1952 v Helsinkách.

I přes značné úspěchy, dosažených v hlavním městě Finska,¹⁸¹ neměl ÚATP dlouhého trvání a po roce ke dni 1. října 1952 došlo k jeho reorganizaci. Armádní sportovci byli rozděleni do dvou celků. V Armádním tělovýchovném útvaru (ATÚ), který zůstal v barákovém domě na Strahově, byli soustředěni vojáci základní prezenční služby, vojáci z povolání přešli do péče Sportovního a tělovýchovného svazu ÚDA (STS ÚDA), řízeného přímo ministrem národní obrany prostřednictvím náčelníka Hlavní politické správy (HPS).¹⁸² V čele

---

¹⁷⁷ VHA, fond MNO, ročník 1951, inv. č. 139, sign. 84/3, kart. 30, Statut Útvaru armádní tělesné přípravy.

¹⁷⁸ VHA, fond MNO, ročník 1951, inv. č. 139, sign. 84/3, kart. 30, Schéma ÚATP.

¹⁷⁹ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla*. c. d., s. 33.

¹⁸⁰ VHA, fond MNO, ročník 1951, inv. č. 139, sign. 84/3, kart. 30, Statut Útvaru armádní tělesné přípravy.

¹⁸¹ Olympijské hry v Helsinkách 1952 [online]. ČOV: ©2012 [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://www.olympic.cz/olympiada/27--helsinky-1952>: Československá výprava získala sedm zlatých, tři stříbrné a tři bronzové medaile. Největšího úspěchu dosáhl Emil Zátopek, který zvítězil v běhu na 5 km, 10 km a maratónu. Z armádních sportovců dále uspěli Ján Zachara (zlatá medaile v boxu – pérová váha) a Alfréd Jindra (stříbrná medaile v kanoistice – 10km).

¹⁸² MOHORITA, Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha*. c. d., s. 80.: Na úseku sportovní reprezentace byla přijata tato usnesení: „*Tělovýchovná a sportovní reprezentace je soustředěna výhradně ve sportovním a tělovýchovném svazu Ústředního domu armády. Úkoly tomuto svazu ukládá ministr*

tělovýchovného oddělení ÚDA stál velitel npor. Jiří Soukop, velitelství ÚDA sídlilo v budově ÚDA II. na pražském Novém městě, Sokolská 486.¹⁸³

Součástí reorganizace bylo vytvoření Správy vojenských tělovýchovných objektů (SVTO), která měla v budoucnosti pečovat o udržování a využití stadiónu čs. armády a tělocvičny s přilehlými budovami na Strahově, sportovního hřiště a tenisových kurtů ÚDA u Prašného mostu, hřiště na Pohořelci, loděnice na Císařské louce, letní a zimní plovárnu s tělocvičnou na Klárově a další.¹⁸⁴

Mimo reprezentační celek v Praze, který byl ústřední armádní reprezentací, byl v Olomouci v září 1952 utvořen útvar s odbory fotbalu a hokeje s názvem Křídla vlasti – jako vrcholná reprezentace letectva. Na podzim 1953 vznikl obdobný celek s názvem Tankista, určený pro reprezentaci mechanizovaného vojska.¹⁸⁵

3.4 Vznik ÚDA Praha

Existence dvou oddělených částí neměla dlouhého trvání. V polovině roku 1953 se spojují sportovní sekce ÚDA s vojenským útvarem ATÚ a vzniká Oddíl reprezentantů ÚDA (OR ÚDA). Po této změně sportovci na veřejnosti startovali pod názvem ÚDA Praha. Členové oddílu měli za úkol dosáhnout skvělých úspěchů a překonávat národní, evropské a světové rekordy.¹⁸⁶ Nový celek byl znovu podřízen SBP, která měla řídit celý sport a tělesnou výchovu v armádě.¹⁸⁷ Byl zrušen ATÚ, nebylo více používáno názvu ATK. Tento útvar znovu spojil vojáky z povolání a občanské zaměstnance, výkonné sportovce a vojáky základní služby. Sportovci byli rozděleni do pěti rot, ve kterých byly zabezpečeny tyto sporty: atletika, basketbal, box, cyklistika (dráhová, silniční), česká házená, fotbal, házená, judo, kanoistika, krasobruslení, krasojízda, lední hokej, lyžování, moderní

---

národní obrany. V čele je ústřední výbor STS, členy výboru jmenuje ministr národní obrany, jemuž jsou odpovědny. ÚV se shází nejméně třikrát do roka. Rozhoduje o účasti sportovních družstev armády a letectva v soutěžích, zásadní otázky, hlavně organizační a metodické řeší MNO“.

¹⁸³ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla*. c. d., s. 33.

¹⁸⁴ MOHORITA, Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha*. c. d., s. 81.

¹⁸⁵ Jejich fotbalové a hokejové odbory byly nasazeny do celostátního přeboru, ale po dvou sezónách fotbalový klub Křídla Vlasti Olomouc sestoupil, Tankista Praha ho následoval po třech. Tankista se do přeboru ligy vrátil v roce 1957, ale již pod názvem Dukla Pardubice, kam byl klub přemístěn. Hokejisté Křidel vlasti Olomouc působili v hokejovém přeboru do sezóny 1954/1955, poté byl klub rozpuštěn. Hokejisté Tankisty Praha působili v nejvyšší soutěži až do roku 1956, kdy byli sloučeni s hokejisty ÚDA Praha, z jejichž řad bylo utvořeno mužstvo Dukla Olomouc.

¹⁸⁶ NA, fond SVTVS, inv. č. 46, kart. 46, Podklad pro referát II. celostátního aktivu tělovýchovných pracovníků.

¹⁸⁷ MOHORITA, Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha*. c. d., s. 82.

pětiboj, plavání, pozemní hokej, ragby, rychlobruslení, sportovní gymnastika, sportovní střelba, šerm, tenis, vodní pólo, volejbal a zápas. Navíc byla utvořena šestá rota, kterou tvořily výhradně ženy – armádní sportovkyně v odborech sportovní gymnastiky, atletiky, krasobruslařky, lyžařky a volejbalistky. Oddíl reprezentantů sídlil v Praze na Pohořelci. Počínaje dnem 1. června 1953 byl prvním velitelem OR ÚDA jmenován mjr. Nikolaj Hrib.¹⁸⁸

Oddíl reprezentantů poskytoval lepší podmínky pro přípravu špičkových sportovců. Začaly být využívány moderní tréninkové formy a metody, byl zaveden systém perspektivního plánování a do tréninkového procesu se zapojili i lékaři. Nejdříve zastával funkci lékaře ppor. MUDr. Schreiber, od vzniku ATK se zdravotní péče opírala o externího spolupracovníka MUDr. Huberta Topinku a MUDr. Miloše Trůbla, kteří pracovali v oblasti armádního vrcholového sportu až do odchodu do důchodu.¹⁸⁹ Miloš Trůbl v roce 1975 uvedl v novinovém článku: „V roce 1954 v tehdejší ÚDA bylo zdravotní zabezpečení skutečně na světové úrovni. Vždyť tam tehdy pracovalo devět lékařů, měli jsme i vlastní rentgen, zubní oddělení atd. Zabezpečovali jsme činnost 27 odborů a myslím, že u nás a snad jen v Sovětském svazu jsme tehdejší sportovní svět předběhli o 5 až 10 let.“¹⁹⁰

O svoji drobnou, ovšem negativní zkušenost se podělil pan Čtvrtečka:

„No tak v té době, co jsme vrcholově začali sportovat tak tam ta životospráva, nebo životospráva? Životosprávu tu jsme si dělali každý sám, to jsme si dodržovali, ale to, co nám radili, co bychom měli jíst nebo jako se stravovat, tak to bylo hrozný. Tam jedinej podpůrnej prostředek, doktor Tjůbl (jedná se o MUDr. Miloše Trůbla, pozn. J.Š.) dostal Celaskon, celou takovou krabičku, co stála tři koruny dvacet v lékárně, takže jsme k Tjůblovy nechodili ani (směje se).“¹⁹¹

Úspěchem armádního sportu bylo udělení Řádu republiky odboru lehké atletiky v roce 1954.¹⁹² Atletické mužstvo patřilo již od vzniku vrcholového sportu v armádě k nejlepším, pravidelně vyhrávalo mistrovství ČSR, jeho zástupci vítězili na mezinárodních závodech a olympijských kláních. Mezi roky 1953 až

¹⁸⁸ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla*. c. d., s. 39.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 40.

¹⁹⁰ Obrana lidu: list Československé armády. Praha, 26. 4. 1975, roč. 34, č. 81, s. 6. Bílý plášť, hokejka a tetry.

¹⁹¹ Interview s Jiřím Čtvrtečkou (*1942), bývalým vrcholovým sportovcem, 18. 4. 2017. Soukromý archiv J.Š.

¹⁹² RŮŽIČKA, Josef. *25 let Dukly Praha. Dukla Praha 1948–1973*, Praha, VZÚ Praha, 1973. s. 11.

1956 překonali 19 světových, 11 evropských a 148 čs. atletických rekordů.¹⁹³ Mezi nejvýznamnější sportovce státu se řadili atleti Emil Zátopek, Dana Zátopková, Stanislav Jungwirt, Jiří Skobla, Josef Doležal apod. Oceňována byla také jejich agitační práce, mezi lety 1954–1955 uskutečnili sportovci ÚDA přibližně 600 besed ve vojskách, ve školách, na různých pracovištích apod.¹⁹⁴

I přes značné úspěchy, kterých dosáhli vojenští vrcholoví sportovci v první polovině 50. let, se snesla kritika na podobu a fungování vrcholového sportu v armádě. Jako sporný bod vystupoval direktivní způsob získávání sportovců z ostatních civilních oddílů, především u kolektivních sportů, jako byly fotbal a hokej. Například armádní fotbalový klub byl stavěn v podobu národního mužstva. V dubnu 1953 byl na MNO spolu se zástupci fotbalových svazů projednáván návrh na stabilizaci národního družstva kopané. Do ÚDA Praha měli přejít fotbaloví reprezentanti z týmu Dynamo Praha. Jednalo se o hráče Hemeleho, Ipsera, Trnku a Kačanyho. V mužstvu by se tak soustředila národní reprezentace A mužstva, v B mužstvu by armádní sportovci nepůsobili.¹⁹⁵ Sportovní veřejnost kritizovala postup armády, odpor se také zrcadlil v oblibě a fanouškovské podpoře armádní sportovní reprezentace.¹⁹⁶

3.5 Decentralizace a vznik Dukel

Proto v roce 1956 dochází k reorganizaci. Na základě směrnice pro masovou a sportovní činnost MNO byly v posádkách zakládány Vojenské tělovýchovné jednoty (VTJ), které od 1. října 1956 nesly jednotný název Dukla.¹⁹⁷ OR ÚDA byl rozpuštěn, ženské sportovní kolektivy zanikly, stejně jako několik sportovních odvětví. Vrcholoví sportovci byli podle druhů sportu zařazeni do Armádních sportovních družstev (ASD),¹⁹⁸ která byla dislokována mimo Prahu

---

¹⁹³ Tamtéž, s. 6.

¹⁹⁴ MOHORITA, Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha*. c. d., s. 86.

¹⁹⁵ NA, fond SVTVS, inv. č. 46, kart. 46, Návrh na stabilizaci národního mužstva kopané.

¹⁹⁶ KOTRBA, Jan. *Léta plná medailí*. c. d., s. 28.

¹⁹⁷ PŘÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. Praha, 2004. s. 86.: Název družstva byl tvořen přidáním místa jeho posádky; pokud se střetla dvě mužstva ze stejného místa, přidávala se navíc římská číslovka – tedy např.: Dukla Prostějov I., II. apod.

¹⁹⁸ VHA, fond MNO, roč. 1958, inv. č. 169, sign. 36/4, kart. 42, Sportovní kluby vojenské.: Činností ASD bylo: Soustřeďovat nejlepší vojáky sportovce – nositele výkonnostních tříd; zabezpečovat všestranně jejich sportovní a morálně politický růst, a tím se podílet na výchově nových sportovců; vychovávat je ke skromnosti, houževnatosti a poctivosti v přípravě v duchu zásad socialistické tělesné výchovy a tak, aby byli vzorem svému okolí; zabezpečovat sportovní reprezentaci armády ve vrcholných celostátních soutěžích, účinně se podílet na rozvoji masové sportovní činnosti v armádě a hrát pokrokovou úlohu v rozvoji tělesné výchovy a sportu ve státě;

k bojovým útvarům, nebo do nově vznikajících vojenských tělovýchovných jednot.¹⁹⁹ Na konci roku 1957 zůstala v pražské ASD Dukla Praha jen mužstva fotbalu, házené a lehké atletiky. Všechna byla zařazena do nově vzniknuvšího tělovýchovného útvaru – Vojenské tělovýchovné školy Miroslava Tyrše (VTŠ MT).²⁰⁰ Náčelníkem ASD Dukla Praha byl jmenován pplk. Vratislav Bayer, který ve funkci působil v letech 1956 až 1958.

Jako výrazné pozitivum decentralizace sportovních odvětví a vzniku ASD bylo chápáno rozmístění hodnotných sportovních kolektivů po celém Československu. Armádní sportovní celky si nacházely fanouškovské základny v místech posádek.²⁰¹ O vytvoření ASD v určitém místě bylo dokonce žádáno zástupci civilní správy. Vojenskou správou bylo vyzdvižováno výchovné hledisko. „*Trenéři a příslušníci ASD se svým počínáním musí snažit sportovní publikum vychovávat*“.²⁰² ASD mělo vystupovat ne pouze v roli sportovního útvaru, ale sportovci měli být chápáni především jako vojáci.²⁰³ Tento postup byl posuzován jako cesta ke zlepšení vztahu lidu k armádě.

V září 1958 funkci náčelníka VTŠ MT přebírá a zastává až do roku 1973 mjr. Josef Havlík.²⁰⁴ V říjnu 1958 se VTŠ MT přesunula z areálu Strahova do Dejvic, kde již na počátku 50. let z rozhodnutí ministra národní obrany Alexeje Čepičky probíhala výstavba množství budov, které měly sloužit jako středisko pro armádní sportovce. Vyvrcholením bylo otevření fotbalového stadionu s atletickou dráhou v Praze-Dejvicích na Julisce v červenci 1960.²⁰⁵

Dislokace některých sportovních odborů mimo Prahu neměla dlouhého trvání, řada z nich narážela na nevyhovující podmínky, chybný postup velitelů²⁰⁶

---

přispívat k vzájemnému poznávání, rozšiřování a upevňování přátelských vztahů se SSSR a spřátelenými zeměmi a k zvyšování sportovní výkonnosti; upevňovat spojení lidu s armádou a získávat mládež pro sport.

¹⁹⁹ VHA, fond MNO, roč. 1957, inv. č. 1363, sign. 36/1, kart. 358, Armádní sportovní družstva.: Například byl přesunut zápas do Košic, plavání, skoky do vody, vodní pólo a silniční cyklistika do Brna, lyžování do Liberce, vzpírání a judo do Plzně, dráhová cyklistika do Pardubic, veslování do Terezína, košíková do Českých Budějovic a kanoistika do Litoměřic.

²⁰⁰ PRÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. c. d., s. 87.

²⁰¹ VHA, fond MNO, roč. 1962, inv. č. 184, sign. 36/4, kart. 56, Sportovní kluby vojenské.

²⁰² VHA, fond MNO, roč. 1958, inv. č. 348, sign. 36/6, kart. 72, Aktiv trenérů.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla*. c. d., s. 51.

²⁰⁵ Pražský deník. *Stadion na Julisce slaví padesát let* [online]. Praha, 10.7.2010. [cit. 1.8.2017]

Dostupné z: http://prazsky.denik.cz/zpravy_region/stadion-na-julisce-slavi-padesat-let20100709.html: Fotbalisté Dukly Praha se hráli utkání Středoevropského poháru s rakouským týmem Wiener Sportclub, ve kterém zvítězili 2:1.

²⁰⁶ VHA, fond MNO, ročník 1957, inv. č. 287, sig. 36/1, kart. 64, Zpráva o masové sportovní činnosti v čs. lidové armádě.

a materiální zabezpečení u nových útvarů. Proto u VTŠ MT v Praze byly v roce 1963 soustředěny oddíly, kromě fotbalu, atletiky a házené, také plavců, kanoistů a veslařů.²⁰⁷ V t. r. dochází k další změně, VTŠ MT je transformována ke dni 1. září v nový útvar – Armádní středisko Dukla Praha (AS Dukla Praha). Jeho statut hovořil, že:

„Armádní středisko Dukla Praha se zřizuje rozkazem ministra národní obrany v souladu se zájmem a požadavky rozvoje tělesné výchovy v čs. lidové armádě a tělovýchovného hnutí v ČSSR. Jeho posláním je zabezpečit soustavný všestranný růst a vzestup výkonnosti sportovců soustředěných v armádních sportovních družstvech v celé armádě, školit tělovýchovné pracovníky pro potřebu čs. lidové armády na všech stupních, prohlubovat metodiku tělesné přípravy a sportovní činnosti na základě nejnovějších vědeckých poznatků, organizačně zabezpečovat přípravu a provádění tělovýchovných akcí ve vojskách.“²⁰⁸

V rámci zlepšení materiální základny a tréninkových podmínek byly některé sportovní odbory, po vzoru AS Dukla Praha, soustředěny na jednom místě. Tak vznikla v roce 1967 AS Dukla Banská Bystrice, v roce 1969 AS Dukla Trenčín a v roce 1970 AS Dukla Liberec. Tento postup můžeme chápat jako částečný projev centralizace armádního vrcholového sportu, stav, který byl radikálně opuštěn v roce 1956.

V 60. letech dosáhli armádní sportovci významných úspěchů. Výrazná byla vystoupení na XVII. olympijských hrách 1960 v Římě²⁰⁹ a XVIII. Olympijských hrách 1964 v Tokiu²¹⁰, fotbalová Dukla se dostává svými

---

²⁰⁷ Tamtéž, str. 51.

²⁰⁸ MOHORITA, Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha*. c. d., s. 154.: AS Dukla Praha mělo za úkol vychovávat příslušníky útvaru v duchu požadavků komunistické výchovy a vést je k uvědomělému plnění vojenské přísahy, vojenských řádů, předpisů a úkolů bojové a politické přípravy; připravovat armádní sportovce k vrcholným sportovním výkonům a k získání základní odbornosti instruktora sportu; být střediskem učebně metodické práce v oboru sportu a tělesné přípravy v čs. lidové armádě; a zabezpečovat realizaci mezinárodních styků na úseku tělesné výchovy v čs. lidové armádě.

²⁰⁹ Olympijské hry v Římě 1960 [online]. ČOV: ©2012 [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://www.olympic.cz/olympiada/31--rim-1960>.: Čs. reprezentace získala tři zlaté, dvě stříbrné a dvě bronzové medaile. Z armádních sportovců byli úspěšní zlatý Václav Kozák ve veslování dvojskifu, stříbrné mužstvo veslování osmy a bronzové družstvo gymnastiky.

²¹⁰ Olympijské hry v Tokiu 1964 [online]. ČOV: ©2012 [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://www.olympic.cz/olympiada/33--tokio-1964>.: Čs. reprezentace získala pět zlatých, šest stříbrných a tři bronzové medaile. Z armádních sportovců byl nejúspěšnější cyklista Jiří Daler, který získal zlatou medaili. V běhu na 1500 m získal Josef Odložil stříbrnou medaili, stříbrní byli také členové fotbalového a volejbalového družstva. Bronzovou medaili získal Petr Čermák v osmiveslici.

mezinárodními úspěchy do podvědomí sportovní veřejnosti na západě,²¹¹ její hráči tvoří osu reprezentačního týmu, který obsadí druhé místo na MS 1962 v Chile. Fotbalista Josef Masopust v tom samém roce získává ocenění pro nejlepšího hráče planety, cenu Zlatý míč. Po vzoru fotbalové Dukly byl přebírán název v mnoha západních zemích. Takto v roce 1959 byla založena Dukla Monterey, o rok později Dukla Viareggio, v roce 1962 Dukla Edinburgh, v roce 1963 postupně Dukla Neuchatel, Dukla Cruz a Dukla Acapulco.²¹² Tým házené dvakrát získává titul mistra světa a podílí se na vítězství na MS 1967 ve Švédsku. Družstva individuálních sportů – atleti, plavci, kanoisté a veslaři vyhrávají desítky domácích mistrovství i mezinárodních soutěží.²¹³

3.6 Sportovní výbor spřátelených armád

Reprezentační armádní celky se spolu utkávaly v rámci přátelských zápasů, konaných v dny výročí, jakými byly dny armády, výročí osvobození apod. Jednalo se o týmy sovětského CDSA Moskva, maďarského Honvéd Budapešť, bulharské CDNV Sofia, rumunské Steauay Bukurešť, polského CWSK Varšava, jugoslávského Partyzánu Bělehrad, československého ÚDA Praha a reprezentačního celku východo-německé lidové policie ZSK Vorwärts Berlín. Vzájemné sportovní styky byly na pořadu jednání vojsk Varšavské smlouvy, od roku 1955 se na konferencích tělovýchovných odborníků kladla otázka vážnější spolupráce,²¹⁴ jelikož na „imperialistickém“ západě fungoval tzv. CISM neboli Mezinárodní rada vojenského sportu. Tato organizace pořádala sportovní utkání a soutěže mezi vojáky svých členů.²¹⁵

V březnu 1958 byl v Moskvě vytvořen Sportovní výbor spřátelených armád (SVSA), jehož členy se staly, kromě armád Varšavské smlouvy také státy Mongolska, KILDR, Číny a Vietnamu. SVSA byl mezinárodní organizací tělesné výchovy a sportu armád socialistického tábora, jehož posláním byla koordinace činnosti a výměna zkušeností mezi armádami v organizačních a metodických

---

²¹¹ RŮŽIČKA, Josef. *25 let Dukly Praha*. c. d., s. 28.: Dukla Praha zvítězila 4x za sebou v Americkém poháru v letech 1961 až 1964.

²¹² Tamtéž, s. 67.

²¹³ PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla*. c. d., s. 60.

²¹⁴ RŮŽIČKA, Josef. *25 let Dukly Praha*. c. d., s. 14.: V roce 1955 v Berlíně, v roce 1956 ve Varšavě, v roce 1957 v Praze.

²¹⁵ VHA, fond MNO, ročník 1962, inv. č. 156, sig. 32/4, kart. 50, Zpráva o průběhu II. mezinárodní konference tělovýchovných pracovníků spřátelených armád, konaných ve dnech 23. - 26.8.1956 ve Varšavě.

otázkách tělesné přípravy a sportovní práce ve vojskách, a rozšiřování vzájemných sportovních styků spřátelených armád.²¹⁶ Byl tak dalším stupněm propojení zemí východního bloku a Sovětského svazu, po politickém, hospodářském a kulturním.

Výbor organizoval Letní (LSSA) a Zimní spartakiády spřátelených armád (ZSSA), jejichž cílem bylo „*neustále upevňovat vzájemné sportovní styky mezi sportovci a sportovními družstvy spřátelených armád s cílem přispět k upevnění přátelství, bojové družby a zvýšení kvality tělesné přípravy a sportu a růstu sportovního mistrovství*“.²¹⁷ První LSSA se konala v 20. – 29. září 1958 v Lipsku. Tato sportovní akce byla brána velice vážně, účastnilo se 1151 závodníků, z nichž bylo 22 světových rekordmanů, 9 olympijských vítězů, 24 nositelů olympijských medailí, 24 mistrů Evropy a 100 přeborníků zemí.²¹⁸ Soutěžilo se ve vojenském víceboji- překonání 200m překážek, hod granátem na cíl a střelba malorážkou (tato soutěž byla povinná pro všechny země); v lehké atletice, sportovní gymnastice, plavání, sportovní střelbě, zápasu, boxu, vzpírání, kopané, házené o 11 hráčích, košíkové a moderním pětiboji. Družstvo čs. armády, které se zúčastnilo všech soutěží s výjimkou moderního pětiboje, získalo v celkové klasifikaci třetí místo za SSSR a NDR.²¹⁹ Spartakiády měli vyplnit čas mezi olympijskými hrami. II. LSSA měla být pořádána v Praze v roce 1962, ale z mnoha důvodů, mezi které například patřila neúčast zástupců KILDR, malý počet zástupců Číny, slabé zapojení do soutěže o celkové hodnocení a okamžitá návaznost termínu pořádání ME v lehké atletice v Budapešti, byla nakonec odložena.²²⁰ Na jejím místě byla pořádána Mistrovství spřátelených armád, další podniky, které pořádal SVSA. Mistrovství se pořádaly ve státech spřátelených systémů v jednotlivých sportovních disciplínách, ve kterých se soutěžilo na LSSA a ZSSA.

---

²¹⁶ VHA, fond MNO, ročník 1962, inv. č. 156, sig. 32/4, kart. 50, Materiály týkající se sportovního výboru spřátelených armád.

²¹⁷ VHA, fond MNO, ročník 1958, inv. č. 345, sig. 36/1, kart. 72, Zpráva o účasti čs. lidové armády na I. letní spartakiádě spřátelených armád v Lipsku.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ VHA, fond MNO, ročník 1962, inv. č. 156, kart. 50, sig. 32/4, Sportovní výbor spřátelených armád.

4 Tělesná příprava a masová sportovní činnost

Tělesná příprava je nedílnou součástí vývoje každé společnosti. Podílí se na všestranném rozvoji člověka, pomáhá upevňovat jeho zdraví, rozvíjí tělesné schopnosti a formuje a zdokonaluje jeho životně důležité pohybové návyky a dovednosti. Ideálem, utvářeným již v antice, prosazované kalokaghatii, byl všestranně tělesně vyvinutý člověk, tedy člověk pevného zdraví, s úměrně vyvinutým svalstvem, člověk krásné postavy, ovládající dokonale své pohyby, člověk silný, rychlý a vytrvalý. Ideál všestranného rozvoje člověka byl vyhledáván také v socialistickém Československu. Na utváření nového, všestranně rozvinutého člověka se měla podílet sjednocená tělesná výchova a sport.

Tělesnou výchovou rozumím proces, při kterém se využívá tělesných cvičení, sloužících k všestrannému zdokonalování člověka a k rozvoji jeho osobnosti.²²¹ Je pevně propojená se sportem, formy tělesných cvičení, které jsou uplatňovány při sportování, vycházejí z tělesné výchovy.

Obsahem sportu je osvojování mnoha pohybových dovedností, rozvoj pohybových, volních a morálních vlastností (vytrvalost, sílu, obratnost, rychlost, odvaha a houževnatost), zvyšování funkční kapacity organismu, v období socialismu i mnohokrát deklarovaná výchova osobnosti.²²² Byla vyzdvihována jeho hlavní charakteristika, princip soutěživosti.

Sport byl důležitou složkou branné přípravy vojsk prostřednictvím sportovního soutěžení, které motivovalo vojáky k dosažení lepších výsledků.²²³ V neposlední řadě také měl vytvářet pozitivní prostředí pro zpříjemnění života vojáků formou aktivního odpočinku. Heslo, které mělo prodchnout nadšení vojáků do sportovní činnosti, znělo: „*každý voják aktivním sportovce, každý voják nositelem TOZ*“.²²⁴ Toto poslání mělo pomáhat upevňovat bojovnou zdatnost, mělo se zasloužit o „účelné vyplnění volného času vojáků“,²²⁵ ale také se podílet na zmasovění sportu, jehož výsledkem byl předpoklad zvýšení brannosti čs.

---

²²¹ Encyklopedie tělesné kultury. Praha, 1988. II. sv. P-Ž, s. 235.

²²² CHOUTKA, Miroslav. Sport a společnost. 1. vyd. Praha: Olympia, 1978. s. 118.

²²³ CHOUTKA, Miroslav. Sport a společnost. Praha, 1978. s. 119.

²²⁴ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 54.

²²⁵ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. Československá armáda v prvním poválečném desetiletí: květen 1945–květen 1955. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006. 197 s. Historie československé armády; 6. s. 174.

národa a pracovních schopností. Sportovní činnost byla dobrovolná, přesto chápaná jako součást bojové přípravy.²²⁶

Uplatnění prvků tělesné přípravy prostupovalo celou společnost, od školního věku, přes dospělost, až ke stáří. Postupná militarizace společnosti zapříčinila, že na tělovýchovu bylo nahlíženo jako na cestu k zajištění tělesné zdatnosti co největší části národa.²²⁷ Silnou pozici v této sestavě zaujímal armáda prostřednictvím základní vojenské služby, ale také působením na branný výcvik obyvatelstva. „*Vojenská tělesná výchova funguje jako pokračování po základní tělovýchově, které se chlapcům dostalo na školách v Sokole, zároveň je i prostředníkem, tedy pokračuje v občanském životě vojáka po skončení presenční služby.*“²²⁸ Propojenost civilní a vojenské tělesné výchovy proklamoval také ministr národní obrany Alexej Čepička: „*Rychlé zvyšování bojeschopnosti armády závisí na tom, jak tělesně zdatní branci budou do armády přicházet. Velmi mnoho bude také záležet na tom, jaké lidi, jaké vojáky bude armáda propouštět po vykonání vojenské základní služby k jejich původnímu poslání.*“²²⁹ Tělesná příprava vojáků vždy byla důležitou součástí bojové výcviku v armádě. Úspěch, či neúspěch bojové akce v mnoha případech závisí na fyzické zdatnosti vojáka. Vojenská tělesná výchova nebo také služební tělovýchova,²³⁰ se od svého pevného zapojení do vojenské přípravy čs. armády v roce 1950 aktivně podílela na fyzickém výcviku vojsk. Především měla vést ke zvládnutí zrychleného přesunu, jízdy na lyžích, hodů granátem, plavání, způsobů překonávání překážek a boji zblízka.

Hlavními dokumenty, kterými se armáda řídila, byly československé vojenské předpisy. Pro vojenskou tělesnou výchovu to byly v období po konci druhé světové války zejména „Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci“ (Těl-I-1, 1950, 1952), „Tělesná příprava v československé lidové armádě“ (Těl-1-1, 1961, 1969). Byly vydávány také doplňkové předpisy, které upřesňovaly formu tělesné výchovy. Jednalo se o „Předpis pro důstojnický sbor – individuální tělocvik pro každý den“ (Těl-1-2, 1950), „Tělesná příprava žen

---

²²⁶ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*. c. d., s. 186.

²²⁷ SMETANA, Vít. *Tvrdě proti primadonám*. In: *Dějiny a současnost*. 2006, č. 6, s. 37.

²²⁸ Obrana lidu: list Československé armády. Praha, 22. 7. 1948, roč. 2, č. 169, s. 6. Vojenská tělesná výchova a její poměr ke sjednocené tělesné výchově.

²²⁹ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 174.

²³⁰ PRÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. c. d., s. 13.

československé lidové armády“ (Těl-I-(20-25)), organizace masové tělesné přípravy se řídila předpisem „Masová sportovní činnost v československé lidové armádě“ (Těl-1-2, 1970).

4.1 Vojenská tělesná výchova od roku 1945

V květnu 1945, rozdrčením nacistického Německa a vítězstvím spojenců v Evropě, nastalo nové období v utváření možností pro Československý stát, byla obnovena samostatnost v oblastech politických a hospodářských, přikročeno bylo také k znovu-vybudování ozbrojených sil. Budování nové čs. branné moci v roce 1945 navazovalo na tradice předmnichovské republiky, také na zkušenosti 1. čs. sboru v SSSR, čs. letců, čs. obrněné brigády ve Francii, slovenských a českých partyzánů a povstaleckých vojsk na Slovensku.²³¹

Nově budované ozbrojené síly měly představovat jistotu obrany proti možnému budoucímu nebezpečí tou dobou poraženého fašistického Německa, posléze jejich úkolem bylo stát se součástí obrany zemí socialistického bloku. Dobře připravená armáda po technické, fyzické a také mravní stránce byla chápána jako jediná možnost k dosažení a zachování mírové koexistence společenských soustav.²³²

Krok k ucelenému systému těšené přípravy a sportu v armádě byl podniknut krátce po osvobození republiky. Tělesná výchova a sport byly svěřeny usnesením Vojenské rady při předsednictvu vlády dne 5. června 1945 do kompetence 5. oddělení Hlavní správě výchovy a osvěty (HSVO),²³³ která náležela do organizace ministerstva národní obrany. Oddělení zajišťovalo vojenský tělocvik, sport, soutěže, zápasy, turnaje, závody a instruktory. Orgán na přelomu září a října svolal „Informační tělovýchovný kurs“, ze kterého vzešel požadavek na utvoření nových tělovýchovných směrnic.²³⁴ Po osvobození byly vzaty v platnost armádní směrnice pro tělovýchovu Š-I-1, naposledy upravované

---

²³¹ Moderní dějiny. *Košický vládní program* [online]. Poslední změna 10.2.2012 14:34. [Cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>.

²³² CHOUTKA, Miroslav. *Sport a společnost*. c. d., s. 117.

²³³ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*. c. d., s. 24.: Orgán, vzniklý v roce 1945 po vzoru Sovětské armády, podléhal přímo náčelníku hlavního štábu. HSVO se členila na 6 oddělení a řídila, kromě tělovýchovy a sportu, také morálně politickou výchovu příslušníků armády, odpovídala za informace určené pro veřejnost, řídila činnost vojenských hudeb, uměleckých souborů a kulturní práci v armádě, vojenský tisk a nakladatelskou činnost včetně materiálního zabezpečení.

²³⁴ PRÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. c. d., s. 29.

v roce 1935.²³⁵ V polovině října byly doplněny „Zatímními osnovami tělesné výchovy“,²³⁶ které platily pro celou armádu až do roku 1950, kdy vychází první poválečný „Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci“ (Těl-I-1).²³⁷

4.1.1 Po roce 1948

Sjednocením tělesné výchovy a sportu, na konci března v roce 1948 v organizaci Sokola, nastala značná proměna dosavadní tradice čs. tělesné výchovy. Ta měla předně sloužit zájmům socialistického státu. Vojenská služební příprava nebyla pro svoji specifickou podrobnost podrobena civilním orgánům sjednocené tělovýchovy, ovšem aktivně s nimi spolupracovala. MNO a státní tělovýchovný orgán uzavíraly písemné dohody, na jejichž základě fungovala armádní tělesná příprava v rámci sjednocené tělovýchovy.²³⁸

V září 1948 byl na základě usnesení ÚV KSČ vytvořen ATS, který byl 28. října 1948 nahrazen ASV. Ten měl odbory pro 21 sportů a řídil VSJ. Na veřejnosti VSJ používaly název Dukla, Jiskra, Žižka, Rudý prapor a další a často se zúčastňovaly civilních sportovních podniků u příležitosti významných výročí.²³⁹

ASV byl napojen na organizaci Sokol a určoval podobu veškeré masové tělesné výchovy a sportu v armádě. Činnost ASV se zaměřovala na tři základní oblasti: oblast vojenskou s posláním organizovat masovou tělesnou výchovu a tím zvyšovat bojeschopnost armády, oblast politickou a oblast tělovýchovnou, která měla prosazovat pravidelné provádění branně hodnotných sportů ve Svazu brannosti, přispívat k rozvoji a plnění podmínek Tyršova odznaku zdatnosti

---

²³⁵ VHA, fond Služební předpisy Čs. armády 1918-1939, Š-I-1, Vojenský tělocvik, 1935.

²³⁶ PŘÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. c. d., s. 30.: Obsahem zatímních osnov bylo: ranní cvičení: poklus, různé běhy, skoky, hody apod.; základní tělocvik: cvičení prostná, cvičení s puškou, průpravná cvičení překonávání překážek, průpravná cvičení pro boj zblízka, malé hry, základy horolezectví, jízda na lyžích a plavání; tělesný výcvik při taktickém a speciálním výcviku: pochodová cvičení, překonávání umělých a přirozených překážek, házení granátů; tělocvik a sport v době mimoslužební: vojenská zátiší a Domy armády měly za povinnost zřizovat vojenské kluby; tělesný výcvik důstojníků a rotmistrů: stanovil obsah a normy povinného přezkoušení tělesné zdatnosti, pro které přezkušované vojáky rozdělil do věkových skupin.

²³⁷ VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 5307, k. 350, Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci, 1950.

²³⁸ NA, fond SVTVS, inv. č. 162, kart. 58, Návrh dohody mezi ministerstvem národní obrany a SÚTVS v otázkách armádní tělesné přípravy a sjednocení tělovýchovy a sportu 1951.

²³⁹ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*. c. d., s. 176.

(TOZ), pečovat o výchovu pracovníků pro VSJ a vytvářet podmínky pro materiální zabezpečení tělovýchovné a sportovní činnosti příslušníků armády.²⁴⁰

4.1.2 Změna v roce 1950

V dubnu 1950 proběhla změna ve vedení ministerstva národní obrany, jehož výsledkem byl dynamičtější přístup armády k tělesné výchově. Na základě „Rozkazu o zřízení Stadionu Československé armády a o rozvoji armádní tělovýchovy a sportu“ z 19. července 1950 došlo k zásadní reorganizaci tělesné výchovy a sportu v armádě. Rozkaz stanovil, že *„tělesná příprava je jednou ze základních složek bojové přípravy všech příslušníků armády“*.²⁴¹ I přes pokrok v technickém vybavení vojsk bylo používáno tvrzení, že *„soudobý způsob boje, při němž se hromadně užívá bojové techniky všech druhů, vyžaduje od mužstva, poddůstojníků a důstojníků krajního vypětí morálních a tělesných sil. Uplatnit se v složitých a těžkých bojových podmínkách, ovládat válečné stroje, využít plně jejich bojových možností, dokáže jen voják morálně odolný, prodchnutý vůlí a rozhodností a tělesně všestranně vyspělý. Proto je tělesná příprava jednou ze základních složek bojové přípravy všech příslušníků československé armády. Úkolem tělesné přípravy vojsk, je pěstování a každodenní zdokonalování vůle a tělesných schopností, jako je vytrvalost, ovládnutí způsobu boje zblízka, překonávání umělých a přirozených překážek, přesun na lyžích a způsobu plavání, uplatňování zdraví a utužování organismu“*.²⁴²

K péči o tělesnou přípravu mělo přispět soutěžení v plnění odznaku zdatnosti TOZ, který byl ustanoven zákonem č. 187/1949 Sb. z 14. července 1949 o státní péči o tělovýchovu a sport.²⁴³ V roce 1952 bylo zákonem č. 71/1952 Sb. o organizaci tělesné výchovy a sportu²⁴⁴ nahrazeno soutěžením v plnění odznaku zdatnosti „Připraven k práci a obraně vlasti“ (PPOV). Soutěžení o plnění odznaku probíhalo v rámci Armádních sportovních her (ASH), jejichž vyvrcholením byla

---

²⁴⁰ KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1989. V. díl, s. 333.

²⁴¹ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 52.

²⁴² HELEBRANT, Rudolf. *Za vítězství vpřed: bojový leták II. letní armádní spartakiády*. Číslo 3, ročník 1954, s. 8, Sovětský sportovec voják – náš vzor.

²⁴³ Zákon č. 187/1949 Sb., o státní péči o tělesnou výchovu a sport. In: Sběrka zákonů. 14. 7. 1949. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-187>.

²⁴⁴ Zákon č. 71/1952 Sb., o organizaci tělesné výchovy a sportu. In: Sběrka zákonů. 12. 12. 1952. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=26671&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

od roku 1952 zimní a letní část Armádní spartakiády. Soutěže ASH byly součástí bojové a politické přípravy, probíhaly ve třech kategoriích (vojáci, vojačky, vojenský dorost) a důraz byl kladen na zimní a letní závod všestrannosti čet.²⁴⁵

V rámci změn převzala SBP řízení služební tělesné výchovy, zájmovou tělesnou výchovu řídila HPS prostřednictvím ASV.²⁴⁶ Na základě rozkazu byly u útvarů postupně vytvářeny sokolské výbory, které ve spolupráci s veliteli, politickými pracovníky a tělovýchovnými důstojníky organizovaly a řídily masovou tělesnou výchovu a sport. Do plnění úkolů byly také zapojeny organizace umístěné u útvarů, a to KSČ a skupiny Československého svazu mládeže (ČSM), jejichž činnost spočívala v agitaci, získávání cvičenců a při svépomocné výstavbě hřišť a sportovišť u útvarů.²⁴⁷

V roce 1950 byly přijaty nové směrnice pro tělesnou přípravu „Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci“ (Těl-I-1). Předpis stanovoval hlavní úkoly, kterými bylo každodenní zdokonalování tělesných a volných vlastností (vytrvalosti, síly, obratnosti, rychlosti, odvahy a houževnatosti), osvojování si základních způsobů boje zblízka, překonávání překážek, přesun na lyžích, způsob plavání a upevňování zdraví.²⁴⁸

Za tělesnou přípravu u útvaru odpovídal a organizoval ji velitel, který byl povinen využít všech prostředků a možností k všestranné a soustavné tělesné přípravě všech podřízených.²⁴⁹ Po stránce organizačně metodické řídil tělesnou přípravu náčelník tělesné přípravy a sportu útvaru. Důstojníkům bylo dáno za povinnost provozovat tělesnou přípravu a sport.²⁵⁰

Předpis také stanovoval kontrolu fyzické zdatnosti vojáka. Přezkoumání probíhalo jedenkrát ročně a vojáci byli testováni z běhu na 100 metrů, z hodů

---

²⁴⁵ BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*. c. d., s. 186.

²⁴⁶ ASV byl k 1. říjnu 1952 zrušen, jeho kompetence v řízení zájmové tělovýchově převzala SBP.

²⁴⁷ KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*. c. d., s. 481.

²⁴⁸ VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 5307, k. 350, s. 5, Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci, 1950.: Tělesná příprava vojska se skládala z každodenních ranních tělesných cvičení; ze základní tělesné přípravy, boje zblízka, překonávání překážek, lyžování, lehké atletiky, veslování a sportovních her; z těl. přípravy při pořadových, taktických a jiných cvičeních, spojených s různými způsoby překonávání vzdáleností, zdolávání překážek, zacházení se zbraněmi apod.; z provozování různých druhů sportu a her (v hodinách masové kulturně osvětové činnosti); ze sportovních soutěží.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž: Jejich tělesná příprava se prováděla při oddělených důstojnických cvičeních a samostatným prováděním individuálních úkolů. Důstojníci byli rozděleni na 3 věkové skupiny: do 35 let: provádí všechna cvičení, vykonávali zkoušky podle norem; od 36-42 let: to samé co první skupina, zkoušky podle lehčích norem; starší 42 let + ti se zdravotním zdravotní omezením: měli zvláštní program, zkoušky nemuseli provádět.

granátem do dálky, ze skoku dalekého s rozběhem, ze shybu na hrazdě a z běhu na 1000 metrů.²⁵¹

„Předpis pro tělesnou přípravu československé lidové armády“ byl v roce 1952 novelizován.²⁵² Nová podoba se od o mnoho nelišila od té z roku 1950. O organizaci zájmové tělovýchovy se staraly VSJ při Klubech vojenských těles (KVT), pro vojáky z povolání sloužily posádkové a oblastní domy armády (PDA, ODA).

4.1.3 Rok 1956

Změna směřování vedení tělesné výchovy v socialistických zemích, volání po decentralizaci sportu a zvýšení dobrovolnosti na úseku tělesné výchovy znamenaly dopad také pro armádu. Jedním z důsledků změn v roce 1956 na základě Směrnic pro masovou sportovní činnost bylo zřizování VTJ v čs. armádě s jednotným názvem Dukla a uvedením místa posádky. Vojenské tělovýchovné jednoty měly organizovat sportovní vyžití všech příslušníků útvaru, bez ohledu na členství ve VTJ.²⁵³ Chod VTJ řídily jejich výbory, za jejichž konání odpovídali velitelé, popřípadě náčelníci tělovýchovy. Masová sportovní činnost vojáků byla organizována podle plánu masově sportovních opatření, zpracovaného výborem VTJ, zvláště na zimní, letní a podzimní výcvikové období. V návaznosti na nové směrnice bylo přerušeno organizování ASH. Ty se nekonaly ani v roce 1955.²⁵⁴ Důvodem bylo pořádání I. celostátní spartakiády, při které armáda odevčila 5. července, v rámci Dne ozbrojených sil, celkem sedm skladeb.

Vývoj tělesné přípravy byl neustále posouván vpřed. V roce 1961 vyšel nový předpis s názvem „Tělesná příprava v československé lidové armádě“ (Těl-1-1).²⁵⁵ Pro jednotlivé druhy vojsk (tankové, dělostřelecké, střelecké, výsadkové,

---

²⁵¹ Tamtéž. s. 317.

²⁵² VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 5308, k. 350, s. 5, Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci, 1952.: Tělesná příprava zahrnovala každodenní ranní tělesná cvičení; cvičební hodiny tělesné přípravy; tělesný trénink při bojové přípravě; tělesná cvičení za omezené pohyblivosti; masovou sportovní činnost.

²⁵³ VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 4553, k. 296, s. 4, Směrnice pro činnost vojenských tělovýchovných jednot, 1963.

²⁵⁴ BÍLEK, Jiří et al. *Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy: květen 1955–srpen 1968*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. 257 s. Historie československé armády; VII. díl, s. 112.

²⁵⁵ VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 5310, k. 350, Tělesná příprava v československé lidové armádě, 1961.

spojovací a letecké jednotky) byla zavedena speciální podoba tělesné přípravy nad rámec povinných cvičení. Například výcvik tankových jednotek byl zaměřen na rozvinutí síly a návyků na rychlou práci uvnitř tanku; u střeleckých jednotek převažovala rychlostní vytrvalost, schopnost zrychleného přesunu v terénu, ve vozidle, ale také pěšmo; u dělostřeleckých jednotek byla rozvíjena silová vytrvalost; u výsadkových jednotek procházeli vojáci všestranným výcvikem; u spojovacích jednotek bylo nutné připravit tělo na dlouhodobou statickou námahu, jednotvárné nepohodlné polohy za omezené pohyblivosti; u leteckých jednotek měla tělesná výchova pomáhat připravit organismus na přetížení, nedostatek kyslíku a nemoci z létání.²⁵⁶ Předpis platil až do roku 1969, kdy proběhla jeho novelizace.²⁵⁷

4.2 Masová sportovní činnost

Masová sportovní činnost (MSC) byla pevnou součástí tělesné výchovy čs. armády, vycházela z vojenských podmínek v souladu se směřováním tělovýchovného hnutí v Československu. Cílem MSC bylo přispívat k všestrannému zvyšování tělesné zdatnosti vojáků, rozvíjet a upevňovat potřebné morálně volní a bojové vlastnosti a pohybové návyky pro splnění úkolů stanovených programy bojového výcviku.²⁵⁸

Do provádění MSC měly být zapojeny nejširší vrstvy vojáků v základní službu i vojáků z povolání. Sportovní činnost probíhala v době osobního volna, zejména o volných sobotách a nedělích. Činnost směřovala k obnově fyzických a duševních sil, k účelnému strávení volné chvíle u posádky. Prohlašovaným pozitivem masové základny sportujících vojáků byla také vidina většího prosazení výkonnostního sportu v armádě.²⁵⁹ Na zabezpečení se podíleli velitelé, tělovýchovní pracovníci, sportovní organizátoři i aktivisté jednotek a organizace ČSM.

---

²⁵⁶ VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 5310, k. 350, s. 6-8, Tělesná příprava v československé lidové armádě, 1961.: Tělesná výchova byla organizována v těchto formách: Učební zaměstnání (cvičební hodiny, instruktáže, metodická zaměstnání, ukázková cvičení), ranní cvičení, tělesná cvičení za omezené pohyblivosti, tělesný trénink a sportovní činnost.

²⁵⁷ VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 5311, k. 350, Tělesná příprava v československé lidové armádě, 1969.

²⁵⁸ VHA, fond Sbirka československých vojenských předpisů po roce 1945, II. díl, inv. j. 5313, k. 351, s. 5, Masová sportovní činnost v armádě, 1970.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 6.

Organizační formy masové sportovní činnosti byly:

- Armádní sportovní hry.
- Sportovní dny velitele – byli organizovány se na všech stupních, u svazku 1x za 6měsíců, u útvaru 1x za 3měsíce, u praporu 1x za 2měsíce, u roty 1x za měsíc.
- Útvarové a meziútvarové soutěže – byly pořádány v populárních sportech (kopaná, odbíjená, nohejbal apod.) podle místních podmínek. K tomu účelu byla vytvářena družstva a dlouhodobé soutěže v rámci útvaru i mezi útvary.
- Vojensko-praktické soutěže – byly organizovány v rámci sportovních dnů velitele a jejich obsah byl zaměřen na rozvoj speciálních vlastností a dovedností s využitím různých druhů bojové techniky.
- Soutěže v plnění podmínek odznaků zdatnosti TOZ, později PPOV.
- Soutěže vojáků z povolání.
- Zájmová MSČ – kroužky.²⁶⁰

4.2.1 Armádní sportovní hry

Soutěže v rámci Armádních sportovních her měly především branný charakter. Jejich úkolem bylo zapojit co největší počet příslušníků útvarů do soutěžení a zvýšit tak jejich sportovní výkonost, napojení sportů na vojenskou tělesnou přípravu zvyšovalo bojeschopnost armády. Jednotlivé disciplíny byly typické svojí jednoduchostí na tréninkové zabezpečení, a to i u těch nejmenších útvarů. Některé disciplíny měly branný charakter, například závod všestrannosti čet byl základním závodem letní i zimní části Armádních sportovních her. Dále se závodilo v lyžování v jeho různých podobách, v boxu, v přespolním běhu, ve střelbě, ve sportovní gymnastice, v plavání, v zápase a lehké atletice. Soutěžilo se také v populárních sportech, jako byl fotbal, košíková, odbíjená a lední hokej.²⁶¹ Soutěže ASH probíhaly po čtyřech základních liniích.²⁶²

Vyvrcholením ASH byla letní a zimní část Armádní spartakiády (AS), pořádaná od roku 1952. AS umožňovala vyhledávání talentovaných vojáků-

---

²⁶⁰ Těl-1-2, s. 6, Masová sportovní činnost, uloženo v VHA.

²⁶¹ VHA, fond MNO, ročník 1951, inv. č. 139, sign. 84/3, kart. 30, Rozbor a směrnice pro masovou tělesnou přípravu.

²⁶² Byly to: 1. vojenský okruh, 2. vojenský okruh, letecké útvary, vojenská učiliště a akademie; a soutěže probíhaly ve čtyřech kolech: I. kolo probíhalo na stupni útvar, II. kolo na stupni vojenského svazku, III. kolo na stupni vojenského okruhu, IV. kolo bylo přeborem armády.

sportovců pro reprezentační celky armády. AS byla v druhé polovině padesátých let nahrazena přeborem armády.

4.3 Celostátní spartakiáda

Na rok 1955 byla plánována I. celostátní spartakiáda, masová tělovýchovná a sportovní akce, která odkazovala a přejala název podle dělnických spartakiád, jejíž první podnik byl uskutečněn v roce 1921 na pražských Maninách.²⁶³ I. celostátní spartakiáda čerpala tradici z hromadných cvičení, dříve pořádaných v Československu, jejíž posledním příkladem byl XI. všesokolský slet v roce 1948 v Praze. Petr Roubal udává, že: „*Komunistická hromadná tělovýchovná vystoupení myšlenkově navazovala na projekty nacionalistických hnutí 19. století, která aspirovala na vytvoření obrazu dokonalého národního společenství sjednoceného jedinou vůlí.*“²⁶⁴ Mimo tradičních čs. hromadných akcí byla tradice I. celostátní spartakiády směřována také k Sovětskému svazu, kdy název celostátní vycházel z překladu sovětského všesojuznaja.²⁶⁵

I. celostátní spartakiáda byla pořádána na oslavu 10. výročí osvobození republiky Sovětským svazem, kterýž motiv symbolizoval první spartakiádu.²⁶⁶ Nově objevené organizování hromadných cvičení, v podobě spartakiád, spočívalo především v masovosti, v lidovosti a vědeckosti udávané komunistickou ideologií. Přestože komunistický režim se rozešel s ideou „buržoasního“ Sokola a snažil se nahradit všechny jeho atributy, ať už se jednalo o sokolský odpor k soutěžnímu sportu, tradiční názvy, vedoucí úlohu v čs. tělesné výchově, v neposlední řadě rozbitím organizační struktury a členské a řídicí základny, která proběhla po XI. všesokolském sletu a v letech 1954-1955 v rámci akce Sokol, měla I. celostátní spartakiáda sokolský obsah - dospělí cvičenci byli z velké části bývalí členové Sokola, za nácvik zodpovídali sokolští cvičitelé a také autoři skladeb byli povětšinou tvůrci sokolských vystoupení.²⁶⁷

---

²⁶³ Viz: RATHAUSKÝ, Václav. *Co bylo kolem maninské spartakiády v roce 1921: Vzpomínky přímých účastníků: Příspěvek k dějinám dělnické tělovýchovy.* Praha: Olympia, 1976. 91 s.

²⁶⁴ ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády.* Vydání 1. Praha: Academia, 2016. 405 s., Šťastné zítřky, s. 22.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 116.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 123.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 126.

Poslední den I. celostátní spartakiády patřil ozbrojeným složkám. Spolu s armádou vystoupila vojska ministerstva vnitra.²⁶⁸ Vystoupení armády symbolizovalo schopnost bránit její hranice před nepřáteli, ale také ji zobrazovalo jako armádu mírovou, pevně spjatou s lidem.²⁶⁹

Na II. celostátní spartakiádu v roce 1960 připravila armáda dvě skladby – první nazvaná „Vás budeme bránit“ vycházela z armádní gymnastiky, druhá byla náročná skladba 2 670 cvičenců na metacích stolech „Odvahou ke kázni, obratnosti a vytrvalosti“.²⁷⁰

---

²⁶⁸ MUCHA, Vilém, ed. *První celostátní spartakiáda 1955*: [sborník]. Praha: Státní tělovýchovné nakladatelství, 1956. s. 202-209.: Úvodní vystoupení armády, nazvané „*Osvobození sovětskou armádou nastupujeme do radostné budoucnosti*“ byl znázorněn narativ nacistické okupace a sovětského osvobození. V druhé části, nazvané „*K budování a obraně vlasti vždy připraven*“, vojáci cvičili společně s dětmi. V třetí části, nazvaná „*Zdatná mládež, nová směna obránců vlasti*“, zacvičilo 5 tisíc vojáků s kládami. Ve čtvrté části, s názvem „*Za masovost tělesné přípravy v armádě*“, cca. 16 tisíc vojáků vyběhlo na hřiště a předvedlo sestavu podle předpisu pro vojenskou tělesnou výchovu. V páté části, nazvané „*Masovosti k sportovnímu mistrovství*“, vstoupila na cvičiště Strahova dvanáctičlenná družstva, která si nesla bradla, a na těch cvičila podle předpisu vojenské tělovýchovy. V šesté části, nazvané „*Tělesná příprava – neoddělitelná součást bojové a politické přípravy*“, předvedlo 8 tisíc vojáků ve vycházkovém stejnokroji cvičení s puškou. Sedmá část, nazvaná „*Nerozborná družba armády s lidem*“, byla závěrečným vystoupením ozbrojených sil. Civilní složky nastoupily společně s vojáky pod vlajkami, s hesly a obrazy na stadion. Jednalo se o asi 25 tisíc lidí.

²⁶⁹ Rudé právo. Praha: 6. 7. 1955, roč. 35, č. 185, s. 2. Skvělá ukázka připravenosti naší lidové armáda.

²⁷⁰ DOSTÁLOVÁ, Milena, ed. et al. *II. celostátní spartakiáda*: 1. vyd. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1961. s. 12.

5 Nový socialistický člověk a armádní sport

Koncept „nového člověka“ je velice široký pojem, fenomén 20. století. Na pozadí tragických událostí, těžkých časů a trýznivých podmínek běžného života se různé režimy pomocí tohoto ideolog tématu²⁷¹ snažily vytvořit kladný, a klamný obraz reality. Lze chápat snahu vytvořit „nového člověka“ jako cestu k vytvoření nového, jiného (a lepšího) světa. Vladimír Macura používá spojení „*vplynutí dějin do šťastné budoucnosti*“.²⁷² Jde o postupný proces s globálním cílem, kdy se totalitní režimy snaží vystavět nový světový řád. Ideál „nového člověka“ se stal krokem k vytvoření nového lidstva.

Podle řady teoretiků byla socialistická ideologie budována jako ekvivalentní křesťanskému náboženství, přivlastňovala si církevní formy a funkce.²⁷³ Člověk, který přijme víru a podstoupí křest, se tak očistí v očích božích od hříchu a zbaví se svého „starého (hříšného) života“. „Starý člověk“ je utopen a nový, očištěný jedinec povstane. Budeme-li dále používat náboženských výrazů, náchylnost ke hříchu je po přijetí věrouky stále aktuální. Proto jedinec musí vyvíjet vlastní aktivitu, pracovat pro společnost a zůstat mravně bezúhonný. „*Dnes je starost člověka o společnost nedílnou součástí jeho poznání vlastní odpovědnosti za osud socialismu a komunismu. Osobní účast na práci za štěstí společnosti, upevňování a rozmnožování socialistického vlastnictví, posilování internacionálních svazků s pracujícími celého světa – to jsou skutečné normy života pracujících socialistických zemí.*“²⁷⁴ Přináležitost k „víře“ nebyla nekonečná, bylo možné ji také odejmout.²⁷⁵

Pochopitelně spolu s tím byly na členy socialistické společnosti kladeny zvýšené morální požadavky. Vzrostla úloha tzv. socialistické morálky, v níž nejvíce byl zatracován princip apolitičnosti. Byl kladen požadavek po maximálním rozšíření účasti pracujícího lidu na správě země a řízení jejího hospodářství v rámci rozvoje tzv. socialistické demokracie. V souvislosti s upevňováním politické a morální jednoty lidu mělo dojít také k významnému

---

²⁷¹ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka" v ruské literatuře 20. a 30. let 20. století*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. s. 13.

²⁷² MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. s. 14.

²⁷³ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 14.

²⁷⁴ DOROTÍKOVÁ, Soňa a ŠIMON, Karel. *Profil socialistického člověka a socialistický životní způsob*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1976. s. 16.

²⁷⁵ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 15.

poklesu kriminality.²⁷⁶ Typickým projevem byl útok proti zlovykům, například alkoholismu: „*Alkohol patří také mezi nezdravé jevy. Pracovníci pijáci a alkoholici, i když dočasně mohou podávat dobrý výkon, přece nakonec skončí úpadkem. Proto nelze s nimi počítat a plánovat při budovatelském úsilí...*“.²⁷⁷

Spolu s komunistickým režimem se o ideu nového člověka zajímali také nacionální socialisté v Německu. Sovětský svaz reagoval vytvořením „nového člověka“ na zaostalost země, přičemž mu proces převýchovy umožnil skok do moderní fáze vývoje. Nacisté v Německu reagovali na z jejich pohledu nepřátelství je obklopující zdegenerované Evropy. Pomocí územního vymezení se snažili definovat nadřazený svět, který byl obývaný árijci. Zbytek bylo nutné ovládnout.²⁷⁸ V obou režimech převládl mýtus zdokonalitelnosti společnosti a vývoje směrem vpřed, od dokonalého přes dokonalejší až k nejdokonalejšímu,²⁷⁹ založeného na historickém optimismu.²⁸⁰ Totalitní režimy v sobě uchovávají potřebu velkých stvořitelských cílů. „Nový svět“ má být jiný a lepší, očištěný od představ dřívějšího světa a „nový člověk“, samotný cíl vládnoucího režimu, který vytváří novou realitu, musí být konstruován v kvalitativně vyšší lidskou bytost.²⁸¹ „*Nový člověk je jevem z rodu snů a příslibů. Soustředí v sobě konglomerát představ a iluzí o možnostech duševních, sociálních a fyzické zdokonalitelnosti lidské osobnosti. Znamená soubor nejlepších lidských vlastností a ctností, dokonalou syntézu všech kladných potenci.*“²⁸²

Termín byl součástí neurčitého ideologického slovníku komunistického režimu, spolu s ostatními klišé, jako např. „lepší a světlé zítřky“, „poctivou prací bojujeme za mír“, „Sovětský svaz – mírová hráz“ apod. Výraz je to velice všeobecný, a proto je charakteristika pojmu „nového člověka“ značně obtížná. Maxim Gorkij ve článku *O starém a novém člověku* říká, že „starý člověk“, který byl typický pro kapitalistickou společnost, se vyznačoval maloměšťačtím,

---

²⁷⁶ ČÁSENSKÝ, Martin. *Zásada subsidiarity trestní represe*. Praha, 2016. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. s. 18.

²⁷⁷ BARTOŠEK, Julius. *Alkohol, práce, zdraví*. 1. vyd. Praha: Práce, 1963. Knihnice ochrany a bezpečnosti při práci. s. 79.

²⁷⁸ FRITZCHE, Peter a Hellbeck, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa*. In: GEYER, Michael, ed. a FITZPATRICK, Sheila, ed. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. Historie. s. 406.

²⁷⁹ MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk*. c. d., s. 20.

²⁸⁰ OVERY, R. J. *Diktátoři: Hitlerovo Německo a Stalinovo Rusko*. 1. vyd. Praha: Beta-Dobrovský, 2006. s. 217.

²⁸¹ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 23.

²⁸² Tamtéž. s. 16.

izolovaností a nepřátelstvím k pokroku, obyvatele Sovětského svazu charakterizovala energičnost a kreativita „nových lidí“, kteří sebedůvěru odvozovali od poznání vlastní, současné i budoucí role v dějinách.²⁸³ V dobové terminologii byl brán koncept „nového člověka“ nejprve jako protiklad „zastaralých“ vlastností „člověka starého režimu“, jako příklady jsou uváděni revizionisté, příslušníci buržoasní třídy a inteligence.²⁸⁴ Pro snadnější pochopení smyslu „nového člověka“ můžeme použít srovnání s člověkem „starého režimu“.

K potřebě této práce použiji srovnání pomocí dobové, angažované populární literatury o sportovním prostředí, v tomto případě použiji povídku *4:0 pro AKT* od Pavla Páska.²⁸⁵ Děj této povídky se odehrává v období roku 1947 a počíná událostech roku 1948. Ústředním námětem je přerod mladého fotbalisty, kterého pobyt v armádě a v mužstvu ATK vyléčí z ješitnosti a prospěchářství buržoasní fotbalové hvězdy, pomůže mu vymanit se z vlivu korupčního klubovního funkcionáře a udělá z něho čestného a uvědomělého sportovce, který také najde jiný, poctivější a opravdovější vztah k lidem. V ději je použit motiv tří odlišných osobností. První osoba je Jaroslav Volejníček, průmyslník a předseda fotbalového klubu S. K. Rapid. Je charakterizován jako lenoch, lhář a vykut, v době před únorem je proti sjednocení tělovýchovy a sportu a jedná se tedy o postavu zápornou. Druhá osoba je člen výboru fotbalového mužstva Stočes, který vystupuje jako kladná postava, je pro sjednocení tělovýchovy, nejdříve je utiskován a stojí v pozadí, ale po únorových událostech dostane příležitost k „dobré“ práci ve vedení mužstva jakožto předseda klubu S.K. Rapid, již přiděleného k podniku Elektricita a obdařeného názvem Sokol Elektricita Rapid. Třetí postavou je hráč Karel Stuchlík, který se chová špatně, respektive podle buržoasních přežitků – pije, kouří a je ochotný se nechat uplácat, aby zapříčinil porážku svého týmu. Je nekolegiální a nechává se strhnout svým okolím k negativnímu chování. Na rozdíl od dvou prve zmiňovaných postav může, a také změní svůj postoj – neplatí pro něj princip danosti. Pomocí lekce, sebekritiky a za přispění kolektivu v armádě se obrátí na pravou socialistickou cestu a vyšvihne mezi úderníky. V povídce se uplatňuje princip napraveného

---

²⁸³ GORKIJ, Maxim. *O starém a novém člověku*. Podle: FRITZCHE, Peter a Hellbeck, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa*. In: GEYER, Michael, ed. *Za obzor totalitarismu*. c. d., s. 427.

²⁸⁴ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 18.

²⁸⁵ PÁSEK, Pavel. *4:0 pro ATK*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1953. 112 s.: Povídka vyšla původně jako "veselohra o lidu footballovém a sázejícím" a je známa i z jevištních provedení.

hříšníka. „Signifikantní je, že momentem přerodu startuje permanentní zdokonalování lidské osobnosti.“²⁸⁶ Tento „boj o člověka“, jak udává Michaela Pešková, probíhá jen mezi kladnými a neutrálními postavami. Po přerodu stojí proti sobě dva póly – uvědomějí a přesvědčení; a anti-ideové.²⁸⁷

Na rozdíl od nacionálního socialismu, který věřil predispozici člověka danou genetickým základem, tedy daný vztah jeho činů a původu, a realizoval eliminaci nežádoucích jevů pomocí anihilace, komunistický režim dával přednost víře v převýchovu obyvatelstva.²⁸⁸ I proletář, který se dopustil kriminálního činu, nebyl viníkem, mohlo za to špatné společenské uspořádání, které produkuje kriminalitu. Stačilo změnit společenský systém, aby se změnil člověk.²⁸⁹ Prosadila se představa, že člověk se může vzhledem ke změnám ekonomiky a sociálně tržní struktury společnosti v socialistické společnosti podstatně změnit.²⁹⁰ Historik Petr Roubal tvrdí, že komunistický režim byl fascinován Tyršovým odkazem a použil sokolskou ambici transformovat celou společnost, vyjádřenou v hesle „Co Čech, to Sokol“, která „...neznamenala pouhý formální vstup do tělovýchovné organizace, ale morální a fyzickou obrodu jedince a národa, což odpovídalo snaze strany vytvořit nového člověka“.²⁹¹

V počátcích Sovětského svazu byl za první bytost vhodnou k převýchově považován proletář.²⁹² Navzdory zklamání, které bylo způsobeno vznikem dělnických organizací namířených proti bolševikům, sabotážím, demolicím továren a prudce se snižující výrobě, byl dělník převzat jako vzor „nového socialistického člověka“ po druhé světové válce v satelitech Sovětského svazu.²⁹³ Ve stalinistickém Sovětském svazu měl proletariát vést zápas za „nový svět“, ale nemusel být nutně předurčen k roli „nového člověka“ komunistického režimu. Byl pouze přechodným článkem, „novým člověkem“ měl být dělník oplývající

---

²⁸⁶ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 145.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 146.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 24.

²⁸⁹ PÁLEŠ, Emil. *Angelologie dějin: synchronicita a periodicita v dějinách*. Bratislava: Sophia, 2004. s. 55.

²⁹⁰ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Právní myšlení v 60. letech a za normalizace*. Praha: Prospektrum, 1992. s. 37.

²⁹¹ ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*. c. d., s. 98.

²⁹² PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 29.

²⁹³ Tamtéž.

intelektuálními a uměleckými schopnostmi.²⁹⁴ „Sovětská propaganda nakonec víceméně ustálila ideální mravní kodex svého vysněného občana, tzv. komunistického člověka.“²⁹⁵ K jeho zásadním vlastnostem náležela oddanost vyšším cílům, horoucí láska k socialistické vlasti a poctivá práce pro blaho společnosti. Vyžadována byla čestnost a pravdivost, mravní bezúhonnost, prostota a skromnost ve veřejném i osobním životě, starost o vzdělávání své i svých potomků. Byly zdůrazňovány humánní vztahy mezi lidmi. Člověk měl být člověku přítelem, soudruhem a bratrem. Ideálem byla všestranná, harmonicky rozvinutá osobnost.²⁹⁶ Byl to právě Sovětský svaz, od koho se lidové demokratické režimy učily tvorbě „nového člověka“.²⁹⁷ Po únorovém převratu nastoupilo Československo cestu socialistické přestavby,²⁹⁸ ve které se měl „...zrodit nový svět, nové socialistické Československo, nový socialistický člověk, nové poměry mezi lidmi, nové vztahy k práci, nové vztahy ke kultuře, nový vztah ke vzdělání“.²⁹⁹ Československo nastoupilo cestu k utopii. Jak udává Macura, cestu k ráji.³⁰⁰

Uskutečnění vizí „nového člověka“ bylo možné jen za předpokladu útoku na pozůstatky toho „starého“. Také nástup „nového člověka“ byl možný jen po vypořádání se s „člověkem starého režimu“. Kampaň proti starému režimu postihla kulaky, soukromé živnostníky, řemeslníky, spekulanty i buržoasní inteligenci. Tažení se neomezovalo pouze na zničení ekonomických a sociálních struktur, jakými byla vesnice, sociální sítě nebo profesní asociace, na nichž fungování těchto vrstev záleželo. Zároveň požadovalo, aby se jejich příslušníci zřekli své minulosti a aby prokázali věrnost totalitnímu systému. Každý jedince musel projít přeměnou v „nového člověka“.³⁰¹

---

²⁹⁴ FRITZCHE, Peter a Hellbeck, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa*. In: GEYER, Michael, ed. a FITZPATRICK, Sheila, ed. *Za obzor totalitarismu*. c. d., s. 412

²⁹⁵ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 17.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 287.

²⁹⁸ MESTEK, Oldřich, ed. *I. celostátní konference dělnických dopisovatelů v Praze: 18. a 19. června 1949: Projevy, diskuse a resoluce*. Praha: Svaz čs. novinářů, 1949. s. 43.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk*. c. d., s. 20.

³⁰¹ FRITZCHE, Peter a Hellbeck, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa*. In: GEYER, Michael, ed. a FITZPATRICK, Sheila, ed. *Za obzor totalitarismu*. c. d., s. 431.

5.1 Socialistické Československo

„Nový socialistický člověk“, oproštěný od předchozích zlovyků a nešvarů, v socialistické propagandě používaný termín „buržoasní přežitky“,³⁰² znamenal příslib do budoucna, začátek „nového socialistického života“. Projekt socialistické přestavby se zakládal na přeměně „starého lidského materiálu“ v člověka nové doby. Cesta kupředu byla založena na přeměně „starých lidských těl“ prostřednictvím zásahů ze strany státu.³⁰³ Nejběžnějším příkladem „nového člověka“ byl úderník, horník nebo pracovník v těžkém průmyslu. Klement Gottwald v projevu při vyznamenávání úderníků a údernic na Pražském hradě 27. října 1949 uvedl, že: „*V údernickém hnutí se rodí nový, socialistický člověk, člověk sebevědomý, člověk, pro kterého je zítřek věřejškem, člověk, pro kterého obtíže jsou zde proto, aby je překonával, člověk hospodář, člověk vlastenec.*“³⁰⁴ Socialistický člověk měl „*přemáhat všechny překážky přírody a dobít ji pro celé lidstvo*“, uskutečnění mělo probíhat pomocí technických vymožeností a nových vědeckých postupů, samozřejmě široce podporovaných „jen“ v socialistických státech.³⁰⁵

Jako nejvhodnější materiál pro výchovu „nových lidí“ byla prezentována mládež a děti. Macura hledá obyvatele nového světa a uvádí, že „*Vize šťastné epochy je spojována především s dětmi nebo mládeží, ti se stávají pravými „novými lidmi“ ráje. Dospělí s sebou nosí přes práh nového socialistického světa ve východní Evropě potenciální zátěž minulosti v podobě nejrůznějších „přežitků“, děti a mládež podobným břemenem obtíženy nebyly.*“³⁰⁶ V takovémto případě režim pracuje s tabula rasa, jedincem nepoznamenaným minulostí.

---

³⁰² *Nástup československé tělesné výchovy na novou cestu.* Cit podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém tělesné výchovy.* c. d., s. 81.: Ve sportovním prostředí se jedná například o kupčení s hráči, pěstování primadon a lokální patriotismus, projevy nekázně, záludnosti a surovosti na hřištích apod.

³⁰³ FRITZCHE, Peter a Hellbeck, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa.* In: GEYER, Michael, ed. a FITZPATRICK, Sheila, ed. *Za obzor totalitarismu.* c. d., s. 424.

³⁰⁴ GOTTWALD, Klement a ŠEL, Zdeněk, ed. *O budování socialistické vlasti.* Praha, Práce. 1973. s. 210.

³⁰⁵ FUČÍK, Julius a FUČÍKOVÁ, Gusta, ed. *V zemi milované: výbor z reportáží o SSSR.* Praha, Svoboda. 1979. s. 171.

³⁰⁶ MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk.* c. d., s. 26.

Objevují se nám tedy dva možné postupy, při kterých se zrodí „nový socialistický člověk“. V jednom případě dospělý člověk projde přeměnou, v druhém se již do tvořícího světa narodí. Režim klade rozdíl mezi těmito „novými lidmi“, respektive jako na zdárnějšího hledí vždy na „člověka budoucího“, jelikož dějiny postupují k ještě vyššímu vnitřnímu zdokonalení. Vlivem působení vnějších sil bude také „komunistický člověk budoucnosti“ daleko lepší bytost než člověk dneška.³⁰⁷ Budoucí „noví lidé“ se měli lišit od dobových „nových lidí“ především fyzicky, kulturně, inteligenčně a rozumově. Karl Kautsky se domníval, že v socialistické společnosti se zrodí nový typ člověka: „člověk vznešený“. Bude silnější, důvtipnější, způsobilejší, jeho tělo bude harmoničtější, pohyby rytmičtější, hlas hudebnější. Lidový průměr se pozvedne na úroveň Aristotela, Goetheho, Marxe a nad tímto hřebem se budou tyčit nové vrcholy.³⁰⁸

Marxistická výchova si kladla za cíl vychovat člověka, aktivního budovatele komunistické společnosti.³⁰⁹ Samotná převýchova používala termínů tavba a kování jako procesy, kovárna a výheň jako prostory, kterými se mohla stát škola, pracovní kolektivy, armáda apod.³¹⁰ Na jeho výchově se, kromě pedagogiky a psychologie, měly podílet i nejrůznější složky dobové společnosti. Ve školách, na pracovištích a ve volném čase měl být nový socialistický člověk, ukázněný a uvědomělý občan lidově demokratické společnosti, vychováván mj. pomocí sportu a tělovýchovy.

5.2 Tělesná výchova a utváření „nového člověka“.

Tělesná výchova, a v jejím rámci sport, měla mít důležitý úkol při utváření „nového člověka“. „*Podstatné a určující v naší tělesné výchově je to, že plně slouží zájmům lidu, že je nedílnou součástí socialistické výchovy, jejímž cílem je všestranný tělesný a duševní rozvoj člověka, příprava všech občanů k práci a k obraně socialistické vlasti.*“³¹¹ Sport měl v „novém socialistickém člověku“ pěstovat nejlepší lidské vlastnosti. Sportovec měl být vzorem mravní vyspělosti a

---

³⁰⁷ PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka"*. c. d., s. 19.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ VÁŇA, Josef. *Člověk jako základní kategorie marxistické pedagogiky*. In: *Pedagogika* [online]. 1960 [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=6109&lang=cs>.

³¹⁰ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 365.

³¹¹ MAREK, Jaroslav a kol. *Úspěchy tělesné výchovy v lidově demokratickém Československu (1945-1960)*. Praha: Čs. společnost pro šíření polit. a věd. znalostí, 1960. s. 15.

tělesné zdatnosti. „*Sportovec musí být ideově uvědomělý. Musí se o své zkušenosti dělit s ostatními, povznést ty druhé.*“³¹² Státní monopol na zájmovou a výkonnostní sportovní činnost obyvatel, zprostředkovaně řízenou prostřednictvím sjednocené tělovýchovy a sportu, měl zvyšovat pracovní výkonnost a brannou odolnost lidu, které byly brány jako krok k budování socialistické společnosti a k vytvoření „nového člověka“.³¹³ Organizace sjednocené tělovýchovy měla vést boj proti „*kapitalistickým přežitkům a návykům v tělesné výchově a sportu*“.³¹⁴ Bylo kritizováno dřívější pojetí a provádění tělesných aktivit pro jejich samoučelnost, bez důrazu na plnění výchovného poslání, které by sportovce přivedlo k budovatelskému kvasu.³¹⁵ Ideologická práce ve sjednocené tělovýchově a sportu „*pomáhá odstraňovat samoučelné pojmání sportu a vychovává uvědomělé vlastence a obránce míru. Jde při tom nejen o to ukázat význam a úkoly tělovýchovy a sportu při budování socialismu, ale o výchovu nového socialistického člověka, připraveného fyzicky i mravně k práci a obraně vlasti*“.³¹⁶

5.3 Armádní tělesná výchova a tvorba „nového člověka“

Zvláštní místo v tomto procesu zaujímala armáda. Vzhledem k existenci povinné vojenské služby prošlo armádou každý rok velké množství mužské populace. Armáda byla vysoce oceňována jako nástroj disciplinace a převýchovy obyvatelstva, v jejím rámci sehrály významnou roli armádní tělesná výchova a sport. Vojenská tělesná výchova se měla stát předvojem čs. tělovýchovy a sportu. „*Kdo jiný je předurčen pro tento úkol, než právě armádní tělovýchova a sport. Ta musí převychovávat člověka a ta musí ukovávat nového člověka, vojáky i sportovce socialisty. Jen tak se do naší tělovýchovy a sportu spolkového dostane nový duch a zdravější směry. Jestliže armáda bude plnit tento úkol, bude to její cti a navždy její zásluha. [...] Celá tělovýchova a sport na svých nových cestách*

---

³¹² Československá obec sokolská. Armádní výbor. *Armáda v Sokole*. Praha: Naše vojsko, 1949. s. 6.

³¹³ Podle vzoru sovětské fyskultury vybudujeme ze Sokola mohutnou organizaci lidové tělovýchovy a sportu: *Projevy a dokumenty z 9. sjezdu ČOS 21.-24.6.1951 v Praze*. Praha: Nakladatelství ČOS, 1951. s. 14.

³¹⁴ *Nástup československé tělesné výchovy a sportu na novou cestu*. Praha, 1953. Cit. podle: MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém tělesné výchovy*. c. d., s. 70.

³¹⁵ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 272.

³¹⁶ Sokolské noviny: list Československé obce sokolské. Praha, 8. 6. 1951. č. 23, s. 1. Tělovýchovu do nejširších vrstev.

*spoléhá na vojáky jako na předvoj, bojující se starým řádem na tomto poli, tak, jak vojáci lidově demokratické republiky bojovat mají.*³¹⁷

Ministr národní obrany Alexej Čepička na svém projevu na celoarmádním aktivu tělovýchovných pracovníků v Praze dne 13. září 1951 kritizoval dosavadní přístup, deklaroval boj proti primadonství a čachrářství, těmto tzv. přežitkům a zlořádům kapitalismu a tvrdil, že: *„boj nebyl zatím veden z pozice SVTVS a Sokola. Proto armáda zaujme jako první z pozic ideového tvůrce a bude vést tažení. Náprava není jen otázkou hráčů, ale i diváků“.*³¹⁸

Na armádu byla častokrát vznesena kritika ze strany sportovní veřejnosti, především fakt, že soustřeďovala výkonné sportovce a talenty v době základní vojenské služby a těm nejlepším umožnila pak pokračovat v jejich řadách jako vojákům z povolání. Nejvíce kritika rezonovala v kolektivních hrách, např. fotbal a hokej. Nutno říci, že aktivováni nemohli být všichni sportovci a armáda po dvouleté službě vracela civilním jednotám v určitém ohledu výkonnější, možná i uvědomělejší sportovce. Přijatý konsenzus byl, že: *„dvouletým žitím v kolektivu, tvrdou přípravou se odstraňují u každého jedince špatné vlastnosti přinesené z civilního družstva jako je individualismus, učí se smyslu pro povinnost. Politickým školením, životem v základní skupině ČSM a působení důstojníků se vytváří morálně-politický charakter každého vojáka-sportovce, takže při odchodu do civilního života jsou soudruzi přesvědčeni o správném programu strany a vlády a jsou schopni pomoci dobudovat socialismus“.*³¹⁹

5.4 Nový člověk jako člen kolektivu

V Čepičkově projevu zazní požadavek, již dříve deklarovaný, po masovém zapojení a přivedení diváků z hledišť na hřiště. V totalitní společnosti je kladen důraz na masovost, maximální zapojení všech obyvatel.³²⁰ Jedinec je v rámci masy izolován a je odstřižnut od tradičních společenských struktur. Takový jedinec je proto snáze ovladatelný. Marxisté tvrdili, že: *„člověk je v nejdoslovnějším smyslu zoon politikon, nejen družný živočich, nýbrž i živočich, který se může stát ojedinělým ve společnosti. Díky společnosti se může člověk*

³¹⁷ Obrana lidu: list Československé armády. Praha, 21. 11. 1948, roč. 2, č. 272, s. 10. Vojenská tělovýchova předvojem čs. tělovýchovy a sportu.

³¹⁸ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 177.

³¹⁹ VHA, fond MNO, ročník 1958, inv. č. 348 kart. 72, sign. 36/6. Aktiv trenérů.

³²⁰ KRIEGER, Joel, ed. *Oxfordský slovník světové politiky*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2000. s. 905.

vytvářet jako skutečný lidský jednatel a sama jeho individualita a individualita jsou možné jen ve společenské pospolitosti. Lidská osobnost, individualita, vždy vychází ze společnosti. Lidské jednotlivosti se mohou projevit pouze ve skupině. Osobností je vždy živý, konkrétní subjekt společenských vztahů“.³²¹ Výchova socialistického člověka vycházela z principů kolektivismu. „Kolektivnost má v našem životě velký význam, neboť, náš život je založen na základě kolektivnosti. Do protikladu ke kapitalistické společnosti stavíme kolektivismus – komunismus, neboť jsme přesvědčeni o jeho velké převaze.“³²² V socialistickém pojetí „nového člověka“ se místo individuálních hodnot kladl silný důraz na jeho příslušnost a poslušnost ke kolektivu.³²³ „Leninské normy morálky jsou nesmiřitelné vůči lhostejnosti, egoismu a individualismu, jsou založeny na principu kolektivismu, internacionální solidarity pracujících, na revoluční kázni.“³²⁴

Předpokládaným výsledkem působení všech složek by byla antropologická revoluce, jejímž výstupem měl být nový socialistický člověk, plně oddaný ideologii a totalitnímu hnutí. „Náš lid pod vedením komunistické strany uskutečňuje mohutnou dějinnou přestavbu společnosti – buduje socialismus, tvoří nového, socialistického člověka, který vyrůstá v nových materiálních a hospodářských podmínkách na základě socialistické výchovy. Významnou součástí socialistické výchovy je i tělesná výchova, ve které je opět velmi významnou součástí vojenská tělesná příprava, prováděná ve vojenské základní službě.“³²⁵ Předpokládalo se, že „nový socialistický život“ by umožnil všestranný rozvoj tvořivých lidských sil.³²⁶

5.5 Hrdina

Vzor, či ideál „nového socialistického člověka“ byl budován na odkazu tzv. hrdinů socialistického režimu, kteří svojí prací pomohli k utváření cesty k „lepším zítřkům“, jejich činy byly hodné následování, v poslední instanci položili

³²¹ GRULICH, Vladimír. *Socialistický humanismus a výchova*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. s. 73.

³²² KALININ, Michail Ivanovič. *O komunistické výchově*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1949. s. 79-80.

³²³ FRITZCHE, Peter a Hellbeck, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa*. In: GEYER, Michael, ed. a FITZPATRICK, Sheila, ed. *Za obzor totalitarismu*. c. d., s. 424.

³²⁴ GRULICH, Vladimír. *Socialistický humanismus a výchova*. c. d., s. 109.

³²⁵ ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti*. c. d., s. 174.

³²⁶ GRULICH, Vladimír. *Socialistický humanismus a výchova*. c. d., s. 107.

i život s vědomím, že tak činí pro budoucí vítězství socialismu.³²⁷ Vzor hrdiny se měnil potřebou a náladou doby, nebyl stejný v 50., 60. a 70. letech.³²⁸ Ovšem, jak dokazuje historik Jan Randák, ponecháme-li stranou dílčí specifika v proměnách času, byl obecný obraz socialistického hrdiny stanovený takto: pocházel z dělnického prostředí, jeho rodiče byli pracovití, přičemž aspoň jeden z rodičů byl příslušníkem strany či odborů; v mládí prokazoval schopnosti a nadání k činnosti, která ho v budoucnu charakterizovala jako hrdinu; během dospívání se ocitl na rozcestí a politicky zapochyboval, ale rozhodl se pro správnou cestu; s pomocí stranického vedení se učil a morálně a politicky dospíval do momentu, ve kterém prokázal své hrdinství.³²⁹

Odkaz hrdinů byl propagován skrze různá hnutí a závazky, například po vzoru Alexeje Stachanova,³³⁰ Julia Fučíka³³¹ nebo sportovce Emila Zátopka. Jak udává Nixon a Frey, jsou hrdinové symboličtí reprezentanti hlavního společenského mýtu a hodnot, kterých si společnost váží. Hrdina slouží jako inspirativní zdroj toho, co je ve společnosti podstatné.³³² Dobová média využívala sportovních úspěchů vlastních reprezentantů na exponovaných mezinárodních akcích k propagandistickým účelům. Z úspěšných československých sportovců se tak stávali socialističtí hrdinové.

Vzorem všech vzorů pro lidi usilující o sportovní, ale i pracovní, výkony byl armádní sportovec, běžec Emil Zátopek (1926-2008). Jeho původ, příběh a přístup k okolnímu dění, především ale sportovní výkony mu zajistily obdiv a podporu fanoušků a „spojenectví“ s režimem. Zátopek vykazoval mnoho vlastností „nového člověka“: byl mladý, měl pronikavý radostný pohled a jeho tvář zdobil úsměv. Pocházel z dělnického prostředí, jako mladý pracoval v Baťově závodě, po konci války vstoupil do armády a vlastní pílí a snahou se vypracoval

---

³²⁷ RANDÁK, Jan. *Socialističtí hrdinové a škodovák František Zýka*. In RANDÁK, Jan, KOURA, Petr. *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století: Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.-27. října 2006 [v Praze]*. 1. vyd. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2008. s. 391.

³²⁸ Tamtéž, s. 392-393.

³²⁹ Tamtéž, s. 393.

³³⁰ Alexej Grigorjevič Stachanov, (narozen 3. ledna 1906 Lugová, úmrtí 5. listopadu 1977 Terez) byl sovětský horník a národní hrdina SSSR, který měl reprezentovat SSSR jako socialistickou průmyslově vyspělou zemi. Stachanovské hnutí usilovalo o neustálé zvyšování produktivity práce a snižování nákladů.

³³¹ Julius Fučík (narozen 23. února 1903 Smíchov, úmrtí 8. září 1943 Berlín) byl český komunistický novinář, literární a divadelní kritik a překladatel, popravený nacisty pro účast v protinacistickém odboji. Nejznámější pro své dílo Reportáž psaná na oprátce.

³³² NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. c. d., s. 45.

na běžce světové úrovně. Byl členem KSČ, během aktivní kariéry veřejně nevystoupil nebo se kriticky nevyjádřil proti režimu. Byl novou tváří, výrazných sportovních výkonů dosáhl až po roce 1945. Po odstranění starých sportovních elit si komunistický režim vytvořil nové, historik Vít Smetana použil pro Zátopka přívlastek „visačka československého sportu“.³³³ Pro dobového člověka fungoval jako jistý vzor hodný nápodoby. Jeho sportovní úspěchy, ať v prostředí Československa, nebo na světové scéně, mohly fungovat jako prostředek k přivedení nových talentů ke sportu. Jeho boje se vzdálenostmi, urputné, přesto mírumilovné, byly dobrým vzorem k nápodobě. Pracovníci a sportovci si ukládali předsevzetí, účastnili se tzv. zátopkovského hnutí, které mělo předobraz v Zátopkově předsevzetí, že na OH v Helsinkách v roce 1952 získá dvě zlaté medaile.

Přestože Zátopek působil jako hrdina a dobová média věnovala značnou pozornost jeho úspěchům a bylo sepsáno mnoho knih o jeho životě a úspěchu, přesto měl být Emil Zátopek chápán pouze jako jeden z masy. „*Hrdina ráje*“, jak udává Macura, „*je prostě bytostí co možná nejméně individualizovanou, je to člověk, jehož jméno je dělnická třída, je to člověk proletář*“.³³⁴ Jedinec je charakterizován obecnými vlastnostmi. Je součástí davu, se kterým splývá.³³⁵ „*My se na něho díváme jako na úderníka v tělovýchově, který novými formami práce, dokonalým plánováním, poctivou a svědomitou prací, plní svoji povinnost občana ke své zemi na úseku tělovýchovy. Proto je a musí být veškeré naší mládeži vzorem. Sám Zátopek kategoricky odmítá všechny podobné epithetony a zdůrazňuje, že není fenomén, ani žádný běžecký zázrak, ale docela obyčejný člověk, který k tomu, co umí, dospěl jen a jen prací.*“³³⁶ Neobyčejnost byla pouze v jejich nasazení, které prospělo cílům socialismu. „*Pouze taková nadprůměrnost byla režimem akceptovatelná. V rozvíjející se socialistické společnosti 50. let i teoreticky v dalších desetiletích však měl být potencionálním hrdinou každý. To byla ideální představa režimních ideologů a propagandistů: zakořenit ve společnosti pocit, že opravdu každý může být hrdinou.*“³³⁷

---

³³³ SMETANA, Vít. *Tvrdě proti primadonám*. In: Dějiny a současnost. 2006, č. 6, s. 38.

³³⁴ MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk*. c. d., s. 34.

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ Sokolské noviny: list Československé obce sokolské. Praha, 11. 8. 1950. č. 32, s. 3. Zátopek splnil údernicky svůj závazek.

³³⁷ RANDÁK, Jan. *Socialističtí hrdinové a škodovák František Zýka*. In: RANDÁK, Jan, KOURA, Petr. *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století*. c. d., s. 394.

6 Závěr

Sportovní hry a sportovní aktivity jsou součástí lidské společnosti po několik staletí. Jejich prvořadý význam spočíval v utužení lidského těla a fyzické přípravě muže na vojenská tažení. Ve dvacátém století, spolu s novými tréninkovými metodami a rozšířením volného času, spojeného s automatizací práce, se elitní sportovci začali oddělovat od masové základny. S etablováním jednotných pravidel hry, s rozvojem mezinárodního soutěžení a znovuoobením olympionismu na konci 19. stol. počal vzestup vrcholového sportu. Ten se vyznačoval vysokou soutěživostí, systematickou úpornou přípravou a snahou utvářet a překonávat rekordy.

Socialistické státy vytvářely příznivé podmínky pro rozvoj vrcholového sportu. Ten znamenal příslib vyrovnání se, aspoň v tomto odvětví, ekonomicky nejvyspělejším zemím světa. Soupeření na sportovním poli bylo chápáno jako jedno z mála prostředí, kde socialismus mohl úspěšně konkurovat soupeřícímu státoprávnímu uspořádání – kapitalismu. Podle sovětského vzoru se státní sportovní reprezentace a mezinárodní úspěchy měly stát tzv. výkladní skříní socialismu.

Po druhé světové válce byla v Československu zahájena široká podpora rozvoje fyzické zdatnosti obyvatel a sportovních, volnočasových aktivit, v návaznosti na sociálně-kulturní revoluci, která se vyznačovala antifašismem, odmítnutím předválečného vývoje, kolektivismem a cílem sjednotit národ po všech stránkách. Tělesná výchova, sport a jednotlivé svazy měly být sloučeny na organickém principu v ČSTS. Projekt organického sjednocení dosáhl úspěchu až po únorovém převzetí moci komunisty v roce 1948. Tělesná výchova a sport byly soustředěny v TSS, proces sjednocování probíhal až do roku 1949. Komunistický režim vycházel ze zkušeností sovětské fyzkultury (fyskultury), které byly aplikovány v československém prostředí. Sport byl zpolitizován, vyzdvihována byla jeho ideologická část. Bylo opuštěno od spolkové organizace a napříště měl tělesnou výchovu a sport řídit pouze stát. Ten tak činil prostřednictvím státní organizace, nejdříve po změnách v roce 1949 prostřednictvím SÚTVS, od roku 1952 pomocí SVTVS.

Toto jednotné řízení, v zásadách marxismu-leninismu, mělo vést k úspěchům státní reprezentace na mezinárodní scéně, které by vystupovaly jako

ukazatel socialistického pokroku ve světě; mělo přivést maximální počet lidí ke sportu a tělesným aktivitám, jejichž provádění mělo ovlivnit zdraví obyvatel a pomáhat jim v regeneraci sil k budování socialistické budoucnosti, respektive i k její ochraně. V roce 1957 měla přijít změna ve směřování tělesné výchovy prostřednictvím dobrovolné organizace ČSTV, která převzala její řízení. Ovšem směřování tělovýchovného a sportovního hnutí zůstalo i přes deklarovaný demokratický princip volitelnosti v organizaci v rukou státu, respektive strany.

Výrazná státní podpora, především umožnění elitním sportovcům se soustředit jen na „svůj“ sport, materiální a tréninkové zabezpečení, uplatnění nových tréninkových metod a zapojení vědeckých přístupů stály za úspěchy, kterých sportovci dosáhli. Na LOH mezi roky 1948 až 1964 získali čs. zástupci 22 zlatých, 17 stříbrných a 13 bronzových medailí.

Socialistické státy kladly důraz na sport, především jeho vrcholovou část, a chápaly jeho společenskou funkci jako prostředek v rozvoji osobnosti socialistického člověka a ve vývoji socialistického státu. Vrcholovému sportu bylo přisouzeno plnění politického poslání a plnění celospolečenských cílů a úkolů.

Významnou součástí sportovní reprezentace Československa byl armádní vrcholový sport. Této sportovní složce byla v armádě dávána eminentní důležitost. Existencí povinné vojenské služby se v armádě ocitali talentovaní sportovci z celého Československa a armáda tyto nadějně sportovce koncentrovala a umožnila jim trénovat a sportovně se vyvíjet, jedním z takových způsobů byly mezinárodní sportovní styky. Působení armádních reprezentantů v zahraničí, ovšem nejen v zemích spřátelených režimů, ale především na západě, dosahovalo politického významu.

Vrcholový sportovec, kanoista Jiří Čtvrtečka prožil svůj sportovní život v pražské Dukle. Jeho činnost spočívala nejen v plnění vojenského zaměstnání, podstoupení tréninku a účasti na vrcholových sportovních akcích, ale také v péči o mládež. Jako pozitiva vrcholového sportu v armádě hodnotí především materiální zázemí, umožnění plnohodnotného tréninku, platové zajištění, výborné mezilidské vztahy u útvaru a vojenskou kázeň, která sportovce vychovávala.

Jako počátek vrcholového sportu v armádě je počítáno ustanovení ATK, ve kterém se shromažďovali talentovaní sportovci v základní vojenské službě. Ovšem činnost ATK byla kritizována civilními kluby, jelikož hráči v přeborech

působili, a tedy hráli, proti svým mateřským oddílům. Velkou obtíží pro armádní vrcholové celky, především u kolektivních sportů, byla rotace hráčů, jelikož se každý rok obměňovala alespoň polovina mužstva. Příkladem jsou fotbalisté. Fotbalová ATK v prvním roce působení v přeboru čs. ligy skončila na osmé příčce. Umístění nesplnilo očekávání vkládaná na armádní klub. Teprve až od roku 1952, kdy vede mužstvo civilní zaměstnanec trenér Karel Kolský, se kádr fotbalového mužstva začíná ustavovat na pevné soupisce. V roce 1953 armádní fotbalový klub, již jako ÚDA Praha, vyhrává přebor ligy.

V počátcích byly rozvíjeny styky především s týmy a sportovci lidově demokratických zemí a se sovětskými armádními sportovci. Ze zpráv ze zájezdů armádních družstev do zahraničí, uložených ve fondech Vojenského historického archivu, vystupuje jako cíl těchto střetnutí sdílení poznatků a zkušeností ze sportovní práce. Ovšem postupnými úspěchy, které se dostavili především na ME, MS a LOH, se armádní sportovci utkávali také s reprezentanty z kapitalistických zemí. Zájezdy jednotlivých sportovních odborů do zahraničí se velmi lišily.

Z údajů VHA o mezinárodních stycích armádních týmů vyplývá, že v naprosté většině převažoval sportovní styk se zeměmi východního bloku, především s NDR. Ovšem u velice populárních sportů, ve kterých armáda dominovala a Dukla patřila k nejlepším (fotbal, házená, hokej), byl počet výjezdů do kapitalistických zemí daleko vyšší než u jiných. Takováto sportovní klání s týmy ze západních zemí přinášela více než jen zkušenosti. Za start armádních celků v cizině byly zahraničními kluby vypláceny částky MNO v cizí měně, utkání se tak stávalo zdrojem valut.³³⁸

Armádní celky dominovaly československé sportovní scéně v různých sportech, mezi nejúspěšnější patřily atletika, házená, fotbal, hokej, cyklistika, gymnastika, volejbal a dále branné sporty, jako například střelba, parašutismus, plavání a box. Například odbor atletiky od roku 1956, kdy byl v Československu zaveden závod družstev, získal do roku 1963 8x prvenství.³³⁹ Jeho členové překonali desítky evropských a mezinárodních rekordů, stovky československých. Házenkáři získali mezi roky 1952 až 1963 10x čs. titul v házené o 7 hráčích, 2x

---

³³⁸ VHA, fond MNO, roč. 1958, inv. č. 1367, sign. 31/5, kart. 298. Zpráva o zájezdu družstva kopané Dukla Praha k utkání poháru ve Vídni, do Belgie a Dánska.

³³⁹ RŮŽIČKA, Josef. *25 let Dukly Praha*, c. d., s. 20.

uspěli ve finále Poháru mistrů evropských zemí (PMEZ).³⁴⁰ Armádní fotbalisté se od roku 1953, kdy poprvé zvítězili v čs. přeboru ligy, do roku 1963 6x umístili na prvním místě, 3x do třetí pozice v tabulce.³⁴¹ Koncentrace nadějných talentů a možnost aktivování elitních sportovců znamenala, že ve svých odvětvích tvořili armádní sportovci kostru národní reprezentace. ÚDA Praha umožňovala výkonnostním sportovcům růst, vytvářela podmínky k dosažení vrcholové úrovně. Tento stav zůstal i po reorganizaci sportu v Československu mezi roky 1956–1957 a přesunutí sportovních odborů mimo Prahu. Jako jasné pozitivum je hodnocena možnost dalšího studia, tedy eventualita uplatnění po skončení aktivní sportovní činnosti a vojenská kázeň mezi sportovci. Další uváděnou předností armádního vrcholového sportu bylo zavádění nových progresivních prvků v organizaci samotného tréninkového procesu, například dvoufázový trénink, lékařsko-psychologické sledování, týmová práce, speciální metodika, cílená lékařská péče apod. a jejich následné aplikace ve sjednocené tělovýchově a sportu.

Velice kladně bylo přijímáno vědomí, že po vzoru armádní Dukly byl přebírán název v mnoha západních zemích. Vysoká kvalita armádních sportovců, jejich společenské vystupování a také socialistická morálka měly utvářet podvědomí o socialistické tělesné výchově ve světě.³⁴²

Nejen vrcholový sport, ale také tělesná výchova a masová sportovní činnost byly pevnou součástí armády ve sledovaném období. Napomáhaly k dosažení lepších výsledků ve vojenské tělesné přípravě. Vojenská tělesná výchova byla chápána jako pokračování po základní tělesné výchově, které se dostalo chlapcům na školách a v Sokole (později orgánech sjednocené tělovýchovy), zároveň byla i prostředníkem, tedy pokračovala v občanském životě vojáka po skončení presenční služby. Tělesná výchova v armádě byla zaměřena na zvládnutí výcviku ve zbrani.

---

³⁴⁰ Tamtéž, s. 36-39.

³⁴¹ Tamtéž, s. 20.

³⁴² URBAN, Ivo. *Dukla Praha: 1. mužstvo kopané v ligovém ročníku 1966-1967, mistr Československa 1953, 1956-1958, 1960-1966, vítěz Československého poháru 1952, 1961, 1965, 1966*. Praha, 1966. s. 26.: William Cox, majitel klubu FC Everton, v roce 1961, poté, co Dukla vyhrála druhý ročník International soccer league, pořádaný v New Yorku, napsal: „...dovolte mi, abych vám i celému vašemu mužstvu ještě jednou blahopřál k vítězství v Mezinárodní fotbalové lize 1961. Vaše mužstvo předvedlo americkému obecnstvu ukázkou nejpěknějšího fotbalu, jaký se kdy ve Spojených státech hrál. Způsob, jakým vaše mužstvo hrálo, a sportovní vystupování vašich hráčů byly velkým povzbuzením všem lidem, kteří mají zájem na rozvoji tohoto krásného sportu v Americe ...“.

Mezi hlavní formy vojenské tělesné výchovy patřily služební tělesná příprava a zájmová sportovní činnost. Služební tělesná příprava byla spojena s bojovou přípravou vojsk a procházeli jí všichni vojáci základní služby i vojáci z povolání. Jejím cílem bylo připravit vojáky na nesnáze bojových akcí za vypětí psychických a fyzických sil, aby byli schopni používat zbraně a ovládat bojovou techniku i ve složitých podmínkách. Důraz byl kladen na zvýšení síly, rychlosti, vytrvalosti a houževnatosti; přijmutí praktických vojenských pohybových dovedností a návyků, jako překonávání překážek, boj zblízka a sebeobrana; přivyknutí organismu nepříznivým podmínkám, které nastanou v boji. Příprava se prováděla formou cvičebních hodin, instrukčně metodických zaměstnání, ukázkových cvičení, ranního cvičení, tělesných cvičení za omezené pohyblivosti a tělesného tréninku při přesunech do zaměstnání.

Na služební tělesnou výchovu úzce navazovala sportovní činnost, která se dělila na masovou, výkonnostní a vrcholovou. Sportovní činnost doplňovala služební přípravu a vedla k harmonické a zdravé všestrannosti a současně k dosažení nejvyšších sportovních výkonů kolektivu i jednotlivců. Typickým znakem byla masovost, tj. snaha zapojit do zájmové sportovní činnosti co největší počet příslušníků armády s cílem zvýšit všestranný tělesný rozvoj, vypěstovat bojové vlastnosti a vysokou fyzickou zdatnost všech vojáků. MSČ byla prováděna v době po zaměstnání a o volných dnech; a měla se týkat především těch, kteří se před nástupem vojenské základní služby věnovali sportu málo nebo vůbec. K tomu sloužily mnohé soutěže, z nichž nejvýznamnější byly ASH. I přes deklarovanou dobrovolnost byla sportovní aktivita chápána jako součást bojového výcviku.

Armáda také participovala I. a II. celostátní spartakiádě. Inspirace pro spartakiádu byla převzata po vzoru Sovětského svazu a levicové spartakiády na Maninách z roku 1921, ale zároveň první dvě spartakiády obsahově vycházely z čs. tradice všesokolských sletů. V roce 1955 armáda odcvičila v rámci Dne ozbrojených složek celkem sedm skladeb, o pět let později již neměla samostatný den a její repertoár byl ztenčen na pouhá dvě představení.

Požadavek po „novém člověku“ byl důsledek sociálních a kulturních proměn ve společnosti. Snaha vytvořit „nového člověka“ není myšlenkou 20. století, ovšem v tomto období docházelo k největším změnám a pro přerod byly použity také vědecké postupy. Československo po druhé světové válce přijalo

rétoriku a postupy Sovětského svazu a uplatňovalo jeho metodu ve všech částech společnosti k vytvoření „nového socialistického člověka“.

Ve sledované povídce 4:0 pro ATK se uplatňuje princip napraveného hříšníka. V tomto příběhu je mladý fotbalista, oplývající negativními vlastnostmi a ovlivňovaný zápornými postavami, obrácen na pravou (socialistickou) cestu. Pod vlivem vojenského kolektivu se nejen napravuje, ale vyšvihne se mezi úderníky, pochopitelně s výchovným přispěním stranické organizace.

Jako důležitý nástroj k přeměně mentalit měla sloužit literatura, práce a ve volném čase sport a tělesná výchova. Proces převýchovy a tvorby byl projektován na dlouhou dobu, z podstaty věci lpěl především na mládí. Skrze sport a tělesnou výchovu měli být vychováváni noví občané, uvědomělí obránci československého státu. Tělesná výchova, a v jejím rámci sport, měla mít důležitý úkol při utváření „nového člověka“. Plodem tělesné výchovy měl být lidově demokratický sportovec, „nový socialistický člověk“, ochotný bránit socialistickou společnost.

Prostředím vhodným k převýchově byla shledána armáda. Vojáci procházeli bojovým výcvikem, jehož součástí byla tělesná výchova a ve volném čase sportovní aktivity, ale také politické školení mužstva. Součinnost působení těchto jednotlivých stránek života vojáka mělo zapříčinit změnu v chování, opuštění buržoasních přežitků a získání socialistické morálky.

Jako vzor „nového socialistického člověka“ byl upotřeben socialistický hrdina. Jednotlivec, který pocházel z dělnického prostředí, obdařený silnou vůlí, morálně a politicky uvědomělý, působil jako model pro ostatní. Dosáhl ve své oblasti značného úspěchu, popřípadě se obětavou prací zapříčinil o posunutí společnosti blíže k lepší budoucnosti. Jedním z hrdinů socialistického režimu byl profilován armádní sportovec Emil Zátopek. Jeho značné úspěchy mu zajistili známost mezi lidmi, jeho konformita spolupráci s režimem. Jako jedna z charakteristik socialistického hrdiny byla také u Zátopka zdůrazňována především jeho lidovost, jeho obyčejnost. Cílem byla snaha po převzetí myšlenky, že každý může být Zátopek.

7 Seznam použité literatury

Prameny

Vojenský historický archiv

fond MNO: ročníky 1946, 1951, 1957, 1958, 1962.

fond Služební předpisy Čs. armády 1918-1939: Š-I-1 (1935).

fond Sběrka československých vojenských předpisů po roce 1945: Těl-I-1 (1950, 1952), Těl-1-1 (1961), Sm-těl-1 (1963), Těl-1-2 (1970).

Národní archiv

fond SVTVS.

Vydané prameny

ČEPIČKA, Alexej. *Za nerozbornou obranu vlasti: sborník statí, projevů a rozkazů*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1954. 443 s.

MAREK, Jaroslav, ed. *Za socialistický systém tělesné výchovy: Dokumenty od nár. a demokratické revoluce po 15. sjezd KSCĚ*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1978. 315 s.

Nástup československé tělesné výchovy a sportu na novou cestu. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953. 141 s.

Podle vzoru sovětské fyskultury vybudujeme ze Sokola mohutnou organizaci lidové tělovýchovy a sportu: Projevy a dokumenty z 9. sjezdu ČOS 21.-24.6.1951 v Praze. Praha: Nakladatelství ČOS, 1951. 30 s.

Literatura

BARTOŠEK, Julius. *Alkohol, práce, zdraví*. 1. vyd. Praha: Práce, 1963. Knižnice ochrany a bezpečnosti při práci. s. 79.

- BENEŠ, Zdeněk, ed. *Dukla mezi tisíciletími: armádní vrcholový sport*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2003. 167 s. ISBN 80-7278-191-X.
- BÍLEK, Jiří, LÁNÍK, Jaroslav a ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí: květen 1945–květen 1955*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006. 197 s. ISBN 80-7278-377-7.
- BÍLEK, Jiří et al. *Československá lidová armáda v koaličních vazbách Varšavské smlouvy: květen 1955–srpen 1968*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2008. 257 s. ISBN 978-80-7278-472-1.
- BROADBENT, Rick. *Vytrvalost: pozoruhodný život a doba Emila Zátopka*. Překlad Pavel Kreuziger. 1. vyd., Praha: Slovart, 2016. 311 s.
- ČECHÁK, Vladimír. *Sociologie sportu*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1986. 240 s.
- Československá lidová armáda: otázky a odpovědi o vojenské základní službě*. Praha: Naše vojsko, 1982. 75 s.
- DOVALIL, Josef et al. *Olympismus*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2004. 219 s. ISBN 80-7033-871-7.
- DOROTÍKOVÁ, Soňa a ŠIMON, Karel. *Profil socialistického člověka a socialistický životní způsob*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1976. s. 16.
- FRITZCHE, Peter a Hellbeck, Jochen. *Nový člověk stalinistického Ruska a nacistického Německa*. In: GEYER, Michael, ed. a FITZPATRICK, Sheila, ed. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. Historie. s. 406. ISBN 978-80-200-2035-2.
- FUČÍK, Julius a FUČÍKOVÁ, Gusta, ed. *V zemi milované: výběr z reportáží o SSSR*. Praha, Svoboda. 1979. s. 171.
- GLÜCKSELIG, Josef, ed. *Červenožlutý svět: publ. k 25. výročí Dukly Praha*. Praha: Magnet, 1973. 160 s.
- GOTTWALD, Klement a ŠEL, Zdeněk, ed. *O budování socialistické vlasti*. Praha, Práce. 1973. s. 210.
- GREXA, Ján a STRACHOVÁ, Milena. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 235 s. ISBN 978-80-210-5458-5.
- GRIX, Johnatan, a CARMICHAEL, Fiona. *Why do governments invest in elite sport?* [online]. International Journal of Sport Policy and Politics [cit. 7. 8. 2017]. Dostupné z:

[https://www.academia.edu/3585498/Why do states invest in elite sport](https://www.academia.edu/3585498/Why_do_states_invest_in_elite_sport) *International Journal of Sport Policy and Politics*.

GRULICH, Vladimír. *Socialistický humanismus a výchova*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. 203 s.

HANULÍK, Vladan. *Tělo muže*. In: LENDEROVÁ, Milena, TINKOVÁ, Daniela a HANULÍK, Vladan. *Tělo mezi medicínou a disciplínou: proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 641 s. Česká historie; sv. 30. ISBN 978-80-7422-313-6.

Ideová část TOZ: Budování socialismu v ČSR a boj za mír. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ČOS, 1951. 30 s.

JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Právní myšlení v 60. letech a za normalizace*. Praha: Prospektrum, 1992. s. 37.

KALININ, Michail Ivanovič. *O komunistické výchově*. 5. vydání. Praha: Mladá fronta, 1952. 224 s.

KALOUS, Jan, ed. a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. 236 s. ISBN 978-80-87912-38-6.

KAREN, David a WASHINGTON, Robert E. *Sociological perspectives on sport: the games outside the games*. 1. vyd. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015. 633 s. ISBN 978-0-415-71839-4.

KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1989. V. díl. ISBN 80-206-0056-6.

KOCEK, Rudolf a ŠKVAŘIL, Jaroslav, ed. *Vrcholový sport ve vyspělé společnosti*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1969. 160 s.

KOSATÍK, Pavel. *Emil Běžec*. 1. vyd. Praha: Prostor – architektura, interiér, design, 2015. 285 s. ISBN 978-80-87064-18-4.

KOTRBA, Jan. *Léta plná medailí*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988. 252 s.

KÖSSL, Jiří, KRÁTKÝ, František a MAREK, Jaroslav. *Dějiny tělesné výchovy. Od roku 1848 do současnosti*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1986. 263 s.

KÖSSL, Jiří, ŠTUMBAUER, Jan a WAIC, Marek. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 159 s. ISBN 978-80-246-1566-0.

KRIEGER, Joel, ed. *Oxfordský slovník světové politiky*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2000. s. 905.

- LINHA, Miroslav, ed. *Příručka pro poddůstojníky*. 6 vyd. Praha: Naše vojsko, 1975. 519 s.
- MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 351 s. ISBN 978-80-200-1669-0.
- MAREK, Jaroslav. *Dějiny československé tělesné kultury: (od roku 1848 do současnosti): skripta pro posl. fak. tělesné výchovy a sportu Univ. Karlovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1983. 119 s.
- MAREK, Jaroslav a kol. *Úspěchy tělesné výchovy v lidově demokratickém Československu (1945-1960)*. Praha: Čs. společnost pro šíření polit. a věd. znalostí, 1960. s. 15.
- MOHORITA, Ivan, ed. a kol. *20 let Dukly Praha: příspěvek k dějinám tělovýchovy a sportu v Čs. lidové armádě*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1968. 374 s.
- NIXON, Howard L. a FREY, James H. *Sociology of sport*. Belmont: Wadsworth, 1996. 363 s. ISBN 0-534-24762-8
- OLIVOVÁ, Věra. *Lidé a hry: historická geneze sportu*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1979. 604 s.
- OVERY, R. J. *Diktátoři: Hitlerovo Německo a Stalinovo Rusko*. 1. vyd. Praha: Beta-Dobrovský, 2006. s. 217.
- PÁLEŠ, Emil. *Angelologie dějin: synchronicita a periodicita v dějinách*. Bratislava: Sophia, 2004. s. 55.
- PÁSEK, Pavel. *4:0 pro ATK*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1953. 112 s
- PELC, Martin. *Dějiny sportu: od kuriozity k vědecké historii* [online]. Ústav historických věd. Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě. 14 s.
- PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.
- PEŠKOVÁ, Michaela. *Idea "nového člověka" v ruské literatuře 20. a 30. let 20. století*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. 221 s. ISBN 978-80-261-0134-5.
- PRIŠČÁK, Jaroslav a kol. *Sport se jménem Dukla: šedesát let armádního vrcholového sportu 1948-2008*. 2., upr. vyd. Praha: Ministerstvo obrany – Prezentační a informační centrum MO, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7278-488-2.
- PŘÍVĚTIVÝ, Lubomír. *Vojenská tělovýchova*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 109 s. ISBN 80-246-0805-7.

- RANDÁK, Jan, ed. a KOURA, Petr, ed. *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století: výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.-27. října 2006 [v Praze].* 1. vyd. V Praze: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2008. 446 s. Bod. ISBN 978-80-7308-229-1.
- Riordan, James. *Sport, politics and communism.* Manchester: Manchester University Press, 1991. 169 s. ISBN 0-7190-2850-7.
- ROHÁČKOVÁ, Ivana. *Šedesát pět let armádního vrcholového sportu: kapitoly z dějin a současnosti ASC Dukla.* Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2013. 51 s. ISBN 978-80-7278-624-4.
- ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády.* Vydání 1. Praha: Academia, 2016. 405 s. ISBN 978-80-200-2537-1.
- RŮŽIČKA, Josef. *25 let Dukly Praha. Dukla Praha 1948–1973,* Praha, VZÚ Praha, 1973. s. 11.
- SEKOT, Aleš. *Sociologie sportu.* Brno: Masarykova univerzita, 2006. 410 s. ISBN 80-210-4201-X.
- SEKOT, Aleš, ed. et al. *Kapitoly ze sportu.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sportovních studií, 2004. 200 s. ISBN 80-210-3531-5.
- SCHURMAN, Ivan. *15 let v armádním dresu Dukla Praha.* Praha: Naše vojsko, 1963. 46 s.
- SMETANA, Vít. *Tvrdě proti primadonám.* In: *Dějiny a současnost.* 2006, č. 6, s. 36.
- SVOBODA, Miloš aj. *Socialistický člověk a socialistický kolektiv.* 1. vyd. Praha: Academia, 1987. 186 s.
- UHLÍŘ, Jan B. a WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952.* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. 175 s. ISBN 80-86317-11-0.
- VÁŇA, Josef. *Člověk jako základní kategorie marxistické pedagogiky.* In: *Pedagogika* [online]. 1960 [cit. 1.8.2017]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=6109&lang=cs>.
- WAIC, Marek et al. *In the shadow of totalitarianism: sport and the olympic movement in the "Visegrád countries" 1945-1989.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014. 251 s. ISBN 978-80-246-2463-1.
- ZÁTOPKOVÁ, Dana a ZÁTOPEK, Emil. *Dana a Emil Zátopkovi vypravují.* 1. vyd., Praha: STN, 1960. 255 s.

Diplomové, rigorózní práce

ČÁSENSKÝ, Martin. *Zásada subsidiarity trestní represe*. Praha, 2016. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Katedra trestního práva

OKLEŠTĚK, Martin. *Historie a současnost českého armádního sportu*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta sportovních studií. Katedra společenských věd a managementu sportu.

OKLEŠTĚK, Martin. *Únor a organizace československého sportu*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra dějin a didaktiky dějepisu.

VALTOVÁ, Hana. *Armádní tělesná příprava v kontextu vývoje společnosti*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta tělesné výchovy a sportu.

Právní normy

Zákon č. 184/1937 Sb., o branné výchově.

Zákon č. 187/1948 Sb. o státní péči o tělesnou výchovu.

Zákon č. 71/1952 Sb. o organizaci tělesné výchovy a sportu.

Zákon č. 68/1956 Sb. o organizaci tělesné výchovy.

Dobové tištěné prameny

Obrana lidu 1948, 1975.

Rudé Právo 1946, 1955.

Sokolské noviny 1950, 1951.

Internetové zdroje

<https://www.academia.edu>

<https://www.beck-online.cz>

<http://www.ceskatelevize.cz/>

<https://www.epravo.cz>

<http://etc.ancient.eu>

<https://www.olympic.org>

<http://pages.pedf.cuni.cz>

<http://www.slu.cz>

<https://www.zakonyprolidi.cz>

8 Seznam zkratek

apod.	A podobně
AS	Armádní spartakiády
AS	Armádní středisko
ASD	Armádní sportovní družstvo
ASH	Armádní sportovní hry
ASV	Armádní sokolský výbor
ATS	Armádní tělovýchovný svaz
ATK	Armádní tělovýchovný klub
ATÚ	Armádní tělovýchovný útvar
ČSM	Československý svaz mládeže
ČOS	Československá obec sokolská
ČSTS	Československý tělovýchovný svaz
ČSTV	Československý svaz tělesné výchovy
ČVV	Český všesportovní výbor
DSO	Dobrovolná sportovní organizace
FTP	Federace proletářské tělovýchovy
HPS	Hlavní politická správa
HSVO	Hlavní správa výchovy a osvěty
JDTO	Jednotná dobrovolná tělovýchovná organizace
LOH	Letní olympijské hry
KSC	Komunistická strana československá
Mjr.	Major
KTV	Klubové těleso vojsk
MNO	Ministerstvo národní obrany
MSC	Masová sportovní činnost
NA	Národní archiv
ODA	Oblastní dům armády
OR	Oddíl reprezentantů
ODA	Posádkový dům armády
Plk. genš.	Plukovník generálního štábu
Pplk.	Podplukovník
PVVP	Posádkové velitelství velká Praha
PPOV	Připraven k práci a obraně vlasti
ROH	Revoluční odborové hnutí
SBP	Správa bojové přípravy
SDTJ	Svaz dělnických tělovýchovných jednot
SSA	Spartakiáda spřátelených armád
STS	Sportovní tělovýchovný svaz
SÚTVS	Státní úřad tělesné výchovy a sportu
SVSA	Sportovní výbor spřátelených armád
SVTO	Správa vojenských tělovýchovných objektů
SVTVS	Státní výbor tělesné výchovy a sportu
TJ	Tělovýchovná jednotka
TOZ	Tyršův odkaz zdatnosti
TSS	Tělovýchovný svaz Sokola
VSJ	Vojenská sokolská jednotka
VTJ	Vojenská tělovýchovná jednotka
ÚDA	Ústřední dům armády
VHA	Vojenský historický archiv
ÚNTV	Ústřední národní tělovýchovný výbor

ÚATP	Útvar armádní tělesné přípravy
ÚAVNF	Ústřední akční výbor Národní fronty
ÚTO	Ústřední tělovýchovný oddíl
ÚNTV	Ústřední národní tělovýchovný výbor
ÚRO	Ústřední rada odborů
ÚVT	Učiliště tělesné výchovy
ÚV KSČ	Ústřední výbor komunistické strany československé
VTŠ MT	Vojensko-tělovýchovná škola Miroslava Tyrše

